

A cseh-szlovákiai magyarság megpróbáltatásai
vallási, politikai, kulturális téren
1938–2018

**A cseh-szlovákiai magyarság
megpróbáltatásai vallási, politikai,
kulturális téren
1938–2018**

Szerkesztette:

ZOMBORI ISTVÁN

BUDAPEST, 2020

Kiadja:
MAGYAR EGYHÁZTÖRTÉNETI ENCIKLOPÉDIA
MUNKAKÖZÖSSÉG (METEM) Budapest
HISTORIA ECCLESIASTICA HUNGARICA ALAPÍTVÁNY
www.heh.hu

Felelős kiadó:
Várszegi Asztrik

Kiadói szerkesztő
Zombori István

A Szegeden 2019. február 26-án tartott
nemzetközi konferencia szerkesztett anyaga

A kötetet támogatta:
Bethlen Gábor Alap Zrt.

ISBN 978-615-5826-09-2

Nyomdai előkészítés:
Sigillum 2000 Bt., Szeged
Nyomdai munkák:
EFO Nyomda
www.efonyomda.hu

TARTALOM

<i>Potápi Árpád</i> Beköszöntő	7
<i>Molnár Imre</i> Esterházy János hősies hitvallása az üldöztetés éveiben.....	11
<i>Várszegi Asztrik OSB</i> A belga király lánya, Stefánia főhercegnő és a pannonhalmi bencések kapcsolata	23
<i>Dániel Erzsébet</i> A csehszlovákiai magyarság megpróbáltatásai 1938–2010	37
<i>Somorjai Ádám OSB</i> A komáromi/komárnói bencés rendház 1919 után.....	77
<i>Szesztay Ádám</i> 1956 rövid- és hosszú távú hatása a felvidéki magyarságra.....	97
<i>Géresi Róbert</i> A felvidéki magyar reformátusság élete a kommunista diktatúra alatt	105
<i>Puskás Imre</i> A Rómer Flóris terv eredményei a Felvidéken	113
<i>Dr. Szili Katalin</i> Európa, mint a jogszűkítések terepe – különös tekintettel a felvidéki magyarságra.....	123

POTÁPI ÁRPÁD

BEKÖSZÖNTŐ*

Főtisztelendő Püspök Úr!

Főtisztelendő Püspök Helyettes Úr!

Egyházi Főméltóságok! Elnök Asszony! Államtitkár Úr! Igazgató Úr! Hölgyeim és Uraim!

A tegnapi beszédem akadt a kezembe, amit úgy kezdtem, hogy a kommunis-
ták minden pillanatban hajlandóak feláldozni a kommunistákat, ha ezen az áron
megmenthetnek egy nagy csalást és hazugságot, a kommunizmust.

Tegnap emlékeztünk meg a kommunista diktatúrák áldozatairól, amelynek a
végeredménye több mint 100 millió halott, megcsonkított emberi sorsok és orszá-
gok, rezsimek és több évtizedes történelmi elmaradás, illetve országok sorsának a
visszavetése, Kelet-Európában, Közép-Európában, Ázsiában, Latin-Amerikában,
de még talán Afrikai országokat is mondhatok.

Most látszólag nem kapcsolódik ez a témához. Azonban sok szempontból
kapcsolódik a mai naphoz a tegnapi, illetve a megemlékezés és a kommunizmus
több évtizede a mai témához. Már csak azért is, mert 30 évvel ezelőtt ebben a
házban éppen párttitkárság volt. Ahogy az igazgató úr mondta: az épületnek a
történetéhez is hozzá tartozik ez a dolog.

Másrészt pedig a tárgyalt téma elválaszthatatlan a szocializmus időszakától,
a 20. század történetétől. Hadd idézzek egy részletet egy visszaemlékezésből,
amely bemutatja azt a történelmi szituációt, amely 1945 után jelentkezett Cseh-
szlovákiában, vagy Szlovákiában. *„Egy kép maradt meg bennem, ami még ma is
összeszorítja a szívemet, az állomás tele volt búcsúzó emberekkel, zokogtak, fehér
zsebkendővel integettek, megszólaltak a templom harangjai, zengett a Himnusz, a
Szózat, s ekkor, mintha megszakadt volna bennünk valami. Elhagytunk mindent,*

---

* Elhangzott Szegeden, 2019. február 26.-án a Katolikus Házban. (Dugonics tér 12.) 1990-ig eb-
ben az egyháztól elvett épületben működött a szegedi egyetem pártbizottsága.

amiért eddig éltünk, barátokat, iskolát, templomot, otthonunkat, szülőföldünket, már csak a víztorony tetéjét láttuk, de még mindig sírtunk. A szerelvény elindult, átöleltük egymást, nem tudtuk hova megyünk, hol lesz, milyen lesz a jövő.”

Ez egy emberi sors, egy emberi történet, vagy egy történetnek az indulta, ami azokat a magyarokat, magyar családokat jellemezte, akiket 1945 után űztek el Csehszlovákiából. Amiről ma is szó lesz igazából nem '46-ban kezdődött a lakosságcsere-egyezménnyel, hanem elkezdődött már 1944-ben, amikor a visszatérő szlovák, illetve csehszlovák hatóságok elől menekültek az emberek, vagy a bejövő szovjet csapatok elől, ahogy a német, illetve a magyar csapatok vonultak vissza ezekből a térségekből. 1945-ben, mint ahogy mi is felszabadultunk, Csehszlovákia teljes területe felszabadult és már akkor több tízezren elhagyták azt a sávot, ami a térképen is látszik, ami 1938-ban került vissza Magyarországhoz.

Ennek a folyamatnak a következő állomása a csehszlovák-magyar lakosságcsere, amely mindkét nép számára gyötrelmeket hozott, hiszen több tízezren elkényszerültek hagyni Dél-Szlovákiát a Felvidéknek a déli sávját, azok, akik több mint ezer esztendeje éltek ezen a területen és hűek maradtak magyarságukhoz, identitásukhoz, hiszen az a történelmi földrajzi táj, amit mi Felvidéknek nevezünk az az ő kezük nyomán alakult ki. Ezt kellett otthagyniuk és telepítették őket át, vagy űzték át őket Magyarországra. Kevés olyan települése van Magyarországnak, ahova felvidéki embereket, felvidéki családokat ne telepítettek volna le. Hogy milyen a sors fintora, az mutatja, hogy itthon se fogadták nagy szeretettel, ellenségként tekintettek rájuk.

Hiszen a kommunizmusnak az volt a lényege, hogy ha már valakit valami miatt elítéltek, – igaz, hogy koholt vádak alapján – az már gyanús, hát így ők már gyanús népcsoporttá váltak itt Magyarországon is. Ezért van az, hogy egy-egy család tagjait Nagykanizsától egészen Orosházáig, Békéscsabáig szórták szét, hogy még véletlenül még a családok se tudjanak találkozni és értekezni.

Én Tolna megyei vagyok, Puskás Imrével együtt, Tolna megyében 109 önkormányzat van, nagyjából ennyi település. Több mint 50 településen élnek felvidéki magyarok, akiket Pozsonytól egészen Királyhelmeig telepítettek ki, illetve ezekből a térségekből érkeztek ide, elsősorban a mi környékünkön, Érsekújvár és Komárom melletti településekről, Alsószelitől körülbelül Szőgyénig, Nagysalló körzetéig telepítették át ezeket az embereket. Mi magunk is olyan emberek vagyunk, vagy olyan családokból származunk, akik telepes családok voltak ezen a környéken, hiszen bukovinai székelyként kerültünk Bonyhádra, Bátaszékre.

Én magam is úgy nőtem fel, hogy mind szemben, mind pedig mellettünk felvidéki magyarok éltek, reformátusok és katolikusok, akik egyébként egymást sem ismerték. A mi életünket is végigkísérte ez a történelmi folyamat, és azóta is azok a történelmi traumák, amik a felvidéki magyarságot jellemezték.

A felvidéki magyarok miután áttelepítették őket Magyarországra, éveken keresztül a ládáikat ki sem csomagolták, nagyon sok családnak a személyes visszaemlékezéseiben ott van, hogy a papa haláláig a párnát nem csomagolta ki, mert mindig arra várt, hogy mikor mehetnek vissza.

Ezeket a történelmi traumákat hiteles rekonstrukciójukban kell feldolgozni. Mára már a két országnak a két kormánynak a kapcsolatrendszere jelentősen javult és elmélyült ahhoz képest, amely az elmúlt évtizedet jellemezte. Csehország, Szlovákia, Lengyelország és Magyarország egy politikailag, gazdaságilag is sokkal erősebb egységbe kovácsolódott.

A Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága részéről mi is mindent megteszünk annak érdekében, hogy a történelmi egyházakkal, a stratégiai szövetséges magyar párttal, illetve civil szervezetekkel olyan kapcsolatrendszert építsünk ki, erősítsünk meg, illetve tartsunk fent, amelynek eredményeképpen a felvidéki magyarság meg tudja őrizni nyelvét, kultúráját, identitását, és ezt az identitást tudja fejleszteni.

Ehhez tartozik az oktatás, a kultúra, az egyházaknak az erősítése, a szociális szférának a megerősítése. Sok mindent sorolhatnék itt, akár a Pozsonyi Magyar Szakkollégiumnak a létrehozását, akár a Kárpát-medencei Óvodafejlesztési programot, amely már harmadik ütemben zajlik az egész Kárpát-medencében, de kifejezetten jól halad előre a Felvidéken elsősorban a református egyházra, kisebb mértékben a katolikus egyházra és az önkormányzatokra támaszkodva.

Fontos megemlíteni azt is, hogy olyan jelentős civil mozgalmak és kezdeményezések indultak el, amelyek nemcsak a Felvidéken példamutatóak, hanem az egész Kárpát-medencében.

Még egy dolgról engedjék meg, hogy beszéljek: Esterházy Jánosról. Azt gondolom, hogy Esterházy János olyan kiemelkedő és példaértékű emberi és magyar életet élt, akit a mai generációk elé példaként állíthatunk. Ha azt mondjuk Széchenyiről, a legnagyobb magyar, akkor Esterházy János a legnagyobb felvidéki magyar volt.

Köszönöm szépen, hogy meghallgattak! Jó tanácskozást!

MOLNÁR IMRE

ESTERHÁZY JÁNOS HŐSIES HITVALLÁSA AZ ÜLDÖZTETÉS ÉVEIBEN

Az orosz haderő egységei 1945. március 31-én érték el Újlakot. Közel egy hónapig tartó átvonulásuk kataklizmaként sújtotta az addig békés és az üldözöttek számára menedéket jelentő Esterházy-kastélyt. Az üldözötteket nemrég befogadó családtagok most maguk is menekülni, rejtőzködni kényszerültek. A Gestapo által körözött Esterházy János pozsonyi rejték helyén vészelt át a németek ki-, illetve az oroszok bevonulását. Gyermekait, Alicét és Jánost Jilly Ferenc, a kastély korábbi inasa fogadta be, majd édesanyjukkal, Serényi Líviával 1945 augusztusában Budapestre költöztek. Esterházy édesanyja Tarnowska Erzsébet és nővére, Lujza a birtok gyümölcsösét gondozó Major családnál lelt menedéket, majd később, mindkettőjüknek sikerült Franciaországba menekülnie. A háború utolsó éve alatt Lengyelországból idemenekült Mycielskiné Esterházy Mária, öt gyermekével ugyancsak Újlakon maradt, mivel lengyelországi otthonuk pusztulása után nem volt hová visszatérniük. Őket a kastély egykori alkalmazottja, Verona Moravčíková rejtegette. Ezt követően – mivel a kastélyba nem térhettek vissza – a Mycielski család a volt majorsági épületek egyik lakásában húzta meg magát. A front átvonultával a kastélyt előbb a szovjet katonák dúlták fel, majd a falu- és környékbeliek fosztották ki.¹ Az itt felhalmozott évszázados szellemi és anyagi értékekből csupán a puszta falak maradtak. A napokig tartó szabadrablás (vandál pusztítás, könyvégetés) során az értékes berendezéssel együtt elpusztult az Esterházy család e kastélyban őrzött felbecsülhetetlen értékű könyvtára² és levéltára is. A könyvtár értékesebb darabjait, feltehetően más felvidéki főúri kas-

---

1 BÉDY, Daniel: *Dejiny obce Vel'ké Zálužie*, Monografia, Nyitra, 1993, 87.

2 Az újlaki kastély híres könyvtáráról és fegyvergyűjteményéről már FÉNYES Elek is említést tesz. In.: *Magyarország geographiai szótára 4.* Pest 1851, 239.

télyokéhoz hasonlóan a helyszínre érkező kulturális népbiztos, Laco Novomeský oktatási és népművelésügyi megbízott szállíttatta el.³

A Csehszlovákiához újra visszacsatolt dél-szlovákiai magyar kisebbség, egykori vezetőjével, Esterházyval együtt nagyon is rászorult volna a megfelelő védelemre, ez a védelem azonban sem ekkor, sem később nem érkezett meg. A kassai kormányprogram kihirdetésének másnapján, április 6-án, Esterházyt Pozsonyban, egy szovjet járőr letartóztatta. Elfogása véletlenszerűen történt. Pozsony utcáin embereket szedtek össze, hogy különböző közmunkákat végeztesenek velük. Pozsonyi magyarok ebben az időben látták Esterházy Jánost, aki katonai kísérettel, vállán zsákokat hordva dolgozott. A szovjetek később, miután nem találtak reá vonatkozó terhelő adatokat, április 18-án szabadon engedték őt. Pozsonyi lakosok viszont április 20-án, Esterházyval már a Szlovák Nemzeti Tanács épületében találkoztak, aki, a magyar népcsoport ügyében arra várt, hogy bejusson Gustáv Husák belügyi megbízotthoz.⁴ Az események hasonló lefolyását erősíti meg Esterházy János kihallgatási jegyzőkönyve is, ahol a következőket olvashatjuk:

„1945. április 6-án a Sedlárska (Nyerges) utcában egy orosz katonai járőr letartóztatott, és a Ferenciek terére, a Mirbach-házba vitt, ahol kihallgattak, és 1945. április 18-ig fogva tartottak. Akkor minden további nélkül szabadlábra helyeztek. Április 20-án, miután odahaza egy kicsit kipihentem magam, elmentem a belügyi megbízotthoz, dr. Husákhoz, és ott bejelentettem, hogy állok rendelkezésére, nehogy azt gondolja rólam, hogy valahol rejtőzködöm. Ő azt mondta nekem, hogy jó, hogy jelentkeztem, de neki most engem le kell tartóztatnia. Behívta a civilben lévő biztonsági szerveket, akik elvittek engem az egykori rendőr-igazgatóság börtönébe, a Benešova utca 42-be, ahol dr. Hojstrič komisszár hallgatott ki. Itt tartottak a börtönben 1945. június 1-ig, amikor is a kerületi bíróság börtönébe lettem átszállítva.” Itt 1945. június 22-ig tartották fogva, amikor újra átszállították a pozsonyi rendőrigazgatóság börtönébe, ahol nővére, Lujza is meglátogathatta. Itt 1945. június 27-ig artózkodott, amikor Heikiš alezredes átszállította a Kempelen utcában berendezkedő orosz katonai parancsnokságra, ahol kihallgatták, majd 1945. június 29-én Esterházyt tíz másik magyarral együtt vonatra rakták, és Budapesten, Bukaresten, Jasin keresztül Moszkvába szállították.⁵

3 MYCIELSKA, Zofia: *Mój wuj János Esterházy*, In. MOLNÁR Imre: *Zdradzoný bohater*, Warszawa, Fronda, 2005, 310–312.

4 JAMNICZKY, Aristid, dr.: *Emlékiratok*. Kézirat, 121–122. p. Teleki László Alapítvány Dokumentumtár [A továbbiakban: TLA. Doc.] 1078/1990.

5 *Kihallgatási jegyzőkönyv*, i. m., 22.p. – A jegyzőkönyvből vett idézeteket l.: *„Az örökség.”* Szerk.: MOLNÁR Imre – TÓTH László, Tatabánya Új Forrás, 1990. 4. sz., Melléklet, 16.

Az Esterházyval együtt letartóztatott pozsonyi magyarok a vagonok rései között üzenetet dobtak ki az őket a Szovjetunióban szállító vonatból: „Esterházy Jánost és társait a régi csehszlovákiai Magyar Pártból, Moszkvába deportálják. Magyarok, mentsetek meg bennünket! Ártatlanok vagyunk, sosem voltunk fasiszták.”⁶

Esterházy Jánost Szovjetunióba való elhurcolása után, távollétében, 1947-ben, a Szlovák Nemzeti Bíróság a hazaárulás és fasizmus vádjával, jogtalanul kötél általi halálra ítélte. Esterházyt 1946-ban Moszkvában, a Ljubljanka börtön lelki és fizikai kínzásai után a Butirszkaja börtönben 10 év kényszermunkatáborra ítélték. A vádiratban külön bekezdésben szerepelt, hogy Esterházy utasítására a magyar sajtóban provokációs anyagokat terjesztettek, az „ún. katinyi ügy” kapcsán. Szó esett a „katinyi ügy fotóalbumának és plakátjainak” általa való terjesztéséről is, „amelyekben Esterházy a németek által a lengyel tiszteken, állati módon végrehajtott kivégzéseket a szovjet hatóságoknak tulajdonították”.⁷ 1946 júliusában az észak-szibériai gulag-táborokba (Knaz Pogot, Rakpass, Sangradok Pratok) szállították, ahol súlyos TBC-t kapott, s a kimúlás szélére jutott. A csehszlovák hatóság, az ítélet végrehajtásra kikérte őt a Szovjetunióból, honnét 1949 áprilisában érkezett haza. Mivel távollétében nem adhatott be kegyelmi kérvényt, ezt most engedélyezték számára. A válasza bő egy évet kellett várnia. 1950 májusában Klement Gottwald elnök a halálos ítéletet kegyelemből életfogytig tartó börtönbüntetésre változtatta. Ezt követően Csehszlovákia börtöneiben szenvedett 1957. március 8-án bekövetkezett haláláig. Az alábbi írás keretében Esterházy János börtönben szenvedő hősies hitvalló életének néhány lelki mozzanatát próbáljuk meg összefoglalni.

Életének utolsó szakaszában több alkalma volt elmenekülni a reá váró megpróbáltatások elől. 1938-ban Dél-Szlovákia anyaországhoz való visszacsatolása idején, nem fogadta el a budapesti parlamenti képviselői helyet. A magyarországi fényes karrier helyett Szlovákiában maradt a maréknyi magyarság érdekeinek védelmezőjeként.

„Könnyű lett volna nekem, most kényelmesebb, kevésbé felelősségteljes és könnyebb hivatást és munkakört választanom. Egy pillanatig sem foglalkoztam ezzel a gondolattal, mert elválaszthatatlanul összenőttem azzal a talajjal, amelyet elődeim, őseim vérükkel és verejtékükkel tettek termékennyé a magyar gondolat

---

⁶ „Az örökség”, i. m., 15.

⁷ Esterházy szlovák parlamenti képviselőként valóban első kézből értesült a lengyel tisztek ellen elkövetett katyni szovjet vérengzésről, melyet több cikkében és beszédében is élesen elítélt.

részére, amely talajon ringott az én bölcsőm, és amelynek sorsával, boldogulásával egybeforrott lelkemnek, szívemnek legkisebb része is, egész énem, egyéniségem, minden gondolatom, vágyam és reménységem”.⁸

Döntése tehát erkölcsi érvekkel alátámasztott tudatos elhatározás volt. A vele együtt Szlovákiában maradt magyaroktól pedig azt kérte:

„Szívünk, lelkünk nagy kincsét, nemzeti öntudatunkat és Krisztus Urunkba vetett hitünket ne tévesszük szem elől egy pillanatra sem. Ápoljuk, őrizzük ezt, mert ez az egyetlen pozitív érték, amelyet senki el nem vehet, és amelynek varázslatos ereje átsegít a legnehezebb megpróbáltatásokon is”.⁹ 1945-ben, Közép-Európát a kommunista diktatúra sötétségébe borította a szovjet csapatok támogatásával kibontakozó elnyomó rendszer. Ekkor adódott számára a második távozási lehetőség. Egy német katonai gépkocsi parancsnoka ajánlotta fel a menekülés lehetőségét Esterházy és családja számára. Esterházy Lujza is menekülésre biztatta az akkor még a Gestapo elől rejtőzködő öccsét, aki erre ezt válaszolta: „Ami engem illet, én nem hagyom el az országot. Nem akarok a nácikkal egy híron pendülni. Nem akarom Hitlerék segítségével menteni a bőrömet. És ahogy azt már neked megmondtam, túlságosan mély gyökereim vannak szülőföldemben ahhoz, hogy elbírnam hagyni!”¹⁰ (Külföldön) már nem tudám szolgálni magyarjainkat. Csak úgy tudok hasznukra lenni, ha itt maradok. (...) Bízunk az isteni gondviselésben.”¹¹

Itt maradt, pedig 1945-ben az emigráció kínálta szabadság és a szovjet rendszer politikai, társadalmi rabságot jelentő alternatívái között kellett választania.

1949 áprilisában, a halálos ítélet végrehajtására a gulag poklaiból hazatérő, végletekig kimerült és ereje végét járó politikus előtt harmadszor is lehetőség nyílt a távozásra. Ő azonban ekkor sem fogadta el a felajánlott szökési tervet. Húga, Mariska ezt írja naplójában:

„A sötétség beálltával ki kellene surrannia a kórházból, Jimmy [angol konzul – MI] várná autójával, és elvinné Bécsbe. (...) De János nem akarja. Oly boldog, hogy itthon van, hogy más nem kell neki.”¹²

Hasonló késztetést a szlovák hivatalosságoktól is kapott, akik szemet hunytak volna nyugatra való távozása felett egy szökés esetén. Elutasító válasza ekkor is határozott volt: Nem bűnös, lelkiismerete tiszta, nincs mi elől elszöknie.... Ez a döntés minden eddigőtől nehezebb volt Esterházy számára. Ha nyugatra megy,

8 *Új Hírek*, Pozsony, 1938. X. 6.,1.

9 *Új Hírek*, 1940. karácsonyi szám, 1.

10 ESTERHÁZY Lujza: *Szívek az ár ellen*. Püski, Budapest, 1991, 149.

11 uo. 139.

12 MOLNÁR Imre: *Kegyelem életfogytig, Esterházy János szenvedéstörténetének dokumentumai Mycielskiné Esterházy Mária feljegyzései alapján*. METEM, Szeged, 2008, 56.

talán meg tudták volna gyógyítani, írja Kiss László doktor. Ha marad, a kivégzés vagy a szenvedések okozta lassú pusztulás vár reá. Ő a maradást választotta, híven korábban elmondott, majd minden tekintetben beigazolódó szavaihoz: „*Mi a történelmünkől megtanulhattuk azt is, hogy csak az olyan törekvés jut diadalra, melynek mártírjai vannak.*”¹³

1945. április elején, a szovjet hadsereg pozsonyi bevonulása után, előjött rejtékéből. A kassai kormányprogrammal meginduló magyarelles intézkedések hírére jelentkezett Gustáv Husák belügyi biztosnál, hogy tiltakozzék, s közreműködést ajánljon a magyar kérdés igazságos rendezéséhez. Igazság helyett azonban a letartóztatás lett osztályrésze. Az egyik első fogva tartási helyének, körülményeiről így írt nővérének, Lujzának: „*Még amikor a Kempelen utca pincéjében ültem és megismerkedtem vendéglátóim szisztémájával [éheztetés és kínzás – MI], borzadva gondoltam arra, hogy Ti is ilyen helyzetbe kerüljétek. És itt igazán mondom, hogy szinte megbolondultam, ha arra gondoltam, hogy a gyerekek ilyen szenvedésen kellene átmenjenek. És imádkoztam, kérve az Úr Jézus legirgalmasabb Szívét, hogy óvjon meg Titeket – és ez az aggodalom érettetek és a gyerekekért, az apának, a szülőnek az aggodalma volt ártatlan gyermekeiért.*”¹⁴

A gyermekei, családja iránt érzett édesapai aggodalom itt már túlnőtt a saját sorsa miatt érzett aggodalmon. Esterházy Isten irgalmasságában bízva kezd imádkozni övéiért és saját sorsában mintegy magára vállalja szerettei szenvedését is. Ez a lelkület végigkíséri őt a fogolytáborok és börtönök sokaságán. Egyik társa, Teszár Béla, hazatérte után elmesélte Mariskának, hogy „*...amikor Vágsellyénél vitték őket, a mi kedvesünk felállt, és a Zobor felé nézett, amely onnan épp úgy volt látható, mint a szalonunkból. Nézett a Zoborra és elsírta magát mondván, ki tudja, meglátlak-e még valaha?*’ Útközben pedig azt mondta: *Legfőbb ideje az Esterházy család jó hírnevét helyreállítani, s erre én vagyok hivatva.*”¹⁵

Arról, hogy Isten akaratában megnyugvó lélekkel fogadta sorsát, nővérének, Lujzának így írt a pozsonyi járványkórházból:

„*A háború vége felé, körülbelül amikor a pesti ostrom kezdődött, akkor kezdem imádkozni azért, hogy a jó Isten engedje meg, hogy szenvedések és nélkülözések árán méltóvá váljak arra, hogy Őt megtisztulva követhessem. És mivel ezt kértem, ezért imádkoztam, mikor az oroszok elszállítottak, és aztán később is, teljesen nyugodt voltam – és mikor már úgy éreztem, hogy helyzetem nagyon*

13 *Esti Újság*, Pozsony, 1939. V. 14., 1.

14 Esterházy János levele nővéréhez, Lujzához. A levél másolata a szerző tulajdonában.

15 Mycielskiné Esterházy Mária levele nővéréhez, Lujzához. A levél másolata a szerző tulajdonában.

nehéz – egyszerűen azt mondtam magamnak, hogy nem szabad kétségbe esni, hanem örülni kell, mert az Úr Jézus meghallgatta kérésemet.”¹⁶

Moszkvai elítélése után, Észak-Szibériába vitték. „Útközt fogolytársai minde-nét elrabolták, úgyhogy anyaszült meztelenül, egy ócska katonakabátban érkezett a táborba. Társai mind megrögzött gonosztevők voltak. Káromkodtak, átkozód-tak, trágárságokat beszéltek és Jánost csúfolták, amiért ő folyton imádkozik.”¹⁷

Egy gulag haláltáborban kellett újrakezdenie életét. Egyedül hitétől nem tud-ták megfosztani, ez világlik ki első, családjához eljutó üzenetéből is, melyből szerettei két évvel elhurcolása után értesültek sorsáról: „János kéri, adják tudtára anyjának (Etusnak, gyermekeinek –János, Alice és Lulunak), hogy egészséges vagyok. 10-et kaptam. Segítséget kérek. Talán Cesia segíthetne kijutni. **Hitémet nem veszítem. Az Úr Isten és minden szentjeink segítenek itt. Imádkozom érte-tek és mindenkiért.** Áldalak és ölellek mindannyitokat. Bibi [Esterházy gyermek-kori beceneve]”¹⁸

A kegyetlen gulagból küldött üzenetében is szeretetteit vigasztalta. **Értük és mindenkiért** imádkozva viseli kegyetlen szenvedéseinek keresztjét: ne aggód-janak érte. Pedig az itthoniaknak volt miért aggódniuk. A vele együtt elhurcolt egyik pozsonyi magyar, Csáky Mihály, akinek csodával határos módon sikerült visszatérnie Szibériából, így emlékezett arra az időszakra:

„A Közép-Európából idekerült foglyok, ki gyorsabban, ki lassabban, minden reményüket veszelve fokozatosan vetkőztek ki emberi mivoltukból, törtek le testi-leg-lelkileg. Nem úgy Esterházy. Ahogy süllyedtek a többiek, úgy emelkedett ő, úgy nőtt napról napra, és lett közéleti férfiből a szó legnemesebb értelmében: em-berré. Ugyanolyan sanyarú sorsban volt, mint a többi, mégis talált módot, hogy rajtuk segítsen, megossza elégtelen ebédjét, tanáccsal ellássa őket, és példát mu-tasson. Többet tett: mély keresztény hitét, megrendíthetetlen magyar meggyőző-dését és határtalan bizalmát az igazság győzelmében, fogolytársai vigasztalására és felemelésre használta. Levetette az emberi gyarlóságokat, és csak a magasabb, szentebb célok érdekelték.”¹⁹

1948 márciusában, a TBC-ben kilukadt tüdővel és ólommérgezéssel szállították őt a Szangorodok-Protoka-i kórháztáborba, ahol 1949. február 15-ig tartó-zkodott a fűtetlen barakk pokoli körülmények közepette „Csupasz deszkapriccsen, tetvesen, ahol patkányok szaladgáltak rajta. Magas lázban, éhségben, orvosság

16 Esterházy János levele nővéréhez, Lujzához. A levél másolata a szerző tulajdonában.

17 MOLNÁR 2008, 45.

18 uo. 29.

19 CSÁKY Mihály: *Hősiesség a XX. században. Új Hungária*, 1959. V. 30., 1.

nélkül.”²⁰ Súlyos betegen, az éhhalál szélén állva a Gondviselés segített számára túlélni az embertelen lágeréletet:

„Egy grodnói lengyel professzort János haláláig ápolta, és miután meghalt, levelet írt a feleségének. Az özvegy megköszönte a levelet, és a csomagokat ezentúl, Jánosnak küldte. Zsírt, vaját, cukrot, hagymát stb. küldött, és ez tartotta őt életben” – írja húga, Mária.²¹

Az ugyancsak a gulagba hurcolt Hetényi József visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy a testileg „szánalmasan lesoványodott”, „csont és bőr”, összetört fizikumú, Esterházy „csodálatos türelemmel viselte” szenvedéseit, és sugárzott belőle a lelkierő. Panaszkodni senki nem hallotta őt. Figyelmes szeretettel nevelte, vigasztalta rabtársait és sorsukban osztozva, saját kenyéradagját is megosztotta velük. A vele együtt elhurcolt pozsonyi társa, Teszár Béla, hazatérve mesélte:

„Az ítélethirdetés után, berakták őket és egy csomó idegent valamilyen nagy cellába, 70-80 személyt, akik összeverekedtek a priccshelyekért, amiből túl kevés volt. Ő csak állt és nem akart előbb lefeküdni, csak amikor látta, hogy az Ő tizenegy [pozsonyi] emberének már van helyük. Vagy egyik alkalommal, amikor Bélától éjjel a szomszédja ellopta a kenyérét – az egész napra 60 dkg-ot kaptak és nem többet, János megosztozott vele a sajátján!”²²

A táborokban lévő közönséges bűnözők káromkodtak, átkozódtak, trágárságokat beszéltek, és Jánost csúfolták, amiért imádkozott. A végén az örök is felfigyeltek, hogy mennyit imádkozik, de nem bántották. Azt hitték róla, hogy pap.

Miközben maga is a halált várta, imádkozott rabtársaiért. Hetényi József gulag béli rabtársa így emlékezett vissza rá: „Biztos voltam benne, hogy szenvedéseit is felajánlotta a népéért. Az én szememben János bácsi, ott a szovjet gulagok poklaiban a magyarság szenvedő Krisztusává magasodott. Rabtársai szemében pedig az igazi, hűséges Krisztus-követés példájává magasodott.”²³

Pozsonyba való 1949-es visszatérése után egészségi állapota a járványkórházban rohamosan javult. Életősztöne és ereje visszatért. Külseje annyira megváltozott, hogy húga, Mária sem ismert őt fel, ám ennek az Esterházy lelkében végbemenő átalakulás is oka volt:

„Ez az ember, aki visszajött, már nem az akit elvittek. Ez egy teljesen más ember, egekig érő különbséggel az előzőhöz képest. Nemesebb, fegyelmezettebb,

20 MOLNÁR 2008, 46.

21 uo.

22 János Esterházy *wegiersko-polski meczennik*. METEM, Budapest–Warszawa, 2014, 36–53.

23 MOLNÁR: *Kegvelem életfogytig*, i. m.

*a szenvedés által megpróbált, melyből Isten segítségével győztesként került ki. Teljes egészségben Istenre koncentrált lélekkel.*²⁴

A pozsonyi járványkórházban töltött, viszonylag szabadabb körülmények között zajló gyógykezelési időszakban Esterházy nővérenek, Lujzának három hosszú levélben foglalta össze a letartóztatása óta eltelt évek legfontosabb eseményeit, majd megköszönte nővérenek és mindazoknak, akiket ez illetett, mindazt, amit a „jég hideg pokolból” való hazatérése érdekében tettek.

A megpróbáltatások hatására a lelkében végbement változásokat lakonikus rövidséggel foglalta össze: „Visszatértem – és ma olyan vagyok, amilyenre formált Jézus Urunk legirgalmasabb szíve, a mama, a Te és Mariskának kérésére.” Levélben Esterházy többek között leírta azt is, hogy a gulag poklaiban hazatéréseért imádkozva, lelki szemeivel gyakran látta azt a Szűz Mária-szobrot, „ami Szencen a falu végén van, amint Pozsony felé mész, az országúttól jobbra”. Ezért is jelentett óriási élményt számára, hogy a szovjet–csehszlovák határ átlépése után, a Kassáról Pozsonyba való éjszakai szállítása közben, a rendőrségi autó ablakán keresztül, „négy év után először, ezt a Szűz Máriát láttam meg kivilágítva, akit lelki szemeimmel olyan sokszor láttam. Az ilyesmit át kell élni – de nem lehet leírni”.

Beszámolt arról is, hogy az egyik szovjet táborban 1946-ban, együtt volt egy halálosan beteg, lett nemzetiségű fiúval, Peter Janualitissal, akiről már az orvosok is lemondtak. Esterházy buzgón imádkozott a halálosan beteg fiatal ember felgyógyulásáért [*kilencedet mondott érte – M. I. megj.*]. Imái befejeztével a már szinte életjelet sem adó lett fiúnak váratlanul visszatért az egészsége, és meggyógyult súlyos mellhártyagyulladásából. Majd arról számolt be, miként próbálta a táborban lévő fiatal elítélteket, a hit és az evangélium példájával erkölcsileg jobb magatartásra bírni: „Én voltam a legidősebb, és mindenki János bácsinak szólított. Nagyon megszerettem őket – és igen nehéz volt a szívem, mikor ők ott maradtak.”²⁵

1949. június 22-én váratlanul visszavitték őt a pozsonyi fogdába, ahol „egészségi állapota a korábbi javulása után most ismét romlani kezdett. Nagyon nehezen lélegzett, és állandó hideglelés gyötörte. Hat hét alatt 6 kg-t fogyott, alig 47 kiló. Sorsát ennek ellenére békével és „jó kedéllyel” viselte.”²⁶ Mariska testvére állapota rosszabbra fordulásáról ezt írta: „! Ebben a tempóban meddig bírhatja ki?! Ez már valóban túl sok. Hogy lehet valakit ennyire kínozni?”²⁷

24 János Esterházy... 2014, 36–53.

25 MOLNÁR: *Kegyelem életfogytig*, i. m.

26 János Esterházy... 2014, uo.

27 MOLNÁR 2008, 104.

A halálos ítélet *életfogytiglani börtönbüntetésre* változtatása és több visszautasított amnesztia-kérelem után, 1955-ben huszonöt évre mérsékelték büntetését. A keserű csalódások, megaláztatások hatására írja egyik levelében Mária:

„Semmit, abszolút semmit sem lehet tenni ebben a rendszerben, amely úgy tartja, hogy a kegyelem nem könyörület megnyilvánulás, és „megadása csak akkor lehetséges, ha a büntetés már betöltötte nevelői feladatát. Esterházy Jánosnál azonban ez a helyzet nem következett be”²⁸

Esterházy súlyos betegen járta a Csehszlovákia börtönein keresztül vezetőkálváriáját. A lipótvári börtönben a magánzárkába került mivel „a parancs ellenére más cellákban tartózkodott”.²⁹ Esterházy akkor tartózkodott más cellában, amikor az ott fogva tartott papok **titokban misét celebráltak**.

Lénár Károly plébános így emlékezett erre: „Lipótváron a börtönkórházában találkoztam vele. Ott is példát adott a többieknek. Titokban miséztünk a börtön vaságyán, a rozsdás kanál volt a kehely. A jobb érzésű örök csempészték be a bort, és a legmegbízhatóbb civil rabtársaink – élen Esterházy gróffal – hordták szét az Oltáriszentséget a többi fogolynak.”³⁰

František Mikloško, szlovák politikus, egy szintén bebörtönzött katolikus pap ismerősétől hallotta, hogy a titokban „átváltoztatott” kenyeret „a súlyos beteg Esterházynak adták át megőrzésre. Ő, ha a zárkában, a rabok szájából durva szavakat hallott, akkor lehetőség szerint inkább kiment a cellából, és a folyosón tartózkodott, hogy ne kelljen a „szent kenyérrel” a trágárul beszélő rabok társágában lennie.”³¹

A titokban végzett szentáldozásokról, amit leveleiben „kenyérmorzsnak” nevez, azt írja, „végtelen boldogsággal” töltik el őt, s más nem is hiányzik neki, hisz ennek következtében „szubjektíve” mindene meg van” Börtönleveleiből a szeretteiért, gyermekeiért való aggodalom hangja csendül ki, akiktől országhatár és vasfüggöny választotta őt el. Többször megismételi, hogy gondolatban és lélekben mindig „nagyon-nagyon közel vagyok hozzátok (...). Csak egy valami bánt – folytatta –, és nagyon fáj nekem, hogy nem segíthetek nektek... Próbállok mindent türelmesen elviselni, és szívesen viselnék el még nehezebb sorsot is, csak hogy nektek könnyebb legyen.”³²

28 MOLNÁR 2008, 104.

29 MOLNÁR Imre: *Esterházy János élete és mártírhála*. Méry-Ratio, Budapest, 2010, 346.

30 Lénár Károly atya, *Krisztus bátor hitvallója*. Pázmáneum, Dunaszerdahely, 2009. Ezzel kapcsolatban lásd még Csáky Károly e kötetben szereplő, Lénár Károly életét méltató írását.

31 MIKLOŠKO, František: *Arisztokraták*. Életünk, 1991. 6. sz., 545.

32 Esterházy János levele nővéréhez, Lujzához. A levél másolata a szerző tulajdonában.

Mária e levelek kapcsán több alkalommal is leírja, hogy fivére lelki tartását már önmagában egy csodának tartja. Nyomát sem látja benne a haragnak, bosszúszúvágnak:

„Megkérdeztem, nem érez-e gyűlöletet vagy bosszúvágyat azok iránt, akik ilyen szörnyű szenvedések tömegét zúditották rá. 'No hallod! Miért? Minden úgy van jól, ahogy a jó Isten akarja. Ha Ő jónak tartotta ezt, akkor ez nekem is jó. Ki vagyok én, hogy a jó Isten akaratát ellenezzem?'”³³

Ez a lelki tartás nyilvánult meg Esterházy János egyik legnagyobb börtönbeli próbatétele kapcsán is a Pilsen melletti Bory börtönében. Csehszlovákia felszabadítása 10. évfordulójára Zápotocký elnök amnesztiát adott a politikai foglyoknak. A már civil ruhában lévő, kijárat felé tartó Esterházyval közölték: reá és egy társára ez nem vonatkozik. Mindennek ellenére János a lelkében megbékélve beszélt el a történeteket Máriának, aki azt is csodálatosnak találta, hogy bátyja mindezt ép ésszel ki tudta bírni: *„Eddig csak szerettem, de most már tisztelem is hatalmas lelkijéréért.”*³⁴

Növérétől misekönyvet (Missale) és imakönyvet kért Ján Mastiliak CSsR, szerzetes rövid emlékiratában úgy említi Esterházyt, akinél mindig ott volt a Krisztus Követése c. és a Szent Ciprián levelei c. kis könyvecske, melyeket gyakran kölcsönadott a vele együtt lévő raboknak, akiknek lelki vigasztalójává és bátorítójává vált..³⁵

Rabtársa, Rudolf Bosnák, a nyitrai papi szemináriu volt rektora, így emlékezett vissza Esterházyra: „Esterházy példa volt mindnyájunk számára. Belsőleg annyira kiegyensúlyozottan viselte a rabságot, mintha nem is a börtöntönben, hanem odahaza lett volna. Ezt mindenkinek elmondhatom... Ő belsőleg volt szabad ember, mert felül tudott emelkedni mindazon ami körülvette, s ezt a hitének, a mély Istenhitének köszönhette. Ebben is példa volt számunkra. Szabadabb volt azoknál, akik a bilincset a kezünkre rakták, mert azok félték, még egymástól is. Attól, hogy mikor melyik fogja feljelenteni a másikat. Ők voltak a rabszolgák, még a belügyesek is, mert tudták, hogy besúgják őket, hogy köztük vannak, akik figyelik őket, akiket mi úgy hívtunk, hogy „bonzákok”. Esterházy azonban nem félt, mert nem volt mitől félnie. Ő már átment a legrosszabbon is, hisz tudtuk róla, hogy ott volt a Szovjetunióban. Csodálatos egyensúly sugárzott belőle. Ez azt jelenti, hogy belsőleg, lelkileg renben volt. Tudta miért szenved. A hite értelmet adott szenvedésének, s azt össze tudta kapcsolni Krisztus szenvedésével. ... Elmondhatom, hogy Esterházy hősiiesen viselte a szenvedésüket, s egy-

33 MOLNÁR 2008, 47.

34 MOLNÁR 2008, 94–95.

35 MASTILIAK, Jan: *Hrst spomienok, Vyd. Misionár, Michalovce, 2011, 32.*

általán nem veszítette el sem emberi, sem lelki méltóságát, azzal, hogy éveket kellett a börtönrács mögött töltenie. E belső tartáson és méltóságon is a mély hite sugárzott át. Ő lelkileg tudott győzni. Legyőzte a világot, nemcsak azt ami itt a börtönben körülvette, hanem a külső világot is, azt amit a külső világ jónak és értékesnek tart, s amiben a világ fiai a boldogságukat keresik. Ő mindezen felül tudott emelkedni.”³⁶

A reá kényszerített fizikai és lelki megaláztatások egész sorát kellett elviselnie, de lelki tartását ezzel sem sikerült megtörni. Mírovi fogolytársa, Jan Jankû a következő szavakkal emlékezett vissza rá: „Esterházy méltósággal viselte sorsát, soha nem panaszkodott. Magas vékony alakja már messzi feltűnt a börtönfolyosón, ahol mindig felemelt fejjel, s messzenézõ tekintettel ment végig. Sovány, szinte áttetsző volt a teste, sokat szenvedett, de ez a szenvedés nem törte meg, mert nagy lelkierővel s egyenes gerinccel viselte sorsát. Esterházy János alig beszélt önmagáról. Leginkább, szinte mindig Istenről s a lelki dolgokról beszélt vigasztalta sorstársait.

1957 márciusában a sors úgy hozta, hogy a börtönkórház szegényes cellájába ápolásra bekerült Vasil’ Hopko görögkatolikus püspök is (akit 15 év börtönbüntetésre ítélték) Hopko püspök végig ott volt Esterházy János halálos ágya mellett. Mikor láttuk, hogy közeleg a vég, lepedőkkel elkerítettük az ágyát, s őrt álltunk az ajtónál, hogy a püspök zavartalanul el tudja látni a haldokló Esterházyt. Tanúsíthatom, hogy ez meg is történt. A püspök ellátta őt a szentségekkel, feladta számára az utolsó kenetet, s végig ott volt a haldokló gróf mellett, aki az ő karjaiban adta vissza lelkét Teremtőjének.³⁷

Esterházy utolsó kérésének teljesítését, szállítsák haza, hogy valamely szlovákiai börtönben, szülőföldjén halhasson meg szintén elutasították. 1957. III. 8-án, jött a távirat: „*Értesítem, hogy a fivére J.E. 1957. III. 8-án hunyt el, a holttest el lesz hamvasztva, de nem lesz kiadva a családnak. Aláírás: Parancsnok.*” Bár Mária mindent megpróbált, fivére hamvait soha nem kapta vissza, még utolsó búcsúlevelét sem, amit már csak diktálni tudott egyik orvosának, aki elmondta, e levélben Esterházy „*elbúcsúzott Tőletek, és átadta magát Isten akaratának (...).*”³⁸

Esterházy János a keresztény értékek mentén kialakított politikai elveihez akkor is hűséges maradt, amikor ennek következményeként a legnagyobb megpróbáltatásokkal kellett szembenézni. Nemcsak formális követője volt a keresztény eszméknek, de hűségével és a szenvedés vállalásában saját életáldozatával az általa képviselt nemzetközösség, illetve a vele egy sorsban részesülő más nemze-

---

36 MOLNÁR: *Kegyelem életfogytig, im.*

37 MOLNÁR: *Kegyelem életfogytig, im.*

38 Mycielskiné Esterházy Mária levele nővérének. Másolat a szerző tulajdonában.

tek tagjai számára is erőforrást jelentő példát adott. Az Esterházy halála kapcsán megjelent sok-sok méltató cikk közül érdemes külön is kiemelni az egykori felvidéki vetélytárs, majd gulag béli rabtárs, Csáky Mihály írását: „Esterházy János túl nőtt szűkebb hazájának, a Felvidéknek keretén. Így nem csak a felvidéki, hanem az egész magyarság fogja kegyelettel megörökíteni emlékét, hogy az önzetlen önfeláldozás nemes példája a következő nemzedékek részére is ragyogjon. [...] Mert ha nagy volt Esterházy János mint kisebbségi politikus, igazán naggyá nem a dicsőség teljében, hanem a balsorsban nőtt. [...] A kommunista csehszlovák kormány kikérte Esterházyt a szovjet kormánytól, és 1949-ben hazaszállította. Haza már súlyos betegen került – ennek ellenére sem adtak neki a cseh kommunisták kedvezményt. Fogházba zárták. Páratlan lelki erővel viselte azóta a rabságot Esterházy. Soha egy panasz, egy zokszó vagy lázongás a sors ellen. Némán, méltósággal viselte sorsát – tovább erősödve hitben, meggyőződésben. Olyannyira, hogy a rabtartók kénytelenek voltak őt számtalanszor más fogházba áthelyezni, mert az ő magatartása, a belső meggyőződés belőle áramló ereje környezetére – úgy a rabtársakra, mint a személyzetre – kommunista szempontból káros befolyást gyakorolt. Utoljára azt üzenté a fogházból, hogy átadta magát Isten akaratának és szenvedéseit, valamint életét felajánlja a magyar haza felszabadulásáért.”³⁹

---

39 Csáky Mihály: *Hősiesség a XX. században*. Új Hungária, München, 1959. V. 30, 1.

VÁRSZEGI ASZTRIK OSB

A BELGA KIRÁLY LÁNYA, STEFÁNIA FŐHERCEGNŐ ÉS A PANNONHALMI BENCÉSEK KAPCSOLATA

2012-ben, a pannonhalmi bazilika megújító munkálatai során Stefánia főhercegnő és férje, Lónyay Elemér herceg sírján a fedőlapokat is felújítottuk, új felirat került rájuk. A főhercegnő számos nevét, titulását nem tudtuk volna és nem is akartuk a márványlapra felírni, ezért a legrövidebbet, a nagyon fontosat emeltük ki, így ma ez áll a márványlapon: Stefánia, a belga király lánya (1864-1945).

HOL IS KEZDŐDIK KÖZÖS TÖRTÉNETÜNK?

Rudolf trónörökös halála (1889.január 30.) után Stefánia megismerte nagylányai és vásárosnaményi Lónyay Elemér magyar grófot (1863–1946). Kettejük időskori életnagyságú olajképe a pannonhalmi főmonostor belső folyosóján látható, az idős Elemér herceg még öregségében, még a képről is megragadja a szemlélőre. 1900. március 22-én a Trieszt melletti Miramare-kastélyban feleségül ment Lónyay grófhhoz. Lemondott osztrák főhercegnői rangjáról és címéről.¹ Ez szakításhoz vezetett apjával, II. Lipót belga királlyal is, de Stefánia életében boldog időszak kezdődött. Szép házasságuk halálukig tartott.²

Az Oroszvári Kastély angol neogót stílusban épült főúri kastély, Pozsonyhoz közel Oroszvár (Rusovce – Karlburg) területén található. A kastély korábban a Zichy családé volt, gróf Széchenyi István felesége, Crescence itt élt.

Stefánia és Elemér gróf Oroszvárra, a Lónyay-kastélyba költöztek. A nyarakat a Sárospatakhöz közeli Bodrogolaszi Lónyay-kastélyban töltötték. Stefánia sze-

---

1 1917. február 9-én IV. Károly király Lónyay Elemér grófot hercegi rangra emelte. Lónyay Stefánia grófné hivatalos címe ezzel Lónyay hercegné lett (Stephanie Fürstin von Lónyay de Nagy-Lónya et Vásáros-Namény).

2 BK 1653 Dr. Szennay András József OSB főapát (1921–2012) Kastély-lelkész Oroszvár 1945.02.01.1945.08.15. Szóbeli közlés a tanulmány írójának.

rette a természetet, a kastélyparkokban a virágültetvényt. Korábban a vadászato-
kat is kedvelték.

A PANNONHALMI SZENT BENEDEK REND ÉS A LÓNYAY HÁZASPÁR KAPCSOLATA

A Lónyay házaspárral Gácser Kalazant József (gazdasági) főkörmányzó révén került kapcsolatba a Rend és Kelemen Krizosztom főapáti koadjutor az 1930-as évek elején. Gácser Kalazant József a rend tapasztalt és sikeres gazdasági szakembere ebben az időben. A kapcsolatot a hercegi pár kereste a bencésekkel válságba került gazdálkodásuk miatt. Lónyayék ekkor — a Perjeli napló tanúsága szerint — gyakori vendégei a főmonostornak. Vendégeikkel is gyakran időznek Pannonhalmán. Kelemen Krizosztom barátságot ápol velük. A hercegi pár bár többnyelvű volt, itthon a német nyelvet használták leginkább. A főapát figyelmességéből németül jól tudó rendtársakat ad segítségükre. Radó Polikárp professzor rövid időre nyári vakációk idején vendégük, miséző papjuk Bodrogolasziban. Karsai Géza főiskolai tanár hasonló módon ugyancsak jó kapcsolatot tart velük. Az egyre idősödő pár tehertétele a rosszul kezelt és ennek következtében ráfizetéses birtok. Bodrogolaszi birtokukat 1942. október 24-én a Rendnek adományozták. A jótétemény kölcsönös hálára kötelezte a feleket. Pados Ottokár bencés 1943-tól rendi munkakörben (dispozíció) látja el a birtok felügyeletét. A főapát gondoskodott arról is, hogy a mélyen vallásos hercegi pár ne nélkülözzön papot. A negyvenes évektől eleinte rövid időre, majd egészen Pannonhalmára költözésükig, szinte folyamatosan volt náluk bencés kastély lelkész. A hercegi pár már nem vett részt a politikában, de szerteágazó kapcsolatokkal rendelkezett mind társadalmi, mint egyházi tekintetben. Szennay András bencés, a későbbi főapát az orosz megszállás idején (1945 tavaszán és nyarán) kastély-lelkész Oroszvárott. 1945 július 15-én a Nemzetközi Vöröskereszt védelmét élvező Pannonhalmára szállíttatja mentőautón a súlyos beteg Stefániát és férjét. Birtokaikat és műkincseiket az apátságra hagyományozták. Stefánia a főmonostorban hunyt el, 1945. augusztus 23-án, 81 éves korában. Férje egy évvel később halt meg Budapesten. Mindkettőjüket a főapátsági templom altemplomában helyezték végső nyugalomra az 1942. november 18.-án kelt pápai jóváhagyással.³

---

3 VÁRSZEGI Asztrik OSB: *A pannonhalmi székesegyház 70 éve basilica minor*, in: *Collectanea Sancti Martini I.*, A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője I., Pannonhalma, 2013, Szerk.: DÉNESI Tamás és DEJCSICS Konrád OSB, 312–324.

Oroszvár községet az 1947-es párizsi békeszerződésben Csehszlovákiához csatolták még két településsel együtt: Oroszvár /Rusovce – Ruszovce, Karlbург/, Dunacsúny /Čuňovo – Csunyovo/, Horvátjárfalu /Jarovce/. Az 1920-as trianoni határ az Oroszvár és Pozsonyligetfalu közötti Köpcsény kataszteri területén húzódott, Oroszvár 1947-ig Magyarországhoz tartozott. 1947-ben a csehszlovák állam egy, a Beneš-dekrétumok alapján elfogadott törvényre hivatkozva elkobozta a „magyar nemzetiségű belga királyi hercegnő” ingatlanjait. Valószínű, hogy a csehszlovák hatóságok az elkobozhatóság érdekében minősítették a belga királyi család tagját magyar (azaz ellenséges, háborús bűnösnek nyilvánította őket) nemzetiségűnek. Ekkorra azonban az ingatlanok tulajdonosa már nem az elhunyt hercegi pár, hanem a jogos örökös, a Pannonthalmi Főapátság volt.

A Csehszlovákia által jogtalanul elkobzott magyar egyházi tulajdon visszaszerzésére (restitúciójára) az örökös 2003-ban a jogutód államban, Szlovákiában pert indított.

AZ OROSZVÁRI KASTÉLYRA VONATKOZÓ JOGVITÁRÓL

A hercegi pár minden vagyonát a Pannonthalmi Apátságra hagyta. Végrendeleteiket szabályszerűen kihirdették Győrött. Oroszvár települést és még két falut az 1947-es békeszerződés Csehszlovákiának juttatta.

A csehszlovák állam jogsértései

A Csehszlovák Köztársaság területén működő Vagyonelkobzó Bizottság a csehszlovák kormány 1945/105. rendelete (az egyik Beneš-dekrétum) alapján 1947. május 7-én elkobozta az oroszvári kastélyt és a hozzá tartozó birtokokat. A határozat Lónyay Elemér herceg és Lónyay Stefánia „magyar nemzetiségű belga hercegnő” (a határozat megfogalmazása szerint) ellen irányult, akik akkor már több mint egy éve halottak voltak. A Lónyay-házaspárra, ha életben lettek volna, akkor sem vonatkozhatott volna az elkobzás alapjául szolgáló Beneš-dekrétum. Az 1947-es párizsi békeszerződés rendelkezései szerint ugyanis Csehszlovákia köteles lett volna az „emberi és állampolgári jogok teljességét” biztosítani a három újonnan átsatolt falu lakosainak. Az elkobzó határozat idején Oroszvár még nem volt Csehszlovákia része, a határozat ezért is érvénytelen. A határozatot meg sem kísérelték kézbesíteni a hercegi párnak, amely a csehszlovák jogszabály szerint pedig az elkobzás érvényességi feltétele volt. A csehszlovák állam tulajdonjogát nem vezették át a telekkönyvekbe.

A valós jogi helyzet

A jogi helyzet egyértelmű, ami érvénytelenül született, azt az idő múlása sem orvosolja. A Lónyay-hagyaték három birtoktestet érintett, az oroszvári kastélyhoz tartozó, de Ausztria területére eső Ürgemajort (Zeiselhof) az osztrák hatóságok átadták a Pannonhalmi Apátságnak, és az 1947 óta zavartalanul a tulajdonában volt. A Bodrogolaszi Kastélyt, amely szintén a Lónyay-hagyaték része volt, a magyar állam az ötvenes években államosította, de 1990 után visszakapta a bencés rend. A hagyatéknek csak a szlovák területre eső részét nem adták át a jogos örökösnek. Bár az Főapátság tulajdonjogát nem jegyezték be a szlovák ingatlan nyilvántartásba, a bírói gyakorlatra és szokásjogra épülő korabeli magyar polgári jog alapján a végrendelet megnyílásával az örökség haladéktalanul átszállt az örökösre. A Pannonhalmi Főapátság ezenfelül bizonyítani tudta, hogy részükről a kastély birtokbavétele is megtörtént.

Szlovák jogsértések

A rendszerváltás utáni Csehszlovákia azt az álláspontot fogadta el, hogy a Beneš-dekrétumok alapján hozott tulajdoni határozatok továbbra is érvényesek, kivéve, ha azok elfogadása során a korabeli jogot is megsértették. Ezt a megközelítést az 1993. január 1-vel megalakult Szlovákia is elfogadta. A Szlovák Legfelsőbb Bíróság több jogerős ítélete a 104/1945. számú rendelet alapján meghozott, de azzal materiálisan ellentétes hatósági intézkedések bírói felülvizsgálatát eredményezte. A szlovák hatóságok diszkriminatív módon megtagadták ezeknek az elveknek az érvényesítését a Főapátság jogorvoslati igénye kapcsán, és ez önmagában is jogsértés.

A Főapátság jogorvoslati kérelmei

a. közvetlen tárgyalásokkal

Várszegi Asztrik főapát 2003-ban közvetlenül tárgyalást folytatott Rudolf Schuster szlovák államfővel és Csáky Pál miniszterelnök-helyettessel, akik elvileg jogosnak ismerték el az igényt, de a közvetlen megbeszélések mégsem vezettek konkrét eredményekre.

b. egyházi kárpótlással

A párizsi békeszerződés speciális védelem alá helyezte az egyházi jogi személyek tulajdonában álló ingatlanokat kisajátítás és vagyonekbevitel tekintetében. A szlovák állami hatóságok 1993. óta a szlovákiai egyházi tulajdonosok részére restitutio-t biztosítottak az ingatlanvagyon tekintetében, a Pannonhalmi Bencés Főapátság is élni kívánt a törvény adta előnyökkel. A szlovák hatóságok elutasították a Főapátság igényét, ezért az Főapátság szlovákiai filialéján keresztül a kastély és a hozzá tartozó részek tekintetében több, azonos tartalmú, de eltérő birtoktestekre vonatkozó bírósági eljárást kezdeményezett. Ezek közül az egyik eljárás már megjárta a szlovák Alkotmánybíróságot, ahol az Apátság keresetét formai hibákra hivatkozva elutasították. Az egyik birtoktest vonatkozásában már jogerős ítélet született Szlovákiában, az eljárás a Főapátság kérelme alapján az Európai Emberi Jogi Bíróság elé került, de eredménytelenül. Ebben a szlovák bíróság eljárásának egyes elemeit vitatta a Főapátság (azaz az ügy pernyertesség esetén sem vezet a Kastély visszaadásához csak megismételt szlovák eljáráshoz).

c. a tulajdon nevesítésével

Az Apátság 2000-ben egy, a kastélyparkban található, tulajdonlap nélküli parcellára nevesítési kérelmet nyújtott be a kataszteri hivatalnál, és ennek eredményeképpen sikerült egy körülbelül 1.5 hektár nagyságú, kb. 250 millió forint értékű területre az Főapátság tulajdonjogát bejegyezni, de azóta ez a rendezési lehetőség is áthatolhatatlan akadályokba ütközött.

A Pannonhalmi Főapátság a lehető legtöbb eszközzel és módon próbálta meg nyilvánvalóan teljesen jogszerű és fennálló igényeit érvényesíteni. A szlovák állam célja korábbi tervek szerint az lett volna, hogy 2016-ra, amikor Szlovákia volt az Európai Unió soros elnöke, az Oroszvári Kastélyban lehessen a köztársasági elnök rezidenciája.

A szlovák fél magatartása sérti a párizsi békeszerződés I. Rész 1. Cikk 4. e pontját, amely megkívánta, hogy a három átszatolt falu vonatkozásában a csehszlovák állam az emberi és állampolgári jogok teljességét biztosítsa az érintett személyek részére. Csehszlovákia helyét a szerződésben Szlovákia örökölte, amely feltehetőleg nem szívesen vállalná, hogy nem tartja be a békeszerződést. A párizsi békeszerződés saját vitarendezési mechanizmust tartalmaz, amelynek lényege, hogy a szerződő felek közötti nézeteltérést első körben a budapesti amerikai, brit és orosz nagykövetség elé lehet terjeszteni, és ha ez a hármas két hónap

alatt nem oldja meg a vitát, a magyar és a szlovák kormány által kijelölt 1-1 választottbíróból és az általuk közösen választott harmadik bíróból álló testület dönthetné el a jogvitát.

Tekintettel arra, hogy a jelenlegi helyzet sérti a párizsi békeszerződést, a Pannohalmi Főapátság jogosan kérte az EU fórumainak diplomáciai védelmét, ill. döntését, de eddig mind érdemi visszhang és eredmény nélkül. Az oroszvári kastély állaga romlik, lassan, de biztosan pusztul. A birtokviszony tisztázatlansága miatt eddig a szlovák kormány sem talált befektetőt, de tárgyalni sem tárgyal a tulajdonossal. Andrej Kiska államelnök legújabbán kétszer is elutasította a pannohalmi főapát meghallgatási kérését.

A Bencés Konföderáció Római Szent Anzelm Apátsága – a végrendelet értelmében – még mindig felléphet örökösödési jogigényével, ha a Pannohalmi Főapátság nem tudja jogigényét érvényesíteni.

A végrendelet értelmében az örökösök részéről (1. Pannohalma – 2. Szent Anzelm Apátság, Róma) nem volt hivatalosan érvényesítve a végrendelet tárgya Szlovákiával szemben Egy nemzetközi jogászcsoport összeállításán dolgozunk, hogy azok (magyar) állami kormányzati segítséggel elindítsák a végrendeleti örökség érvényesítését. A Kastélyon és a hozzá tartozó parhoz a végrendelet tárgya 1.200 ha erdő és szántó a Duna jobb partján és 1.200 ha erdő és szántó a Duna bal partján. Ezek a területek fokozatosan beépítésre kerültek és maga az örökség „nagysága” az, ami „gondot okoz” annak kiadatásánál a jogos örökösnek.

BEFEJEZÉS

A bencés rend a Lónyay házaspárra, mint jótevőire tisztelettel emlékezik, emléküket őrzi és ápolja. A Lónyay örökség burgenlandi része nehéz időkben a rend megmaradásának anyagi támasza volt. A teljes örökséggel kapcsolatban még ma is vannak elvarratlan szálak.

Az Oroszvárról Pannohalmára menekített Lónyay levéltárat Reichardt Gyula Aba bencés atya szorgalmas munkával rendezte. Fotógyűjteményüket a bencés gyűjtemények részeként gondozzák.

A Lónyay bútorok egy részét 1945-ben az akkor még bencés tulajdonban lévő Balatonfüredi Szívzszenatóriumban helyezték el. Ennek államosítása után a kormányzati szervek budapesti irodáiba kerültek: bútorok, képek, szőnyegek.

A Lónyay hagyatékból származó Habsburg-képek sokak számára megtekinthetők a Gödöllői Királyi Kastély állandó tárlatán.

Pannonhalmán a 2013. évi Imago, Portrék a Pannonhalmi Főapátság gyűjteményéből c. időszaki kiállításunkon is láthatók voltak a hagyaték képei. Könyveiket Főkönyvtárunk őrzi, könyvszekrényeiket pedig az budapesti Iparművészeti Múzeum neogót könyvtártermében csodálhatják meg a látogatók.

A főmonostori perjel agendájában mindmáig ott áll, hogy a Lónyay pár lelki üdvéért a perjel alapítványi misét mond minden év augusztus 23-án, Stefánia főhercegnő halála napján.

Az oroszvári kastély (Fotó: Neszméry István)

*Stefánia főhercegnő rózsakertjének
árjegyzéke. (Pannonhalmi Főapátsági
Múzeum Fotótára – PFMF)*

Stefánia főhercegnő festménye egy 1987-es naptárban. (PFMF)

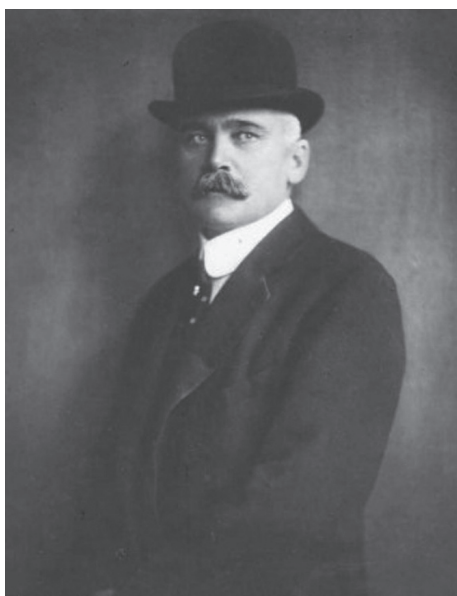
A Lónyay házaspár 1906-ban (PFMF)

Stefánia 1915-ben megalapított karitatív szövetség képeslapja (PFMF)

Stefánia főhercegnő (fotó: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet)

Lónyay Elemér herceg (fotó: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet)

Stefánia 1915-ben, mint a hadirokkant kórház ápolója (PFMF)

Apponyi gróf látogatása a hadirokkant kórházban 1917-ben (PFMF)

Károly és Zita királyi házaspár látogatása Oroszváron 1918 (PFMF)

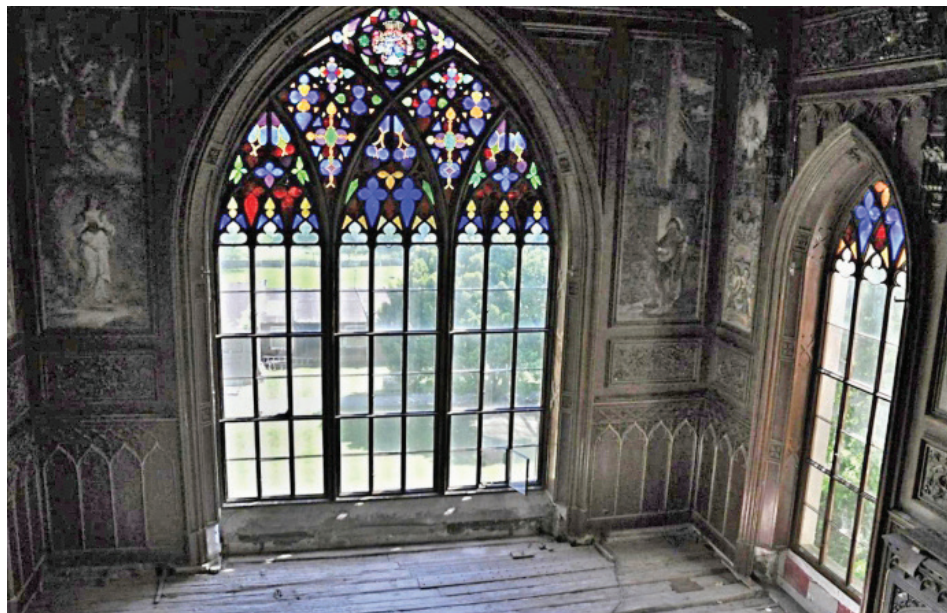
A Lónyay házaspár látogatása Vatikánban XI. Pius pápánál 1932. A Vatikán 1942. november 18.-án engedélyt adott arra, hogy a Lónyay házaspár a pannonhalmi székesegyházba temetkezzék, ezért emelte XII. Piusz pápa a templomot Basilica Minor rangra. (PFMF)

Az oroszvári kastély belseje (Fotó: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet)

A kastély belseje (Fotó: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet)

Az oroszvári kastély (fotó: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet)

Az oroszvári kastély (Fotó: Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet)

DÁNIEL ÉRZSÉBET

A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYARSÁG MEGPRÓBÁLTATÁSAI 1938–2010

avagy, ahogy én látom közel ötvenéves civil tevékenységem által

Tisztelt Apát Úr ! Elnök Asszony!
Tisztelt Hölgyek, Urak!

Megtisztelő számomra, hogy civil emberként neves történészek, egyházfők körében adhatok számot szűkebb szülőföldem, az Alsó Garam-mente magyarságának megpróbáltatásairól.

Szlovákiában a csehszlovákiai magyarság-fogalom, lassan, múltó kifejezés lesz, és a ma születő generációk szóhasználatából is kihal. Helyette a hivatalosan – inkább – szlovákiai magyarság honosult meg. Szlovákia önállósulása óta leginkább a felvidéki magyar jelző lett használatos, az egykori Trianon előtti, néprajzi megközelítésű Felföld helyett.

Elődeink, nagyszüleink életében, akik fölött 1920-ban megmozdult a határ, s egy idegen országban ébredtek fel, meg sem honosodott a „csehszlovákiai magyar” elnevezés. Ők maradtak azok, akik voltak, magyarok, még a legnagyobb lelki traumák mellett is. Mert oly mélyek voltak a gyökereik, hogy azon még az életük letragikusabb időszakai, a csehek megszállása sem változtatott.

E pár bevezető mondat is talán érzékelteti, hogy a soha meg nem szokott húsz éves idegen *Haza-tudat* ellenére, micsoda belső erő, és gondolkodás vezérelte elődeinket. Mert az őseiktől kapott örökség erkölcsi normáinak, a *hit volt az alapja*, ez volt a család megtartó ereje, a letragikusabb időszakban is. A Trianon utáni idegen ország légkörében, ez adott nekik erőt a talpraállásra, hogy közösségbe tömörülve, összefogva, tudják mindazt elfogadni, amit a két világháború közötti rendszer létrehozott számukra. A család összetartó ereje mellett is a hitük, az elődeiktől hozott népi kultúrájuk, s a magyar mentalitás ereje is, erősítette őket. S ez által hozták létre már a két világháború között, településeinken egyesületeiket. Az anyaországban létrejött példákra a legényegyletet, a Gyöngyösbokréta mozgalmat, beindult a Levente mozgalom, a Katolikus körök létrejötte, és még több egyesület. Kultúrest sorozatokban éltették a népi kultúrát. Említhetném még

a rozsnyói püspök által 1930-as évek közepén elindított Szlovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesületet, melynek eszmei célkitűzéseiről ez olvasható: „*Öntudatos keresztény Katolikus Ifjúságot nevel, akik hitüket bátran vállalják, és hitük szerint élnek.*” Sorolhatnám még az egyéb kulturális egyleteket, ahol közösséggé kovácsolódtak főleg a fiatalok, s egyben, tartották magyarságukat. Itt említeném meg a cserkészmozgalomból kifejlődött *Sarló mozgalom* létrejöttét 1928-ban, melynek első összejövetele Gombaszögön volt.

Ez a mozgalom a diákkörre épült, harmadik szakaszában azonban tagságának egy része a Csehszlovákiai Kommunista Párttal is együttműködött.

Mindezzel a két világháború közötti, nem teljes felsorolással csupán érzékeltetni szerettem volna, hogy az anyaországtól elszakított magyarság nem süllyedt letargiába, de mindent megtett azért, hogy magyarságát megtartsa, mindaz mellett, hogy az akkori társadalmi megélhetési körülmények egyik legnehezebb időszak volt. Igaz, hogy még a magánszektor megvolt, nehezen megszerzett, vagy az öröklött vagyon még saját tulajdonú volt, de minden betevő falatért meg kellett küzdenie a vidéki embernek.

A természet közelsége, a föld szeretete, a nehéz, de mindennapi munka fáradtsága, s olykor öröme, vitte át őket a túlsó partra, a legnehezebb időszakban is.

Szüleink, nagyszüleink ha emlékeztek erre az időkre, soha nem panaszkodtak, csak a szépre emlékeztek, persze a szegénységet mindig emlegették, de nem panaszképpen beszéltek róla. A mindennapi kemény munka, mellyel a család megélhetését biztosították, nekik egy abszolút természetes életforma volt. Napi imáikba foglalták gondolataikat, és ettől volt könnyebb megbírkózni életük nehézségeivel.

S elérkezve konferencia témánk időszakához az 1938-as évhez, a felvidéki magyarság történelmének a legdicsőbb, legszebb korszaka volt.

Popély Gyula történész közelmúltban megjelent, e kort idéző könyvében¹ az *1938. június–július hónapot forró magyar nyárnak* nevezte – értve ezalatt a politikai légkört, amely hatása természetesen lecsapódott az apró falvak életére is. „*A felvidéki magyarság ekkor már telve volt derűs optimizmussal*” – írja Popély.

S a számukra remélt, óhajtott történelmi valóságot, minden visszacsatolt település, legapróbb falva is örömmámorban élte meg.

1938. karácsonyán Esterházy János kisebbségi magyarként szólott a felvidéki magyarsághoz, és szlováksághoz ebben mintegy békés együttélésre, nyugalomra intve őket. Az ide vonatkozó idézet Esterházytól, szintén Popély Gyula könyvéből: „*Az ezeréves sorsközösség az Úristen műve volt, és ezt a sorsközösséget emberi erő szét nem bonthatja*”.

---

1 POPÉLY Gy.: *Felvidék 1929–1939* – Magyar Napló kiadó, 2017

A magyarelleses gyűlölködést azonban tovább fokozták az éppen karácsony napján lezajló nagysurányi zavargások. Sajnos Esterházy és a magyar politikusok szeretetről, testvériségről, és békés együttéléstről szóló nyilatkozata pusztába kiállított szó maradt.

Sajnos emberi áldozatokkal is járt Szlovákiában a magyarelleses kilengések sorozata.

S most az én szülőföldem az Alsó Garam-mente, az egykori Esztergom vármegye-beli falvakban megélt történések morzsáit próbálom felidézni.

Sajnos az én korosztályom, de még az előttem lévők óriási mulasztása is, hogy a még élő tanúkat, sőt szüleinket sem faggattuk ki akkor, amikor még lehetett volna. Igaz, nekik mind a Trianoni trauma, mind a II. világháborút követő megélt, legtragikusabb időszakok is, valahol a lelkükben bezárva maradtak. Apáink szívesen meséltek a háborúkról, főleg életük utolsó szakaszában, de mi egykori unokák, akkor még nem tartottuk olyan fontosnak, meg talán meg sem értettünk volna azt az időszakot, mint az már most lenne számunkra, vagy az utódaink számára értékes információ.

S bizony ha nem kérdeztük, (mert honnan is hallottunk volna visszacsatolásról, hisz mi a háború utáni nemzedék az iskolában csak a csehszlovákiai – hazug – történelmet tanultuk), nem is hallottunk róla. A magyar történelem részleteit is csak a 90-es évek után, Magyarországról hozott könyvekből, ismerhettük meg. Kitérőként had' említsek egy példát erre, amit magam tapasztaltam meg: amikor a státusztvény jóvoltából Érsekújvárban és Párkányban foglalkoztam a Magyar Igazolványok kérelmének kitöltésével megdöbbenő tapasztalatokat szereztem.

Már nyugdíjhoz közeledő pedagógus, kérelmének kitöltésekor, az ország nevé is be kellett írnom, ahol született. Kértem születésének helyét és az országot, s amikor kimondta, hogy Párkány 1943 mondtam hangosan, hogy Magyarországon született. Abban a pillanatban tiltakozott, hogy nem, ő Csehszlovákiában született. S megdöbbenve vette tudomásul, (2001 után) hogy ő tulajdonképpen magyar állampolgárként született itt a szülőföldjén. „Soha nem hallott erről” vallotta be pironkodva a magyar iskolákat és a nyitrai főiskolát végzett pedagógus. S ez előfordult számtalan esetben.

Sajnos a felvidéki magyarságnak ez a lélekiemelő, 1938 utáni időszaka rövid életű volt, amit ők ha idézték e kort, úgy mondták „a magyarok alatt”. Panaszt nem hallottam tőlük, sőt lelkileg egy nyugodt időszak volt – a falusi színmagyar falvakban mindenképpen.

A II. világháború szele már tájainkon is fújt az 1940-es évek elején, amikor az ifjakat, később véneket is behívták katonának.

1943-ban a frontra vitt 2. hadsereg csapatában is, de a harctereken, fogolytáborokban is ott voltak a mi ifjaink is. A veszteségek, az itthoni háborús áldozatok

okozta gyász az utódok, vagy családok életében egy életre nyomot hagyott, lelki traumát okozott.

S mégis, ha belegondolunk, micsoda hit, erő, kitartás, remény volt itt is elődeinkben, akik az 1944-es legnagyobb Garam-menti harcok idején a Hegyfarok pincéiben, vagy a legközelebbi falu (amely nem esett a harcvonalba) házaiban, borospincéiben éltek meg az ágyúropogás, a lövedékek támadásának, az orosz katonák durvaságainak borzalmas pillanatait, óráit, sokszor éppen szülő anyaként, vagy éppen áldott állapotban lévő fiatalasszonyként.

Valaki mesélte nekem nemrég, hogy a Hegyfarkon lévő kőkereszthez – amit a két világháború előtt hálából állítottak – harci csönd pillanataiban jártak ki az asszonyok imádkozni, vagy a pincében meghalt csecsemőjüket vitték a kereszt-hez eltemetni.

Micsoda lelki kínok, szenvedések, s mit kibírt az ember, mert volt hite. Igen, egyre jobban meggyőződik az ember, ha végigköveti elődeink sorsának kálváriáját, hogy a legragikusabb időszakban, csakis a hit tartotta meg őket. Az Istenben való hit, és a remény, hogy a jó Isten meg hozza sorsuk jobbulását.

S amikor befejeződött a háború, a sebek még be sem gyógyultak, a frontokról még sem az élők nem jöttek haza, sem a holtakról nem tudtak semmit, az élet nem állt meg.

A fogságokból való hazatérés várakozása, eltartott az ötvenes évekig, sőt a lelkükben talán ez is örökké tartott, azoknál, akik nem kaptak halálhírt hozzátartozójukról.

1945 – még könnyeik fel sem száradtak, a mi őseink újra arra ébredtek, hogy ez a HAZA nem az a HAZA, ahonnan elindultak a katonáik a frontra.

Amikor a II. világháború véget ért, Kassa az egykori magyar város lett a csehszlovák kormány ideiglenes székhelye. Itt hirdették ki 1945. április 5-én kormányprogramban az itt élő magyar és német nemzetiségek újabb halálraítélését. A Beneš dekrétumok értelmében, a jövőben nemzetállam lesz a csehek és a szlovákok szláv állama, a magyarokat és németek megfosztják állampolgárságuktól. Mivel ezt törvényes keretek között akarták megvalósítani, a kormányprogram deklarálta a németek és a magyarok kollektív bűnösségét.

A Csehszlovák Köztársaság szétverésével vádolták a szülőföldjükön élő, és megmaradni óhajtó magyarokat. Börtönbüntetéssel sújtották pl. azokat is, akik a magyar katonák fogadásában részt vettek. A Kassai Kormányprogram a csehszlovákiai magyarság túlnyomó többségét hontalanságra ítélte.

1945. május 9-re Párkány már újra határváros lett.

A városban létrejött a csehszlovák milícia (munkásőrség), a hivatalokat elfoglalták a csehszlovák hivatalnokok. S minden középületbe komiszárokat (csendőrségi biztos) állítottak, s a magyar nyelvhasználatot ellenőrizték, de mindenbe belekötöttek.

Az élet minden területén megváltozott szinte minden. Az iskolákból sorra bocsátották el a magyar tanítókat, mert csak szlovák oktatást indítottak már 1945 őszén is.

Erről az időszakról az egyházat érintve Sztyahula László plébános² könyvében elemzi a szlovák–cseh viszály kiéleződését is, és arról is olvashatunk ugyanitt, hogy 1947-ben a szlovák püspököket államhűségesküjük letételére kötelezték. Ugyanitt olvashatjuk azt is, *hogy Csárszky József kassai püspök 1947. február 27-én levélben értesíti Szlovákia római katolikus püspökeit, arról, hogy tudatta a politikai pártok titkárságaival, hogy a pártoknak nincs joguk beavatkozni az istentiszteleti nyelv kérdésébe.*

Pobožný Róbert rožňovói püspök Josef Barán prágai érsekhez intézett levelében 1947. jan. 9-én közbenjárását kéri, hogy legalább a szokatlanul erős téli hidegben szüneteltessék a szlovákiai magyarok csehországi deportálását” – s még további püspöki leveleket is küldenek Eduard Benešhez, és Ján Masarykhoz tiltakozásként a magyar lakosság csehországi deportálása ellen.

1948 febr. 7-én pl. a galántai járásban azonnali hatállyal betiltották a magyar nyelvű istentiszteleteket.

A magyarság teljes megszüntetését a reszlovakizációval kezdték .

1946 júniusában alakult meg Pozsonyban a központi Reszlovakizációs Bizottság. Az elképzelés szerint, a felvidéki magyarok tulajdonképpen elmagyarosodott szlovákok, és a visszaszlovákosítás lehetőséget ad számukra, hogy visszatérjenek eredeti nemzetükhöz. A beidézett magyaroknak bizottság előtt kellett nyíltan megtagadni magyarságukat, és kijelenteni, hogy a szlovák nemzethez kívánnak tartozni. A „reszlovakizált” magyarok visszakapták állampolgári jogaikat és juttatásokat, nem fenyegette őket a deportálás és áttelepítés. A megfélemlítés volt a legfőbb célja, ennek az aljas módszernek.

A tömeges deportálások 1946 novemberében megkezdődtek és 1947 februárjáig tartottak. Ebben az időszakban 44 ezer személyt szállítottak fűtetlen marhavagonokban Csehországba. Az akció végrehajtásában a hadsereg segítkezett. A deportáltak vagyonát az állam ún. *bizalmiak* számára utalta ki. A bizalmiak zöme az északi járásból „kolonistának” (telepések) jelentkezőkből állt.

Közülük a legtöbben 1947–48-ban hazajöttek, sokan közben is hazaszöktek.

Megemlítendő még, hogy 1947 első napjaiban érkezett magyar pasztoráció céljából Csehországba Burian László (később nánai esperes), s vele együtt 15 magyar pap pasztorált Csehországban a magyarok körében.

---

2 SZTYAHULA László: *A csehszlovákiai magyar katolikus egyház története 1918–1950* – 2013.

1949 közepéig a hazatérőknek csak 55 %-a költözött vissza saját házába, mivel legtöbbjüknek már elfoglalták, vagy a magyarországi szlovákok, vagy a telepések.

A már említett, a Szovjetunió hatására a magyar kormány által aláírt a magyar – csehszlovák lakosság-csereegyezményt a magyar kormány részéről Gyöngyösi János külügyminiszter, csehszlovák részről Vladimír Clementis külügyi államtitkár írta alá. A lakosságcserere kijelölt személyeket a Szlovák Telepítési Hivatal jelölte ki.

1947. április 12-én megkezdődött a lakosságcsere lebonyolítása is.

A Felvidékről (s legtöbbit a déli járásokból) 76 000 ember kényszerült elhagyni otthonát, családját, faluját és vagyonát. Ötven kg-os csomagokkal indulhattak útnak. Ingatlanjaikat, földjeiket a csehszlovák állam vette tulajdonába. Az egyezmény után a szlovák hatóságok toborzási akcióba kezdtek a Magyarországon élő szlovákok körében, akik viszont önkéntesen jöhettek át Csehszlovákiába, de nem tudták, hogy magyar területre kerülnek. Összesen 60 000 szlovák került így a Felvidék magyar lakta területeire. Igéretük a szerény vagyonú szlovákoknak, jól működő gazdaság, könnyebb élet volt. Ezt meg is kapták.

S végül egy búcsúvers, amely egy régi imakönyvből került elő, valószínű azon személyek valamelyikétől, akiknek el kellett hagyniuk otthonukat, akiket kitelepítettek, deportáltak.

Búcsúzunk már tőled édes szülőfalunk
Bármily nehezen is, el kell tőled válnunk.
Sír bánatos szívünk, zokog fájó lelkünk
A kegyetlen sors döntött most felettünk.

A szép templomunkat bevéstük szívünkbe
Hol annyi szent emléke fűződött már bele
Keresztség szentsége, első szent áldozás
Bérmálás szentsége és a szent házasság.

A Tabernákulumtól némán búcsút veszünk
Hisz az édes Jézus örökké él bennünk
Jó lelki Atyánk beoltad szívünkbe
Elkisér most minket s bátran megyünk vele.

Jó pásztor Jézusunk, hívásunkat halld meg !
Bár most oszlik nyájad össze, ne hagyj vesznünk.
Az örök hazában legyen meg majd bérünk.

Szűzanya oltára ott lesz majd nálunk
Bárhová térdelünk csak téged látunk.
Most hosszú utunkba kísérd lépteinket
Kérd az Istent értünk hozzon vissza minket.

Fájdalmas Szűz anya ezen áldozatunk
Fogadd el mitőlünk hisz szeretve hódolunk.
Jézus Mária szentséges szívében
Ajáljuk utunkat a nagy messzeségben.

Szent József, keresztény családok kútfeje
Ime mindnyájunkat felajánljuk néked.
Hogy hívek lehessünk Hozzád ó Istenem
Vigyázzatok reánk szent Antal szent Ferenc.

Hallgasd meg kérésünk óh ki szent Terézke
Hullajtsd rózsá esőt ime bűnös földre
Ezért könyörgünk mi íme most tehozzád.
Búcsúunk töletek kedves harangjaink
A csilingeléstek kísérik utaink
Hányszor csendültetek meg a hívó szóra
S mindnyájan siettünk az isten házába.

Az orgona bűgása zeng még szívünkbe
Hisz szeretünk énekkel dicsérni az Istent.
Stációs szent képek s minden szent festmények
emlékül elviszünk szívünkbe titeket.

Elszakadt tesvérünk búcsút intünk nektek
A jó Isten áldása kíséren titeket.
A sorsunk egyenlő fészek lelkünk
Reméljük azt súgja, még vissza költözünk.
Bőség kegyelmét a jó isten árássa
Sok fáradságáért a jó lelkiatyénkra.
Imáit még kérjük mi is imádkozunk érte
Hogy a jövevényeket terelhesse össze.

Katolikus hívek! Kik itthon maradtok
Búcsúzóul szólunk az isten hozzátok
Testvéri szeretet mindnyájan tudjátok,
Az nem fog ismerni soha távolságot.

Megboldogultjaink, kik már rég az Úrban
Itt nyugosztok békén az otthon porában,
Fájó szívvel mondjuk az Isten veletek.

Búcsút intünk minden kicsi háznak
jó tanítóinknak és az iskolának
Költözzék közéték békesség, szeretet
Drága kicsi falunk a jó Isten veled!
(szerzője ismeretlen)

A magyarság életében 1948. októberében jött el a fordulat, amikor is elfogadták a magyarok állampolgárságára vonatkozó rendeletet. Ez kisebbségi jogokat nem tartalmazott, csak az állampolgárságot adta vissza.

1948-tól a településneveket is megváltoztatták (Párkányból Štúrovo lett), mintegy 700 község és kisváros neve változott idegen megnevezéssé, amit az itt élő magyarság, főleg akik ott születtek, s nem változtatták lakhelyüket, soha nem fogadta el. A párkányiak ma is csak Párkánynak nevezik városukat.

Mivel a nemzetiségek zöme a mezőgazdaságból élő földműves, a kassai kormányprogram XI. fejezete kimondja, „a földtulajdon nemzetiségi alapon történő rendezését. Földet csak cseh és szlovák földművesek és föld nélküli parasztok, ill. a köztársaság barátai birtokolhatnak, az »idegenek« birtokait- nemzetiségük okán – elkobozzák.”³

Ezen dekrétum alapján megfosztották vagyonuktól – ellenérték nélkül – azon jogi és fizikai személyeket, akiknek ingó és ingatlan vagyonuk volt – vagyis mindenüket.

Az elkobzott ingóságokat általában elosztották.⁴ (Uo 25)

Mivel a csehszlovák kormány 1949. március 31-vel leállította a konfiskálást, a BMH (Belügyminisztériumi Hivatal) az 1949. március 9-i ülésén elrendelte, hogy a befejezés napjáig el kell kobozni az állampolgárság nélkül maradó magyarok minden birtokát. A fellebezéseket el kell utasítani.

---

3 VADKERTI Katalin: *A belső telepítések és a lakosságcsere*. 1999, 11.

4 VADKERTI i. m.

A háború befejezése után négy év a felvidéki magyarság életében megintcsak a megpróbáltatások kegyetlen időszaka volt.

És mégis, és újra megpróbált talpra állni ez a nép és sikerült: megfogyva bár, de törve nem- akik megmaradtak. S nem beszéltek róla, sem akkor, sem azután nekünk utódoknak. Igaz nem is kérdezhettünk, mert mit sem tudtunk ezekről a legnehezebb történelmi időszakokról.

Mert emlékeznünk sem volt szabad, mert érdeklődni sem volt szabad, olvasni sem olvashattunk e rendszerek lelki és fizikai fájdalmairól, mert 1949-ben egy olyan rendszer jött, mely generációk számára minden egykori értékrendet megváltoztatott, a múltat végképp eltörölni ... énekelték, énekeltették az ifjakkal. Anyáinkkal biztos nem, ők némák maradtak.

Igaz, hogy lélegzetnyi erőig megcsillant a remény, amikor 1949. márc. 5-én megalakult a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesülete, (ennek mozaikszava a CSEMADOK) megjelent az első magyar nyelvű lap az Új Szó, 1950-ben megnyiták a magyar iskolák, de annak a rendszernek a diktatórikus felügyeletét ismerjük, s erről nem szeretnék beszélni. A megpróbáltatások éveit ezután is folytatódtak.

1950-es évek elején megszüntették a magángazdálkodást, elvették az iparendélyeket, s a falvakban elkezdődött a kollektivizálás.

Újabb traumák, gyötrelmek az elődeink addigi életében összegyűjtött vagyonekajukat, földjüket, állataikat, ami még maradt, ami csak a megélhetésüket szolgálta – az egyetlen bizton megtartó eszközeiket – elkobozták, termésüket előbb beszolgáltatták, lesöpörték a padlásokat, majd a közösbe kellett beadniuk. Megkezdtek a szövetkezetek megalapítását.

Ez a csaknem tíz évig tartó folyamat, újabb erőpróba volt anyáink, apáink életében. Mindez történt sok-sok áldozattal, soha be nem gyógyuló sebekkel, melyről szintén nem született statisztika, sem beszámolók, csak az emlékezet maradt meg élete végéig a parasztembernek.

Jómagam két epizódra emlékezem ebből a korszakból, mint kb. tízéves gyerek. Az utcánkban az erőszakkal aláírásra kényszerült gazda öngyilkossági kísérlettel próbált ellenállni, felvágta az ereit, s örökre merev kézfejjel jelölte meg ezt az időszakot.

Családunkban jóapám, aki a környék legjobb kádár, és bognár mestere volt, s annak ellenére, hogy ipari engedélyét, már elvették, a végsőkig kitartott a belépés ellen. S mivel szüleim felnőtt bátyámat abban az időben nem engedték arra a pályára, ahová szeretett volna, egy toborzás által egy morvaországi bányába aláírta a munkavállalást vagy tíz évre. Szüleim, főleg édesanyám csaknem összeroppannak, fűhöz-fához mentek segítségért, hogy az aláírást feloldják. Egyetlen feltétele volt, hogy apám aláírja a belépési nyilatkozatát a szövetkezetbe.

Megannyi történet, tragédia erőszak, szinte minden családban lecsapódott.

S mégis, micsoda erő volt a magyar virtusban. Már az ötvenes évek elején sorra alakultak a helyi Csemadok szervezetek, ifjúsági csoportok, mindezzel a lelki traumákat próbálták oldani, főleg azok az emberek, akikben volt szervezői, szereplői véna, de inkább a magyarság megtartása volt a mozgatóerő.

Csemadokos elődeink, akikre ebben a jubileumi évben emlékezünk, valami fáradhatatlan erővel szerveződtek. Színjátszó- és esztrádcsoportoktól, néptánc- és éneklőcsoportoktól voltak hangosak a kulturházak, vagy annak híján éppen valami közösségi házak.

Megkapták ugyan a politikai irányelvet, a párt határozatait, szóvirágait el kellett olykor mondani, de kulturális tevékenységük mozgató ereje a magyar kultúra megtartása, az édes anyanyelv őrzése, az összetartás erősítése, és természetesen a szórakozás volt.

S persze még az ötvenes évek generációi egy vallásos közegből jöttek. Nekik arra is volt gondjuk, hogy pl. a falunk katolikus templomába egy -egy báli bevételből padokat csináltattak, vagy a Hősök emlékművére elkészítették a háborúban elesettek márványkőbe vésett névsorát, és a „HAZÁÉRT 1914–1945“ feliratú táblát, mely ma is ott áll.

A Csemadok csaknem megalakulásától kezdve, egyetlen magyar érdekvédelmi szerepét is betöltötte természetesen nem hivatalosan, de mind országos, mind helyi szinten közvetítő szerepként állt ki a magyar kisebbséggel elkövetett támadások ellen. Ezért is volt, már az ötvenes évektől – napjainkig az állami felügyelet, megfigyelések központjában.

A vallás területén lezajló tragédiák példájára had' idézzem újra a ma is szolgálatot végző Sztyahula László esperes plébános könyvéből ezt az időszakot: ⁵

„A II.világháború vége a csehszlovákiai magyar katolicizmus számára nem a békét, nem a felszabadulást hozta meg, hanem a második szellemi elvérzésünket Trianon után, amikor is a középrétegünktől is megfosztottak bennünket.

Szerzetesrendeinket 1949.május 27-én feloszlatták, ezt követően az atyák népmisssziót végeztek. Az állam létrehozta a hazafias papságot. Elkezdődött az üldözések kora, az egyház agyonhallgatása, a papi utánpótlás kinevelésének megnehezítése, és megfigyelések időszaka kezdődött el az ötvenes évektől. Az iskolai hitoktatás is erősen korlátozott volt, csak a lelkészek taníthattak, s azok is csak hivatalos tanítás után. A zarándoklatok teljes állami felügyelet alatt zajlottak, a külső jelek: kereszt, lobogó,zászlók, vallási jelvények erős korlátozása mellett.“

Ugyanít olvashatók a következő sorok is: *„a csehszlovák kormány és párt, már 1949-ben állami státuszba helyezte a papságot, illetve,amikor minden elő-*

---

5 SZTYAHULA i. m.

zetes felvilágosítómunka nélkül „államosította” az egyházat. Különböző taktikához folyamodott a klérus, mégpedig a beépülés taktikájához. Egyre több pap, főpap, és püspök csatlakozott a békemozgalomhoz, fogadta el a csehszlovák kormány politikáját és hirdette falun a föld megművelését. Nem egy esetben, maguk a papok is beléptek az egységes földműves-szövetkezetekbe és ott „jó” munkát végeztek. A klérusnak ez a taktikája olyannyira sikerült, hogy a hívők már kezdték hinni az egyház és a papság teljes őszinteségében”. – idézet befejezve.

Duray Miklós⁶ írja, hogy: a templomi istentisztelet nyelve a következőképpen alakult: 1945–48 között a templomban tilos volt a magyar szó. Választani kellett a szlovák és latin között. Az utóbbit választották, tehát ekkor nemcsak a mise, de a szentbeszéd és az ének is latin nyelvű volt. Magyar nyelvű katolikus sajtót sem engedélyeztek Szlovákia területén.

S itt jegyezném meg, hogy a vidéki nép, amely vallásos lelkületben nevelkedett, még mindezen társadalmi változások, és tilalmak ellenére még az ötvenes évek elején is megtartotta egyházi nagyünnepi szokásait, mitsem törődve a megfigyelésekkel. Én magam is emlékezem a húsvéti, úrnap-i csodálatos körmenetekre, s hogy szüleim mily szigorúan vigyáztak arra, hogy egy ünnepet sem hagyjunk ki, s ennek alapja a szentmisén való részvétel és az ünnep megtartása, tisztasága volt. Sajnos a háború után született nemzedék már mindebből mit sem kapott. Az említett békepapok lazulása nagyon megtette hatását.

Ezek voltak azok az évek, amikor egy érett generáció, és az új nemzedék nézetei, világlátása különbözött, sőt az erős szocializáló, kommunista elvek hatására a generációk nézetkülömbiségének ütköző pontja volt.

Sajnos már a mi gyerekeink egy más társadalmi közegben, a szocialista nevelés alapján cseperedtek fel, rengeteg eltitkolt történelmi igazság elhallgatása, hazugsága, megtagadása mellett, mit sem ismerve a múlt értékeiből. A népelet erkölcsi, vallási, alapjai teljesen beszorultak a családi közegbe, ahol még akkor több generációs együttélések is erősítették az erkölcsi normák alapjait.

Az egyik legfontosabb kohézió a nyelv és hit megtartása kellett, hogy legyen minden elkövetkező nemzedéknek.

S éppen ezt akarták elvenni, hogy az itt élő magyarság teljes beolvadását elérjék.

Az 1960-as évek ugyan adtak némi reményt, de a felvidéki magyarságnál megosztást is jelentett. A szovjet katonák ránktelepedése, egy új radikális elnyomást, félelmet hozott a magyarság egy részére.

Az 1970–1989 közötti időszak a legkeményebb kommunista rendszer éveit jelentette Csehszlovákiában is.

---

6 DURAY Miklós: *Kettős elnyomásban* – Madách Posonium Kiadó, 1994

A felvidéki magyarok elleni legnagyobb támadás ezekben az években is a nyelvhasználat volt, az iskolai és óvodai oktatást, és a hitéletet érintette. Számos jogsértő intézkedést vezettek be településeken is, és folyamatos volt a magyar rendezvények, emberek megfigyelése, zaklatása, megfélemlítése. Eltűntek a magyar, vagy netán kétnyelvű feliratok.

Ekkor indult be délen a Garam mentén is, de a Csallóközben (lásd bősi erómű) is a legmagyarabb vidékek iparosítása, a legjobb termőföldekekről, az egykori gazdag falvakból tömegesen hagyták el szülőfalujukat az ifjak. Én úgy mondom, besöpörték őket a tömbházakba. Ez történt akkor is, amikor Párkányban 1960-as évek végén beindult a több mint 3000 embert foglalkoztató papír-, és cellulózgégyár. Ennek persze fő politikai filozófiája az volt, hogy az ország északi részéről pl. a rózsahegy papírgyárból hozták a vezetőket, és jó beosztásba hivatalnokokat. Ez által rögtön felhigult a magyar lélekszám és a 70-es évek közepére már a Dunaparti csendes kisvárosból, egy kátránypapírtól büzlő mesterségesen benépesített település lett.

Délszlovákia iparosítása a szlovákosítást szolgálta.

Mindeközben ezekben az években pontosan 1960-ban, elvitték Párkányból a járási székhelyet, amely addig 33 magyar falut foglalt magába. Az érsekújvári székhelyű járás, az északi jobban elszlovákosodott falvakkal nagyobb lett, és teljesen felhigult a lakosság aránya nemzetiségi szempontból.

Ugyanekkor a falum önállóságát 1960-ban elvették, majd 3 km-re fekvő Ebed községet is a városhoz csatolták, iskolák körzetesítését is megkezdték, falunkban is megszüntették a kisiskolát.

Körzetesítették az iskolákat, iskolaközpontokat hoztak létre. 1950–1978 között 233 magyar alapiskola szűnt meg.⁷

1978-ban megalakult a Csehszlovákiai Kisebbségi Jogvédő Bizottság, melynek élén Duray Miklós állt. Az illegálisan működő bizottság célja volt, hogy az általa kialakított hálózaton keresztül felhívja a figyelmet a jogsértésekre, főleg a magyar iskolákat fenyegető elszlovákosításra. A bizottság levelei eljutottak szinte minden településre, ahol megbízható civilek, csemadokosok figyelmeztették a helyi iskolák vezetőit. Az 1982. évi Duray Miklós letartóztatása után, egyre több megfélemlített magyar állt az intézmények élén.

A vallásüldözés az abszolút betiltott hittanoktatással kezdődött, a beszerzett emberek általi megfigyelésekkel, főleg a pedagógusok templom látogatását, követték nagy figyelemmel. S ha mégis megtudták, hogy valaki hittanra, vagy netán templomba járt, annak egy életre elvágták reményeit vágyait, pl. a pedagógiai pályára induló ifjak káder papírjain jegyezték hittanlátogatását, s abszolút

---

7 DURAY i. m.

eltanácsolták még a felvételikén való részvételtől is. Sajnos falumban is volt erre példa.

Csemadok járási titkáráként gyakran szembesültem azzal, hogy a hagyományörző csoport tagja, fellépéskor nem viselhetett aranyláncán keresztet, vagy a nyolcvanas évek végén megalapított néprajzi bizottságunk gyűjtőmunkája azért nem jelenhetett meg, mert ideológiai szempontból a járási bizottság nem hagyta jóvá.

S mindezt hogy viselte az akkori fiatal v. középkorú generáció? Akinek volt „eszköze“ pl. egy irodalmi színpadban, nyári művelődési táborokban, a komáromi Jókai Napokon, az ottani beszélgetésekben, programokban, irodalmi művekben, versekben mondták el mondanivalójukat üzeneteiket az előadók, és a szereplők.

Szinte minden színpadi, előadói műben, népdalban, énekben, táncban de folytathatnám a művészetek sorozatát, ott volt a csehszlovákiai magyarság kínja, óhaja, lelki fájdalma.

Az oktatásban pedagógusaink vívták a maguk harcát, betartva az oktatási rendeleteket, hisz a pártfegyelem mindenhová kihatott.

Kis falunkban irodalmi színpadunk műsorára tűztük, a NYELVÉDESE-ANYÁNK c. összeállítást, főleg hazai költők verseiből, prózaiból, akik kifejezték fájdalmukat, hiányukat, nemzettudatukat – s mi közreadtuk, falvakat jártuk, s az emberek olykor könnyes szeméből láttuk, hogy értették az üzenetet.

Szinte minden színpadi, előadói műben, népdalban, énekben, táncban de folytathatnám a művészetek sorozatát, ott volt a csehszlovákiai magyarság kínja, óhaja, lelki fájdalma. Akkor még a csehszlovákiai magyar irodalom is virágzott, s olyan nagyszerű emberei voltak, mint Duba Gyula, Dobos László, Mács József, Gyurcsó István, Zalabai Zsigmond, Kulcsár Ferenc, a ma is élő Tözsér Árpád, s a közelmúltban meghalt Grendel Lajos, s még sorolhatnám tovább kitérő íróink, költőink nevét, akik nekünk irodalmat, kultúrát szerető, művelő embereknek nagyon sokat segítettek műveikkel feltárni a valóságot.

A hitélet ezekben az évtizedekben lazult meg legjobban. Köszönhetően elsősorban az ellenpropaganda nyomásának, az iskolákban lévő (főleg városban) nagyon szigorú hittan ellenségnek, az erőltetett úttörő mozgalomnak és az ifjúsági szervezetek nem éppen eredményes, de klubszerű működésének.

A templomokban elmaradtak, – mert betiltották – a nagyünnepek külső szertartásait, a búcsús zarándokhelyek látogatását, és minden olyan megmozdulást, ami a hívők hitét erősítette volna.

1989 előtt már a levegőben volt a lázongás szele, a párttagok egyre agresszívebb nyomása a munkahelyeken.

Micsoda eufória, micsoda remények voltak bennünk szinte korosztálytól függetlenül. Az örömmámor, hogy a kommunista vezéreket, le lehet váltani, el lehet

nekik mondani, mindazt ami évtizedeken keresztül beleszorult a népbe, ifjúba és vénbe.

Az akkori csehszlovákiai magyarság társadalmi megmozdulását, egy új élet reményében látta.

S akkor a legfőbb téma nem a szlovák–magyar együttélés problémái voltak, hisz Pozsonyban együtt csörgették a kulcsokat magyar és szlovák értelmiségiek. A diktatúra megszüntetése, volt a cél !

Főleg a fiatalok érezték úgy, hogy megmozdult a világ körülöttünk. Az addig egyetlen hiteles önkéntes magyar szervezet mellett sorra alakultak a civilszervezetek, képzések – főleg az fiatalabb korosztály körében, akik sok lehetőséget láttak egy új világ léttrejöttére.

A 90-es évek elején falvakon is megalakult a három párt, aktív emberek hamar fölfogták, hogy jogainkért oda kell állni a tehetséges vezetőink mellé.

1994-ben szinte minden faluból, környékünkről is, pártjaink képviselőjében ott voltunk a komáromi nagygyűlésen, ahol az autonómia születése is volt a tét, (az igazságok most kerültek felszínre a széles tömegek körében), s ami sajnos ott és akkor, elvetélt. Ez arra vall következtetni – s ezt a vidéki ember is rövid időn belül megtapasztalta, hogy „kutyából nem lesz szalonna” – régi népi mondás, akkor is érvényes volt. A besúgó emberek hamar elhelyezkedtek az új kormány, vezérkar közé adminisztrátornak. Sajnos, köztük magukat magyarnak nevezett emberek is.

A legnagyobb felszabadultságot az emberek lelkében, gondolkodásban a vallászsabadság hozta. Csak sajnos, a több mint negyven évig eltaposott léleknek, gondolkodásnak, vajon mennyi idő kell, hogy belül szembenézzen önmagával, megtalálja Istenét, aki meg sem született lelkében, mert még ifjak százai, ezrei megkeresztelve sem voltak, nem hogy az Istenhit megérintette volna őket. A kilencvenes évek húszéveseinek szülei már nem adhatták, vagy nem is akarták hitoktatásra adni, netán templomba küldeni cseperedő gyermekeiket, mert figyelték, lebeszéltek s nem látták értelmét.

Bizonyára elsősorban ez az oka annak, hogy templomaink sajnos nem teltek meg ifjabbakkal: Vigasz talán, hogy ma már egyre több az egyházi esküvő, keresztelő, az elsőáldozás, s ha nem is tömegesen, de minden családi jubileum, új élet, újra ünnep lett a családokban. Ha a hit gyökerei még nem is ereszkedtek mélyre, de kérjük Istent, erősítse meg utódainkat Istenhitükben.

Szlovákia 1993-as évi önállósodása, semmi jót nem hozott a szülőföldjükön élő magyaroknak. A Mečiar, Slota kormány az utóbbi 30 év legvadabb intézkedéseit hozta ránk. Az oktatásban, a szlovák nyelv, mint államnyelv helytelen oktatása állandó napirenden van tanítóink tányérján.

A magyar kultúrát életető Csemadok szervezetet teljesen elakarták lehetetlenné tenni, azzal, hogy a Pozsony székhelyű, és országosan 17 járás 90 fős apparátusát, teljesen széteszlatták, elbocsátották.

Igaz, pénzben ugyan mindent megvontak, de a lelkekre nem tudtak hatni. A Csemadok ez évben ünnepli megalakulásának 70. évfordulóját, s csaknem 500 településen van jelen, közel 50 ezer taggal, élte a magyar kultúrát.

Persze ehhez nagyban segít a magyar állam támogatási, pályázati lehetősége 1990 óta, de leginkább az utóbbi tíz évben.

2001-ben a státusztörvény sok felvidéki magyarnak csillantotta meg a reményt, adta vissza hitét, hogy hinni, kitartani, és remélni kell – s csak rajtunk múlik. A Felvidéken közel 150 000 magyar kérte a magyar igazolványt lelki szükségletből és nem érdekből.

A 2010-ben megváltozott magyar kormány a magyar állampolgárság adta lehetőséggel, újabb esélyt adott a nemzeti kinyilatkoztatásra – gondoltuk mi.

A szlovák állam a többi nemzetállammal ellentétben a mai napig nem engedi a kettős állampolgárságot nyíltan felvállalni, mert aki ezt teszi, azt megfosztják a szlovák állampolgárságtól, ami nélkül viszont szülőföldjén a még meglévő jogait is elveszik.

Egy újabb ok a megfélemlítésre főleg azoknál, akik munkahelyi féltésből nem merték nyíltan bevallani, a magyar állampolgárság felvételét. Tudjuk mindössze nyolcan-tizen vállalták a meghurcoltatást.

Tisztelt Konferencia!

Előadásomban igyekeztem szülőföldem magyarjainak, elődeimnek és a mai magyaroknak megpróbáltatásait felvázolni, korszakok szerint – vázlatokban.

S itt kérdezem én? Csoda, ha e nép megfogyatkozott?

Gál Sándor, hazai írónk, költőnk így fogalmazott az 1960-as években:

„*Haza ... Otthon.. lassan bomló fogalmakká válnak*”.

Őseim nem igen használták ezeket a szavakat, mert az ő lelkükbe, az ISTEN – HAZA – OTTHON fogalom, az anyatejjel szívódott, vagy még az anyaméhben rögződött. Az ő mindennapi életük tükrözte e szent fogalmak jelentését.

Persze mindezen rövid felsorolásból is kitűnik, hogy ezek a sorsfordulói történelmi események megtépázták sorainkat. Sajnos folyamatos az asszimilálódás a felvidéki magyarság körében. Sokasodnak a szórványvidékek, ahol egyre kisebb létszámú a magyarság.

Mégis, hitünk, reményünk ma is újra és mindig éled, mert van kapaszkodónk. Nemzeti ünnepeink alkalmából egyre gyakrabban, mondjuk énekeljük, nemcsak szent Himnuszunkat, de Vörösmarty szövegét is:

Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsőd az s majdan sírod is,
mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredév csatolt.

Nekünk ezek a sorok ahányszor énekeljük, mondjuk, nagyon mélyre hatolnak.
A Kárpát-Haza számunkra ma is reményt ad, s az összetartozás érzését erősíti.
Köszönöm szíves figyelmüket!

A Nánán 1919-ben a csehek által lelőtt tíz ifjú ellenálló emléktáblája a Hősök emlékművén

Nánai kép a visszacsatolás (1938) után az országzászlóval

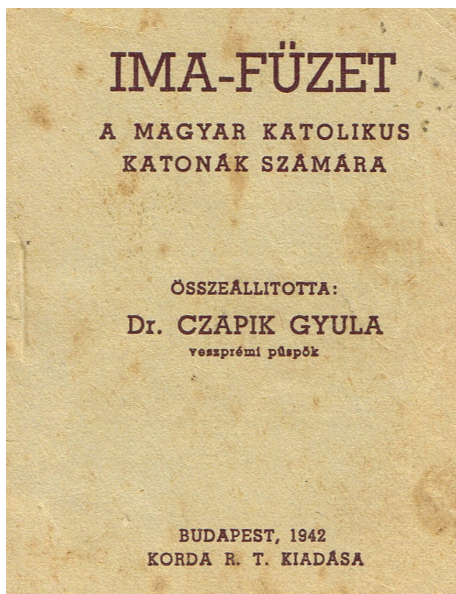
Képeslap a faluról

Régi utcarészlet, 1930-as évek

Így volt, így lesz – magyar zászló felvonása Nánán 1939 tavasza

A II. világháborúban részt vevő katona imafüzete

PÁRKÁNYI JÁRÁS FŐSZOLGABÍRÁJÁTÓL.

1260. szám.
1939.

IPARIGAZOLVÁNY.

ifj. MATUS ISTVAN IMRE
Nánai lakos, Magyar állampolgár,
született Nánai városban 1903. évben, az
Bognár ipar gyakorlásának
az 1922. évi XII. törvénycikkben megállapított feltételeit saját személyében
kellőképpen igazolta. Ennélfogva

a Képesítéshez kötött ipari üzö iparosok lajstromába 1939. szám alatt bevezetjük és részére a
Bognár iparnak
Nánai község területén gyakorlására
az iparigazolványt ezennel kiadjuk.

Párkány, 1939. évi június hó 19. napján.

 H. H. H. H.
főszolgabíró
mint elsőfokú iparbíró

Okresný národný výbor v Štúrove.
Značka: VIII-190.1-1952.-

Živnostenský list k 1.V.1952 preverujem.-
V Štúrove dňa 31. apríla 1952.-

 Hospodárský referent:
B. B.

7A.000/1923. K. M. R. 108. S. Iparigazolvány (önioqu ip. részére). BUDAPESTI GY. ESTERDOM 1939. -- 4180.

Iparigazolvány 1939-ből, melyet 1952-ben hitelesítettek szlovákul

Nánai lányok magyar ruhában és nánai viseletben 1940 után

Nánai Tűzoltó Egyesület verseny Nánán, 1930-as évek

A frontra induló magyar katonavonatot

*Háborús emlékmű országzászlóval,
1940-es évek Nánán.*

*Munkaszolgálatos katonák
a II. világháborúban*

Fogolytáborban

Fogolytáborban a II. világháborúban

Légyvédő ágyú, II. világháború

A háború romjai

Az új élet kezdete Nánán

Dán, Pani

Nagy Imrich
 slab. nyr. 1915. rothuk

ürnak, úrnőnek

Nina č. 222.

skt. PARKAN

Igazolvány.

Potvrdenie.

Igazolom, hogy Ön a Csehszlovákiából áttelepítésre kijelölt magyar nemzetiségű személyeknek a csehszlovák kormány által a magyar kormányának 1946. augusztus 26-án átnyújtott névjegyzékében szerepel és ennek alapján a csehszlovák-magyar Vegyesbizottság VII. sz. véghatározata értelmében magyar konzuli jogvédelemben részesül.

Igazolom továbbá, hogy a csehszlovák-magyar Vegyesbizottság VII. sz. véghatározata az Ön számára tényleges áttelepítése napjáig a következő különleges jogi helyzetet biztosítja:

1. Az áttelepülő f. évi július hó 8-tól mentesül a katonai szolgálattal kapcsolatos minden kötelezettségtől.

2. Az áttelepülő f. évi augusztus hó 26-tól semmiféle adót, szolgáltatást és illetéket, illetve egyéb pénzügyi természetű közzégi kötelezettséget teljesíteni nem köteles. Az áttelepülő semmiféle módon nem vonható felelősségre azért, hogy fenti kötelezettségek eddig eleget nem tett, tehát eddigi adótartozásaiért sem.

3. A Csehszlovákiából Magyarországra kitelepítésre kijelölt személy ingó vagyona fölött szabadon rendelkezik.

Felhívom figyelmét arra, hogy a csehszlovák kormány a lakosságcsere-egyezményhez csatolt jegyzőkönyv VII. bek. értelmében kötelezte magát, hogy a vagonelkobzó intézkedések végrehajtását felfüggeszti, az idézett jegyzőkönyv VIII. bek. szerint létminimumot biztosító segélyt folyósít az állásukból elbocsátott volt közalkalmazottaknak, a IX. bek. szerint pedig a csehszlovák kormány kötelezte magát az 1945. október 25-iki határozata pontos végrehajtására, amely magyarokat illetően a 108/45 Sb. elnöki dekrétum végrehajtását felfüggeszti. E kötelezettség vállalása óta, tehát 1946. február 27-e óta csehszlovákiai magyar tulajdonát, vagy tulajdonrészét a 108/45 Sb. elnöki dekrétum, vagy más törvényes rendelkezés alapján sem elkobozni, sem zár alá venni nem lehet, tehát „národný správa” sem rendelkezheti ki, viszont kötheti a nemzeti felelősség azonnali megszüntetését és elszámoltatását.

Felszólítom, hogy amennyiben személyét bármilyen mű joghátrány érné, ezt haladéktalanul jelentse hivatalomnak, hogy a hatósági közegek egyezményesítő eljárását a csehszlovák külügyminisztériumnak, továbbá kormányomnak jogorvoslat céljából azonnal tudomására hozzam.

Dr. Wagner Ferenc sk
 magyar meghatalmazott

Pozsony, 1946. okt. 8-án.

Potvrďujem Vám, že Vaše memo je uvedené v sozname presidliť sa majúceich osôb maďarskej národnosti z ČSR do Maďarska, ktorý odovzdala čsl. vláda maďarskej vláde dňa 26. augusta 1946 a na základe toho používate v smysle 7. rozhodnutia čsl.-maď. Smiešanej komisie maďarskej konzulárnej ochrany.

Potvrďujem Vám ďalej, že rozhodnutie čsl.-maď. Smiešanej komisie č. 7, poskytuje Vám osobitné právne postavenie až do dňa Vašho skutočného presídlenia a sice nasledovne:

1. Presídlenec sa oslobodzuje počínajúc dňom 8. júla 1946 od všetkých povinností, týkajúcich sa vojenskej služby.

2. Počínajúc dňom 26. augusta 1946 nemožno od presídlenecov vymáhať nijaké dane, dávky a poplatky, resp. plnenia iných verejnoprávnych záväzkov finančného rázu. Presídlenec nebudú nijakým spôsobom stíhaní preto, že doteraz nespĺnili horeuvedené povinnosti.

3. Osobám určeným na presídlenie z Československa do Maďarska patrí voľná dispozícia s ich hmotným majetkom.

Upozorňujem Vás na to, že v smysle 7. bodu Protokolu, pripojeného k Dohode o výmene obyvateľstva, zaviazala sa čsl. vláda, že suspenduje všetky opatrenia na zhabanie majetku osôb maďarskej národnosti, a 8. bode cit. Protokolu zaviazala sa čsl. vláda, že bude vyplácať existenčné minimum pre prepustených verejných zamestnancov, a podľa 9. bodu zaviazala sa čsl. vláda presne vykonať usnesenie čsl. vlády zo dňa 25. okt. 1945, ktoré zrušuje dekrét prez. rep. č. 108/45. Počnúc teda týmto záväzkom zo dňa 27. febr. 1946 nemožno ani zhabať ani zaisťiť majetok alebo majetkovú časť osoby maďarskej národnosti na základe nar. č. 108/45 ani na základe iného nariadenia, nemôže byť teda na taký majetok uvalená ani národná správa.

Vyzývam Vás, aby ste v prípade akejkolvek právnej ujmy hlásili vec neodkladne môjmu úradu, aby som mohol takto porušenie Dohody so strany výkonných orgánov hlásiť hneď čsl. ministerstvu zahranič. vecí, ďalej maď. vláde cieľom zjednanja nápravy.

Dr. Wagner Ferenc v. r.
 maďarský zmocnenec

Bratislava, dňa 8. okt. 1946.

Áttelepítési okirat 1946-ból

MEGHATALMAZOTT

az áttelepítendő magyarok
érdekvédelmére Csehszlovákiában

Pozsony, a postabélyeg kelte.

3935/1947

Hivatkozással a fenti szám alatt már megküldött értesitésemre, közlöm, hogy
Önt és családját a magyar-csehszlovák lakosságcsere keretében Magyarországra

előreláthatólag 1947. évi ⁸ október hó ¹⁷ napján

telepítik át.

Ujából felhívom figyelmét a fenti szám alatt már előzően küldött értesítésemben
foglaltakra, azzal, hogy az ott megjelölt intézkedéseket azonnal tegye meg.

Meghatalmazott helyett:

Nagy Imre

úrnak - úrnőnek

Nána 222

Együtt áttelepülő családtagok:

+ 3 "

Ma 362

Áttelepítési értesítés magyar nyelven

OBLASTNÁ ÚRADOVŇA OSÍDEOVACIEHO ÚRADU V PARKAN

Číslo: 114-7-5/3. v PARKAN dňa 13. X. 1948.

V e c : Určenie na presťahovanie
do Maďarska.

Titl. _____

N a g y Imrich

N á n a č.d.222.

Oznamujeme Vám, že v smysle Dohody medzi Československom a Maďarskom o výmene obyvateľstva zo dňa 27. februára 1946 ste určený(á) na presťahovanie do Maďarska, i s členmi rodiny a to:

2./ Helena r.Szohari
3./ -:- Imrich
4./ Szohari Helena

Presné dátum presťahovania bude Vám oznámené.

Prednosta _____

Áttelepítési értesítés a családtagokról is, szlovák nyelven

Okresná správna komisia v Štúrove.

Číslo: 217/ — 12/2 -1949.

Výmer

Štefan Matúš narodený dňa 25. marca 1903
v Náne okres Štúrovo bytom v Náne

složil dňa 18. febr. 1949 sľub vernosti Československej republike podľa
§ 1. zákona zo dňa 25. októbra 1948 č. 245 o štátnom občianstve osôb maďarskej
národnosti a nadobudol tým

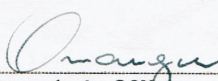
československé štátne občianstvo.

Súčasne nadobudla československé štátne občianstvo jeho manželka

Alžbeta Fohori nar. dňa 2-4. júla 1908
a majiteľé deti
Štefan nar. dňa 30. jan 1935
Alžbeta nar. dňa 24. okt. 1946
nar. dňa _____
nar. dňa _____
nar. dňa _____

V Štúrove dňa 18. febr. 1949

prednosta úradu OSK

predseda OSK

L. S.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA

Okresný národný výbor v Štúrove

Zn.: III-216-1/51/1 Ev. č.: * **145351**

27/1951

Kolok
za Kčs 20.—

Štefan Matus

x x

rodená

narodený (deň, mesiac, rok, miesto a okres) 26. marca 1903, Nána, okres Štúrove

bytom v Náne okres Štúrove

je občanom Československej republiky.

To platí tiež o jeho manželke Alžbeta Perheriová rod. Perheriová

narodenej (deň, mesiac, rok, miesto a okres) 10. augusta 1908, Nána, okres Štúrove

a o maloletých deťoch (meno a dátum narodenia)

<u>Alžbeta</u>	nar.	<u>28.I.1946</u>	v	<u>Náne</u>
<u>Štefan</u>	nar.	<u>30.I.1935</u>	v	<u>Náne</u>
x	nar.	x	v	x
x	nar.	x	v	x

Toto osvedčenie platí 10 rokov odo dňa jeho vystavenia.

Štúrove dňa 6. decembra 1951

V _____

ref. pre _____
Grafický podpis a pečiatka:

Tl. zív. Tatran, zákl. zív., Bratislava 982-0

P. G. 1962

A csehszlovák állampolgárság visszaadásáról szóló dokumentum

Színjátósók 1950–55-ben

Elsőáldozók, 1960-as évek

A régi tűzoltó zászló

Milleneumi zászló

Milleneumi zászló

Színjátósók 1950–55-ben

Elsőáldozók, 1960-as évek

Hősök emlékművén lévő táblák

Honfoglalás emlékére állított kereszt

*Trianoni emlékkő Nánán –
2010-ben a Csemadok állította*

*2016-ban a Nánai Hősök emlékművére
felkerült a turul madár – egykor ez volt az
országzászló oszlopa*

Párkány – Nána, 2016. 08. 21. A tábla a múltat idézi – mi őrizzük

*Párkány-Nána – 2016. 08.21
– Turul madár avatása*

Szent korona másolatának bemutatása

Ősi Magyar Kapu felavatása

SOMORJAI ÁDÁM OSB

A KOMÁROMI/KOMÁRNÓI BENCÉS RENDHÁZ 1919 UTÁN

A címadásban két városnevet választottam. Általában komáromi bencés rendházról beszélünk, de ez megtévesztő, mert a magyarországi Komárom városában nincs bencés rendház. A történelmi Komárom városában viszont van, és ennek a városnak a neve változott meg Komárnóra, előbb a trianoni békekötés után, az első csehszlovák republikában, majd 1945-ben, amikor a város újra Csehszlovákia része lett. Az újabban terjedő *Révkomárom* kifejezést nem szeretem, mert a történelmi Komárom város központja a Dunától északra van. A mai magyarországi Komárom városának a nevére használjuk a *Dél-Komárom* kifejezést is, és vannak, akik még emlékeznek arra, hogy eredeti neve Újszőny volt, ami más szavakkal azt jelenti, hogy Dél-Komárom volt Révkomárom. Ezért a továbbiakban azt a megoldást választottam, hogy Komáromról akkor szólok, ha a magyar uralom alatti viszonyokra utalok, Komárnóról pedig akkor, ha a csehszlovák vagy 1993 utáni szlovák viszonyokra.¹ A bencés ház hivatalos neve a polgárjogi aktákban: „Rád sväteho Benedikta so sídlom v Komárne”, ’Komáromi Szent Benedek-rend’. A szerzetesjogi aktákban: „Residentia Comaromiensis”, ’Komáromi székház’ az elnevezés.

A két városnév használata felhívja a figyelmet arra, hogy itt 1919/1920² óta két állam határán vagyunk, és hamarosan látni fogjuk, hogy itt nem csupán a bencésekről kell szólnunk, hanem a csehszlovák kormányról, a magyar kormányról és a Vatikánról egyaránt.

Hogy kerül ide a Vatikán? Úgy, hogy az újonnan kiharított állam, Csehszlovákia ragaszkodott ahhoz, hogy az államhatárokhoz igazítsák az egyházmegye-

---

1 A csehszlovák állam 1993. január 1. óta szétvált, így Komárno jelenleg a Szlovák Köztársaságban található. Komárno, vagy ékezet nélkül, Komarno a megnevezése a nemzetközi diplomáciai iratokban, így a vatikáni levelezésben is.

2 A cseh csapatok 1919. január 10-én vonultak be Komáromba. A trianoni békeszerződés aláírásának dátuma: 1920. június 4.

határokat és a szerzetesrendek szervezetét is. Addig is, amíg ezt a követelésüket az Apostoli Szentszék nem teljesítette, 1919. augusztus 11-én zár alá vették az egyházi birtokokat,³ amelyeket Szlovákia területén külön hivatal kezelt pozsonyi székhellyel.⁴

Az ún. szelt egyházmegyéek jövedelmeinek hovatarozása ügyében éveken át tartó huzakodás folyt, a magyar álláspont szerint az egyházmegyéek határai átnyúlhatnak az államhatárokon, mint arra van máshol is példa Európa-szerte, ily módon a jövedelmekre is igényt tartottak. Ez szemben állt a csehszlovák állásponttal, amely visszatartotta a saját területén lévő jövedelmeket, de igényt tartott a Magyarországhoz került területek jövedelmére.

A komárnói bencés ház kiadásait hagyományosan a bencés központból, Pannonhalmáról igazgatták, s ezt a csehszlovák állam megakadályozta. Komárnóban ugyanakkor fennmaradt a bencés gimnázium, ahol fiúk és 1921-től leányok tanulhattak, s amely a hídtól lejjövet nyugat felé a harmadik utcában található, valamint a bencés rendház, amely a hídtól lejjövet rögtön jobbra, a belvárosban van.⁵ A kettő között negyedórányi sétaút volt, amelyet a bencés tanárok oda-vissza naponta többször megtettek, és minden egyes alkalommal ránézhettek a hídra, mert annak a tövében jártak. Naponta emlékezhetek arra, hogy a híd korábban nem határfolyó fölött emelkedett, és hogy már csak útlevéllal mehetnek Pannonhalmára vagy családjuk látogatására.

Rögtön hozzá kell tennünk, hogy a bencés rendház – mint a korábbi jezsuita rendház örököse – nem rendelkezett saját templommal, hiába volt a város temp-

3 6525/1919 pres ikt. sz. rendelet „O nütenej správe niektoých cirkevnych statkov Úradné Noviny”, Rocnik I. Bratislava, 20 srpna 1919. Cislo 24-25. Dr. Srobár aláírásával. Egy példányát őrzi a Pannonhalmi Főapátsági Levéltár (PFL), Komáromi rendház iratai, ikt. sz. 132/1919. Latin fordítását lásd a Vatikáni Titkos Levéltárban, jelzete: AAV Nunz. Cecosl. busta 35. fasc. 200 f. 19r.

4 A kérdésre lásd: SALACZ Gábor: *A Magyar Katolikus Egyház a szomszédos államok uralma alatt* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae III.), München 1975. Továbbá RÁCZ Kálmán: *Esztergomi érsekség kontra csehszlovák állam – egyházi birtokperek a hágai bíróság előtt*, I–II, in: *Fórum. Társadalomtudományi Szemle* (Somorja–Samorin, Szlovákia), 6 (2004) 35–51, 67–95. <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?aktev=2004&id=33> – Lásd még RÁCZ Kálmán doktori értekezését: *Az esztergomi érsekség diszmembrációja 1918–1938*, amelyet 2008-ban védett meg az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Bölcsészettudományi Karon. Interneten: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/raczkalman/diss.pdf>

5 Ez a gimnázium új épületére értendő, amelyet Komárom városa építtetett, és 2008 őszétől folyt ott a tanítás. Ezt megelőzően, 1749-től a rendházzal szemben, a mai múzeum helyén volt az iskola székhelye. Lásd: GÁSPÁR Tibor: *Gimnáziumunk a történelem sodrában*, in: *Ünnepi évkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 350. évfordulója alkalmából*. A komáromi Selye János Gimnázium kiadványa, összeállította: FÓNAD Ilona. Selye János Gimnázium, Komárom [1999]. 6–30. Itt: 7.

loma mellé építve. Egy bencés monostor esetében a bencés templom hozzátartozik a rendházhoz, így pl. Győrött, ahol szintén jezsuita házból lett bencés ház.⁶ Nem így volt ez Komáromban, ahol a bencések a város plébániatemplomába jártak, ha nem akartak saját kápolnájukban istentiszteletet tartani. A városplébánia a rendházzal szemben, az utca másik oldalán, máig, külön épületben található.

A bencés rendház épületéhez nem csupán a történelmi jezsuita mag, ami ma sárga festésű, tartozik, hanem a szomszéd szürke festésű épület is, amelyet a bencések a 19. század második felében vásároltak meg. Ily módon 20 bencés elhelyezésére volt ott lehetőség.

BENCÉS HÉTKÖZNAPOK 1920 UTÁN

A komáromi bencések az államhatárok megváltozását követően is folytatták papi, tanári munkájukat. Bár a csehszlovák hatóságok nem fogadták el azt, hogy ők Pannonhalmához tartoznak, ők egyházjogilag továbbra is ragaszkodtak ehhez, ugyanakkor Pannonhalmát a csehszlovák hatóságok megfosztották attól, hogy részesüljön a Dunától északra fekvő birtokok jövedelmében, ennél fogva a bencések ellátása nehézségbe ütközött. A Centrálna Správa, Pozsonyban, ismételt könyörgésre kiutalt ugyan valamennyit a bencések saját jövedelméből, de mindig szűken és mindig keveset. Ugyanakkor a gimnáziumot a többi gimnáziumhoz hasonló módon finanszírozták.⁷ Az élet ment tovább, de visszásságait minden szereplő érezte és szenvedte.

6 A komáromi épületegyüttes eredetileg a jezsuitáké volt, csakúgy, mint a győri, akiket 1773-ban feloszlattott a pápa. A bencések 1776-tól a jezsuiták által megkezdett munkát folytatták a gimnáziumban. Tíz évvel később a Pannonhalmi Bencés Rendet, amelynek a komáromi ház részét képezte, II. József feloszlatta, így a komáromi házat is. 1802-ben a Rendet visszaállította Ferenc király, a bencések csak 1812-ben tértek vissza Komáromba, ahol egészen 1945 májusáig tanítottak, amikor a csehszlovák állam, a tanév befejezését sem engedélyezve, szekularizálta azt.

7 A gimnáziumra lásd HAJDU Lukács: *Emlékezzünk!*, in: A Komáromi Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium Évkönyve az 1938–1939. iskolai évről. (290. év.) Közzéteszi: GIDRÓ Bonifác igazgató. Komárom, 1939. 3–19. (Számos fényképfelvétellel a tanári karról, a gimnáziumról stb. Az egyes személyekre vonatkozó adatait ellenőrizni kell, mert pontatlanok, emlékezetből idézhette azokat.) A komáromi bencés gimnázium évkönyveit az 1822–1943 közötti periódusra lásd: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/iskolai_ertesitok_komarov_szent_benedek_rendi_katolikus_gimnazium/ – A gimnázium cserkészcsapatára lásd: *A komáromi bencés gimnázium Jókai Cserkészcsapatának tizenöt éves története, 1913–1928. Jókai Cserkészcsapat, Komárom 1929.* – Újabb irodalom: *Ünnepi évkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 350. évfordulója alkalmából.* A komáromi Selye János Gimnázium kiadványa,

Az első tíz évben a bencések nagy részének el kellett hagynia a Csehszlovák Köztársaság területét, mert vagy kiutasították, vagy nem adták meg nekik az állampolgárságot. Így elsőként Hegyi Damján (1919), majd Kovács Adolf (1920), majd Szunyogh Xavér Ferenc (1920. július 31.). Az első bencés igazgatót, Mórocz Emiliánt, mivel nem hajtotta végre a csehszlovák állam rendelkezéseit (amelyeket nem is kapott kézhez), előbb lemondásra kényszerítették (1921. január 21.), majd Gosztonyi Nándorral együtt kiutasították (1923. május 4.). Karle Sándor 1925. január havában, Bognár Cecil 1926. szeptember havában hagyta el a köztársaság területét. Állampolgárság hiánya miatt eltiltva a tanítástól a következő bencések: Berta Orbán és Egler Dózsa (működtek 1925. június 28-ig), így 1928-ban csak négy bencés, név szerint Gidró Bonifác, Horváth Cézár dr., Gödör Kapisztrán János és Sárosy Etel maradtak meg az 1919 utáni periódusban; 1927/28-ban nyolc bencés taníthatott a gimnáziumban, rajtuk kívül pedig kilenc világi tanár. A tanulói létszám ebben a tíz esztendőben 400 és 500 között volt,⁸ ezt követően 700 főre gyarapodott.⁹

Az első bécsi döntés után Komárom is visszakerült Magyarországhoz. Ebben az időszakban Dobrovits Ágoston volt a házfőnök és igazgató, a rendházban 14-15 további bencés lakott és tanított. Ezeknek névsorára lásd a rendi névtárakat.¹⁰

összeállította: FÓNAD Ilona. Selye János Gimnázium, Komárom [1999]. 131 lap; *Jubileumi évkönyv a komáromi magyar gimnázium újraindulásának 50. évfordulója alkalmából. Emlékkönyv 1950–2000.* A komáromi Selye János Gimnázium kiadványa, [2000]; 3–154. lap – Ugyanabban a kötetben: *Évkönyv 1999–2000.* 227–348. lap. A komáromi Selye János Gimnázium kiadványa, [2000]; *Emlékkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 355. iskolaévében a Komáromi Magyar Tannyelvű Gimnázium fennállásának 55. évében.* Összeállította FÓNAD Ilona. A Selye János Gimnázium kiadványa. Selye János Gimnázium, Komárno [2005] 221 lap; *Selye János Gimnázium, Komárom 1908–2008,* szerk. FÓNAD Ilona, összeállította: LOVÁSZ Gabriella, OLÁHNÉ D. Ilona, FÓNAD Ilona. Selye János Gimnázium – Király Püspök Alapítvány, Komárom [Komárno] 2008. 240, XXVII lap; *Visszatekintés iskolánk eltelt 60 éve: 1950–2010.* Selye János Gimnázium, Komárom. Összeállította FÓNAD Ilona. Selye János Gimnázium – Király Püspök Alapítvány, Komárno 2010. 248 lap.

8 GIDRÓ Bonifác: *Az intézet rövid története a Csehszlovák Köztársaság első decenniuma alatt,* in: A Komáromi (Komáromi) Szent Benedek-rendi Kath. Gimnázium Értesítője az 1927/28. tanévről, közzéteszi GIDRÓ Bonifác igazgató, Komárom 1928. 8–9. Interneten: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Komarom_17233_bencos_gimnazium_17297u_1927/?pg=9&layout=s

9 HAJDU Lukács: *Emlékezzünk!*, i. m. 12. Az 1920/21–1938/39. tanévek közötti tanulói létszám alakulására lásd a táblázatot: *A Komáromi Szent Benedek-rendi Kat. Gimnázium Értesítője az 1938/39. tanévről,* közzéteszi GIDRÓ Bonifác igazgató, Komárom 1939. 99. A két világháború közti periódusra lásd a két táblázatot a függelékben.

10 *Congregatio Hungarica Ordinis Sancti Benedicti 1939., Jaurinensis* [s. a.], 3 p. – *A Szent Benedekrend Magyar Kongregációja 1940., Győr 1939.* 91 p. – *A Pannonhalmi Szent-benedekrend és a Pannonhalmi Egházmegye Névtára az 1939/40. iskolai évre,* Győr 1939.

A SZERVEZETI ÖNÁLLÓSODÁS FELÉ

Pannonhalma hozzájárulásával a bencések 1923. június 15-én az Apostoli Szentszékhez fordultak, hogy engedélyezzék az önálló, Szent András Bencés Kongregáció felállítását, amely Pannonhalmától független szerzetesi közösség formájában, de a bencés birtokok jövedelmét élvezve folytatná életét, és lehetővé tenné számukra a novíciusfelvételt is, amely a jövőre nézve biztató volt.¹¹ Az Apostoli Szentszék, nevezetesen az illetékes kongregáció, a Szerzetesi Kongregáció 1924. február 4-én kelt válasza az volt, hogy szívesen hozzájárulnak, ha ehhez hozzájárul a csehszlovák állam is, amely hozzájárulás azonban késlekedett.¹² A késlekedés oka az volt, hogy még nem jött létre konkordátum Csehszlovákiával, amelyet a Szerzetesi Kongregáció fölöttes szerve, a Vatikáni Államtitkárság tárgyalt meg. Végül nem jött létre konkordátum, csak *modus vivendi*, amelyben

---

94 p. – *A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend és a Pannonhalmi Egyházmegye Névtára az 1940/41. iskolai évre*, Győr 1940. 94 p. – *A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend és a Pannonhalmi Egyházmegye Névtára az 1941/42. iskolai évre*, Győr 1941. 99 p. – *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend 1942/43*, Győr [é. n.]. 31 p. – *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend és a Pannonhalmi Egyházmegye Névtára az 1943/44. iskolai évre*, Győr 1943. 102 p. – *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend Névtára 1945-46*, [h. n. é. n.] 38 p. – A gimnázium igazgatóira 1812–1945 között lásd: *Ünnepi évkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 350. évfordulója alkalmából*. A komáromi Selye János Gimnázium kiadványa, összeállította: FÓNAD Ilona. Selye János Gimnázium, Komárom [1999]. 103. Az 1950–2001 közötti periódusra (arcképpel) lásd in: *Emlékkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 355. iskolaévében a Komáromi Magyar Tannyelvű Gimnázium fennállásának 55. évében*, i. m. 100. – A tanári karra 1907–1945 között lásd: i. h. 106–108. – 1950–2005 közöttre in: *Emlékkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 355. iskolaévében a Komáromi Magyar Tannyelvű Gimnázium fennállásának 55. évében*, i. m. 146–150.

11 Aláírta 17 bencés: Gidró Bonifác házfőnök és igazgató, Horváth Cézár dr., Gödör János Kapisztrán, Gácsér József Kalazant, Sárosy Etel, Egler Dózsa, Bognár Cecil, Karle Sándor, Pataki Maurus, Sólomos Ede, Berta Orbán, Hajdu Lukács dr., Szívós Donát, Bíró Lucián, Vlasics Róbert, továbbá Epölyi Mainrád deáki bencés plébános és Saly Bruno füssi bencés plébános. A kérvény szövegét a Szerzetesi Kongregáció példánya alapján lásd: SOMORJAI Ádám OSB: *Visitatio apostolica Institutorum Vitae consecratae in Hungaria, 1927–1935. A magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációja*, (Rendtörténeti Füzetek 13.), Pannonhalma 2008. 497skk.

12 A Szerzetesi Kongregáció kongresszusán foglalkozott a kérdéssel. Határozata szerint a prímás apát és a generális prokurátor titokban informáltassék, s ha a csehszlovák kormány ténylegesen szekularizálni akarná a birtokokat, akkor sürgős információt kérnek, hogy időben el tudják választani a komáromi perjelséget, a plébániákkal együtt, a Magyar Kongregációtól (ami nem történt meg). Lásd: SOMORJAI: *Visitatio apostolica*, i. m. 451skk.

az Apostoli Szentszék elismerte Csehszlovákia azon igényét, hogy egyházilag is érvényt szerezzen határainak.¹³

Az egyházmegyehatárok rendezése újabb éveken át húzódtott, mígnem részleges sikerre vezetett. A *modus vivendi*-ben pedig a szerzetesekre is alkalmazták a csehszlovák igényeket, közülük vitatott pont maradt a komárnói bencés rendház és Pannonhalma viszonya.

PANNONHALMA, BENCÉS FŐAPÁTSÁG, NULLIUS APÁTSÁG, A FŐAPÁT MINT ORDINÁRIUS ÉS PRÉZES APÁT

A bencések ősi alapítású rend, alapítójuk, Nursiai Szent Benedek a 6. században tevékenykedett. Ekkor még nem volt más szerzetesrend. A bencések alapítója nem is gondolkodott szerzetesrend alapításában. Az, hogy a bencések szerzetesrenddé alakultak, az első évezred második felében folyamatosan valósult meg, és ekkor a szerzetesrend szó nem jelentette azt, amit ma. A clunyi bencések használták a Clunyi bencés Rend kifejezést, de ezt úgy értették, hogy volt Cluny apátsága, mai szóval főapátsága, és volt ezer-ezeröttszáz tőle függő apátság, perjelség, függő ház. Cluny mozgalma volt a legnagyobb, de nem volt kizárólagos, nem jutott el pl. hazánkba. A lotaringiai Gorze szerzetesreformja német földön terjedt, egyes vélemények szerint magyar földre is eljuthatott. Az első szerzetesi közösség, amely magát szerzetesrendként fogta föl, generálissal az élen, a cisztercieké, generálisuk azonban még nem Rómában, hanem az ős-apátságban, Cîteaux-ban volt, évente egyszer minden ciszterci apát oda igyekezett nagykáptalanra.

A bencéseknek ott volt az ős-apátság, Montecassino, de az nem volt központja a bencés konföderációnak.

A cisztercieknek Cîteaux volt a központjuk, és csak a 20. században építették fel generális házukat Rómában.

Az újabb rendek, amikor elterjedtek, kialakították saját rendi szerkezetüket, amelyeknek fontos elemei: generális ház, általában Rómában, de nem mindig –

---

13 A *modus vivendi* ratifikálásának dátuma 1928. február 2. Hivatalos szövegét lásd in: *Acta Apostolicae Sedis* (Vatikánváros) 20 (1928) 65–66. SALACZ Gábor összefoglalja annak tartalmát: *A Magyar Katolikus Egyház a szomszédos államok uralma alatt*, i. m. 36–37. Lásd még feldolgozásunkat: SOMORJAI Á.: *A bencés birtokok nemzetközi jogi helyzete a Dunától északra fekvő területeken, 1919–1939*. in: *Episcopus, Archiabbas Benedictinus, Historicus Ecclesiae*. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára. Szerk. SOMORJAI Á. és ZOMBORI István, Budapest 2016. 109–123. Itt: 110sk. Lásd még az okmánytárat: SOMORJAI Á.: *Újabb iratok a Komáromi (Komárnói) Bencés Rendház helyzetére, 1919–1938*, in: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* 29 (2017/3–4) 42–109.

pl. a premontreieknél Belgiumban –, továbbá tartományfőnökség (provincia) és az egyes házak (amelyek lehetnek perjelség, zárda, konvent stb.).¹⁴

A 16. századi papi közösségek esetében már nem volt vitatott, hogy a római pápai centralizmus eredményeként generális házukat Rómában építik fel, márcsak azért is, mert fontos volt számukra a szoros kapcsolattartás a pápai kúriával.

Csehszlovákia mint állam a 20. században keletkezett, területén voltak ugyan ősi apátságok, mint Brevnov bencés apátsága,¹⁵ de annak fénykora idején is, 1600-ban, amikor megalakult a Cseh Kongregáció, mivel a császárság székhelye Prága volt, nem törekedtek pápai elismerésre. Idővel a Cseh Kongregáció megszűnt,¹⁶ a cseh és a szlovák öntudatból pedig hiányoznak az ősi rendeknek ezek a rendkívüli szerkezeti elemei, így jogrendjükbe sem épült be. Ráadásul Szlovákia területén megszűntek az ősi apátságok, a 20. században a komárnói bencések voltak az egyetlen szlovenszkói ház, őket azonban az ősi cseh apátságok, így Brevnov, Emauz és Rajhrad, nem akarták soraik között tudni.¹⁷

Pannonhalma ugyanakkor egyszerre önálló szerzetesrend, amelynek élén a főapát, mint a Pannonhalmi Bencés Rend – Magyar Bencés Kongregáció prézes apátja,¹⁸ egyben püspöki jogokkal is rendelkezik, tehát ordinárius, saját kis egyházmegyéje is van, amelyhez jelenleg 15 plébánia tartozik.

A csehszlovák hatóságok mindmáig nem ismerték el Pannonhalmának ezt a különös jogállását, pedig szorosan véve megfelelné a *modus vivendi* előírásának, hogy a Csehszlovák Köztársaság területén lévő szerzetesházak, ha nem tudnak saját provinciát alkotni, Csehszlovákia határain kívül (lehetőleg Rómában) egy generális házhoz tartozzanak. Komárno bencés háza, ha magát Pannonhalmához

14 SOMORJAI Á.: *Cesare Orsenigo és Angelo Rotta nunciások szerepe a magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációjában, 1927–1953*, in: Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, Szerk. FEJÉRDY András, Budapest–Róma 2015. 211–226. <http://real.mtak.hu/31011/>

15 Brevnovot Szent Adalbert, Prága második püspöke alapította, Rómából hazatérve. Ekkor már az ősi római Aventinus dombon lévő Szent Elek és Bonifác szerzetese volt. Bevnov alapítási éve 992/993. Hamarosan, 995 őszén az első szerzetescsoportnak menekülnie kellett, ők alapították meg 996-ban Pannonhalmát.

16 A Brevnov központú Cseh Kongregáció 1600–1785 között állt fenn. Lásd: B. F. MENZEL: *Die böhmische Benediktinerkongregation*, in *Germania Benedictina*, 1: Die Revormverbände und Kongregationen der Benediktiner im deutschen Sprachraum, szerk. U. FAUST és F. QUARTHAL, St. Ottilien 1999. 591–619.

17 SOMORJAI Á.: *A Szláv Bencés Kongregáció rövid története*, in: *Collectanea S. Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője V.*, 2017. 153–168.

18 A pannonhalmi főapát tehát a generális rendfőnökökkel azonos jogállásnak örvend.

tartozónak vallotta magát, nem sértette a *modus vivendinek* sem a szellemét, sem a szövegét, de a csehszlovák hatóságok ezt nem így gondolták.

Ebben szerepet játszik az a körülmény, hogy a Pannonhalmi Bencés Rend ragaszkodik a *Magyar Bencés Kongregáció* kifejezéshez. Komárno Csehszlovákiában fekszik, akkor miért lenne egy magyar rend háza? Ezen könnyen lehetne választani, ha a Magyar Bencés Kongregáció, amely elnevezés magyar nyelven nem ősi, csak 20. századi, megváltozna.¹⁹

EXKURZUS: MAGYAR BENCÉS KONGREGÁCIÓ – *CONGREGATIO HUNGARICA*

A *Congregatio Hungarica* felállítására Tolnai Máté pannonhalmi főapát működésének eredményeképpen pápai bullával került sor, 1514-ben.²⁰ Ezért a *Congregatio Hungarica* több mint ötszáz esztendő. Fénykorát azonban nem a kezdetekben érte el, ennek egyik oka a török hódítás, a másik oka a protestantizmus terjedése, a harmadik oka a földesúri kárpótlás – a török hódoltság miatt elveszített területek jövedelmeit próbálták pótolni az egyes apátságok vagyonának eltulajdonításával. Ráadásul a 16. században nem is nagyon beszélhetünk *Congregatio Hungaricáról*, mert Pannonhalma visszaállításakor Pálffy Mátyás első pannonhalmi főapát Bécsben, a bécsi érsek és az osztrák bencés apátok jelenlétében, az Osztrák Bencés Kongregáció jövőbeli tagjaként lett beiktatva.²¹

19 SOMORJAI Á.: *A „Magyar Bencés Kongregáció” és a „Pannonhalmi Szent Benedek-rend” elnevezés rövid története*, lásd a függelékben.

20 X. Leó pápa «Regimini universalis ecclesiae, meritis licet imparibus» kezdetű bullája. Nem azonos ugyanazon pápa 1515. május 4-én kelt «Regimini universalis ecclesiae», kezdetű bullájával. Eredetije: Pannonhalmi Főapátság Levéltára, Capsa 34 Z. Az oklevél másolatát 1767. november 8-án hitelesítette a bécsi nuncius, gróf Garampi József érsek-püspök. Majd megint 1835. február 21-én átnézik a bécsi nunciaturán Garampi hitelesítését, hitelesnek nyilvánítják és pecsétjükkel is ellátják. Kiadták 1858–1860–1905-ben: 1. THEINER, Augustinus: *Vetera monumenta historica Hungaricam sacram illustrantia*, II. Roma 1860. 612. 2. FUXHOFFER, Damian – CZINÁR, Maurus: *Monasterologiae Regni Hungariae libri duo*, Pest 1858. I. 45–52. (A könyv letölthető pdf formában a www.archive.org honlapon). Megjelent a 1869. évi új kiadásban is: I. kötet, 45–52. 3. *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története*, III. kötet: Az uralkodók reformáló törekvései. A pannonhalmi apátságnak főapátsággá való szervezése, 1405–1535, szerk. SÖRÖS Pongrácz és REZNER Tibold. Budapest 1905. Appendix: Oklevéltár No. 190. pp. 649–656. E kötetben részletes elemzése is.

21 SOMORJAI Á.: *Pannonhalmi és magyarországi dokumentumok a bécsi skót bencés apátság levéltárában*. Kutatási beszámoló, 2018. augusztus 28.–szeptember 6. In: *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője* VI. 218. 257–270.

Kutatás tárgya még, hogy mikor halt el ez a jogfejlődési ág, és mikor lett erősebb a *Congregatio Hungarica*hoz való tartozás gondolata.²²

Ha a *Congregatio Hungarica* megmaradt volna latin nyelvűnek, és ha eredeti értelmé szerint a *Hungarica* nem jelentett volna magyar nyelvűséget, akkor talán nem lenne kifogásolható szlovák szempontból. A magyar történelem azonban úgy alakult, hogy a *Hungariát* lefordítottuk 'Magyarország'-ra, és nem vettük tudomásul, hogy ezzel kirekesztettük a nem magyarul beszélőket, akik szintén Hungaria tudatos polgárai voltak. A szlovákok – a csehekhez hasonlóan – mindmáig őrzik az *Uhorsko* (csehül *Uhersko*) kifejezést, amely a történelmi Magyarországot jelenti; a Trianon utáni államalakulatot *Mad'arskónak* nevezik.

A KOMÁRNÓI BENCÉS RENDHÁZ MINT *NULLIUS* APÁTSÁG

A komáromi bencés atyák új beadvánnyal fordultak a Szerzetesi Kongregációhoz, a kelet-szlovákiai Jászó premontrei apátsága ugyanis a húszas évek elején megkapta az Apostoli Szentszéktől a *nullius* (az új egyházi jogi kódex, 1983 után *területi*) apátság rangot,²³ és ezt akarták ők is elnyerni. Egy bejegyzés a Szerzetesi Kongregációban őrzi annak emlékét, hogy ez átment a Vatikánban, de mire eljutott volna Csehszlovákiába, újra megváltoztak az országhatárok, Komárnóból Komárom lett, és a komáromi rendtársak nem akartak Pannonhalmától elválni, – korábban is csak kényszerűségből választották ezt az utat. Ezért az első bécsi döntéstől egészen a szovjet csapatok 1945. januári érkezéséig a komárnói magyar bencések Komáromban éltek, Magyarország területén, és folytatták áldásos tevékenységüket. A bencés birtokok pedig visszatértek Pannonhalma vagyongazdálkodásába.²⁴

22 A *Congregatio Hungarica* 1893 óta a Bencés Konföderáció tagja. Lásd: *A Bencés Konföderáció* (Bencés Rendtörténet 1.). Szerk. SOMORJAI Ádám OSB, Pannonhalma 2009. Benne a következő írások: RENNER, Frumentius OSB: *A Bencés Konföderáció alapításának története XIII. Leótól XII. Piusig* – ESCHLBÖCK, Laurentius OSB: *Ius proprium Confoederationis Benedictinae. A jelenlegi jogi helyzet bemutatása.* – SOMORJAI Ádám OSB: *XIII. Leó pápa és a római Szent Anzelm Primás-apátság alapítása – Lex Propria. A Bencés Konföderáció saját törvénye.* – *A bencés nővérek nemzetközi közösségének Statútumai.* Lásd még: VIKTOR DAMMERTZ OSB: *A bencés kongregációk alkotmányjoga* (Bencés rendtörténet 2.), Pannonhalma 2015.

23 Más kérdés, hogy a csehszlovák állam nem ismerte ezt el. A Szerzetesi Kongregáció 1938. május 18-án kelt határozatára lásd a faksimilét in: SOMORJAI Á.: *Visitatio apostolica*, i. m. 528.

24 SOMORJAI Á.: *Visitatio apostolica*, i. m. 452.

1945 JANUÁRJA UTÁN

1945 januárja után új helyzet alakult ki. Ezt tudomásul véve Kelemen Krisztofnak pannonhalmi főapát hazahívta Magyarországra területére azokat a bencés rendtársakat, akik nem Szlovákia területén születtek, és odaküldte azokat a rendtársakat, akik Szlovákia területén születtek. A főapát kinevezte Biró Lucián bencés házfőnököt jószágkormányzóvá, főapáti helynökké Szlovákia területén, ami azt jelentette, hogy a pannonhalmi főapátnak két helynöke volt, az egyik Pannonhalmán, Magyarország területére, a másik Komárnóban, Szlovákia területére.

A csehszlovák hatóságok azonban, nem várva meg a tanév végét sem, május végén szekularizálták a bencés gimnáziumot, amelyet a bencéseknek el kellett hagyniuk.²⁵ A magyar bencések ezt követően a lelképásztori szolgálatban működtek, 1945. október 20-ig az esztergomi főegyházmegye területén, majd ettől kezdve ismét Trnava (Nagyszombat) apostoli kormányzóságához tartoztak.²⁶ Biró Lucián maradt ugyan főapáti helynök, és mint ilyen, rendelkezett a szlovákiai magyar bencések fölött, de ha misézni akart a város plébániatemplomában, csak a plébános engedélyével tehetette; ha ki akart menni a város kórházába vagy a kedvesnővérekhez gyóntatni, csak a nagyszombati helynök engedélyével tehetette, így az az érdekes helyzet alakult ki, hogy helynök levelezett helynökkel, helynök adta a gyóntatási engedélyt a helynök számára.²⁷

A csehszlovák hatóságok ismét rátették kezükbe a bencés vagyont, és ez így maradt 1989-ig.

25 Csak 1950-ben indulhatott újra a hivatalos magyar nyelvű tanítás. A magyar osztályok klandesztin körülmények között folytatták tanulmányaikat, de egy magyarországi gimnáziumban, így a győri bencés gimnáziumban kapták meg az érettségi bizonyítványt. Erre vonatkozóan lásd: TUBA Lajos: *Bencés gimnáziumunk utolsó érettségiző évfolyama az iskola fennállásának 296. évében, az 1944/45. évben*, in: Emlékkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 355. iskolaévében a Komáromi Magyar Tannyelvű Gimnázium fennállásának 55. évében, i. m. 84–85; SZABÓ Rezső: *A komáromi bencés gimnázium utolsó mohikánjai. A bujdosó osztály*, in: i. h. 87–91. Ugyanazt közölte az egy évvel korábbi *Ünnepi évkönyv a komáromi gimnáziumi oktatás 350. évfordulója alkalmából*, i. m. 51–58. old.; Lásd még: *Selye János Gimnázium Komárom Emlékkönyv 1950–2000. Évkönyv 1999/2000. i. m. 80–82*; HORVÁTH Pius OSB: *Fél napig győri diákok is voltunk... Emlékezés, kegyelet, hála*, in: *Collectanea S. Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője IV.*, 2016. 172–174.

26 Ordinarius Tyrnavensis Litterae Circulares, 1945. 9. szám – 1945 őszén a trnavai joghatóság visszaállítása.

27 Erre a periódusra lásd SOMORJAI Á.: *A Komáromi Bencés Monostor önállósítására való törekvések 1945 után és a monostor feloszlása*, in: *Collectanea S. Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője IV.*, 2016. 163–175.

Kelemen Krizosztom 1947-ben elérte, hogy a komárnói bencés ház önálló per-jelség lett, azzal a feltétellel, hogy az 1945-ben megalakult Szlovák Bencés Kongregáció tagjává kellett válnia. Ezt a Szerzetesi Kongregáció 1947. szeptember 27-i dátummal fogadta el, a dekrétum példányát megküldte Rómába, az ott tartózkodó Kelemen Krizosztomnak, ezért ezt a példányt a Prímás Apáti Levéltárban találtuk meg.²⁸ A másik példányt a Szlovák Kongregáció prézes apátja, a prágai Emauzy apátja kapta, aki 1949 után emigrálni kényszerült, Olaszországban élt és halt meg. Hagyatékát keressük, hol lehet. Sajnos, centralizálni akart, a dekrétum fontos kitételét nem fogadta el, személyesen elment Komárnóba, ahol a dekrétumra hivatkozva feltétel nélküli engedmességet kívánt meg minden egyes rendtagtól, amelyet ők testületileg megtagadtak.²⁹ Ezt követően pedig elment Pozsonyba, és utána nézett a komárnói bencés birtokok jogállásának. Azonban az idő Csehszlovákiában nem kedvezett a szlovák bencéseknek sem, így ez a kísérlete is csak kísérlet maradt.

1948–1989

A szerzetesrendek feloszlata, a rendtagok deportálása és koncentrációs kolostorokba való internálása Csehszlovákiában 1950 folyamán történt. Ettől kivétel a komárnói bencések sorsa, akiket 1949 májusában teherautóval elszállítottak az észak-szlovákiai Zníováraljára (Kláštor pod Znievom), ahol egyházi szolgálatban, lelkészként működhetek.³⁰ Amikor enyhült a kommunizmus szigora, délre jöttek. Akik elérték nyugdíjas korukat, Komárnóba vagy környékére költöztek, ott tovább működtek, magyar falvak lelképásztora, plébánosai lettek.³¹ A két bencés plébánia papját azonban nem deportálták, ők életük végéig megmaradhattak állomáshelyükön.

A csodák évét, az *Annus mirabilis*-t, az Úr 1989. esztendejét csak két idős bencés érte meg. Bíró Lucián, a mindenkori házfőnök és főapáti helynök, aki magas korban látta visszatérni a pannonthalmi cserkészeket a komáromi bencés plébániatemplomba, és így abban a tudatban halhatott meg, hogy nincs vége a bencés életnek; továbbá Fehér Damáz, aki negyven éven át junior volt a bencés atyák között, és Szennay Andrásról megkapta házfőnöki kinevezését.

28 Faksimilében lásd in: SOMORJAI: *Visitatio apostolica*, i. m. 492.

29 SOMORJAI: *Visitatio apostolica*, i. m. 462. 493sk.

30 Hites Kristóf és Barát Benignusz bencések e napokat megelőzően, 1949. május 8-án vasárnap szabályosan, útlevelel elhagyták Csehszlovákiát, és 1957-től a kaliforniai bencés alapítás tagjai lettek.

31 Tóth János Aldemár OSB emlékezése, hanganyag, a Pannonthalmi Főapátság Levéltárában. Készült 1978-ban, kérdező: Sóllymos Szilveszter OSB.

1989 UTÁN

1989-ben három-négy szlovákiai plébános, akikkel Sólumos Szilveszter bencés atya³² rendszeres kapcsolatot tartott, bencésnek vallotta magát, és ily módon Prága visszatda a bencés rendnek a komárnói bencés rendházat. Pannonhalma segítségével haladéktalanul hozzáláttak a tatarozáshoz, és át is költöztek a felújított házba. A Szerzetesi Kongregáció engedélyével Pannonhalma kihelyezett noviciátust létesített ott, ahova többen be is léptek. Néhány év után azonban úgy kellett dönteni, hogy a dolog nem működik, a plébánosok visszatértek egyházmegyéjükbe, és a házban csak a házfőnök maradt meg. Időközben Fehér Damáz magas korban elhalálozott, és a házfőnök Nyiredy Maurus lett.

A trnavai érsek³³ egy esztendő elteltével megvonta a jurisdikciót a házfőnökötől, aki a pannonhalmi főapáttól Gyórszentivánra kapott kinevezést, és onnan visszajárt Komárnóba, évente két alkalommal, húsvét és karácsony előtt lelki napot tartott, vasárnaponként pedig a bencés rendtársak segítségével ún. bencés misét. Ez az állapot maradt fent több mint két évtizeden át.

1993-ban Csehszlovákia békés módon kettévált. Az önálló Szlovákia 1993 őszén törvényben állapította meg, hogy a történelmi egyházak visszakapják minden ingatlanjukat, így a nagybirtokokat, erdőket is, ily módon a Komáromi Bencés Rend is visszaszerezte, visszaperelte nagybirtokait.

A legújabb évek története az, hogy a trnavai érsekség kezdeményezte az Apostoli Szentszéknél a visszaszerzett nagybirtokok eltulajdonlását. Ez a kérdés nem a történelmi vizsgálat tárgya, számos függő kérdés van még, ami megoldásra vár.

A komárnói bencés rendház időközben egy Bencés Alapítvány tulajdona lett, amelyet még nem lehetett elbirtokolni. A komáromi bencés rendháznak ma is van bencés házfőnöke Pannonhalmán. Ha viszont valaki odamegy a komárnói bencés rendház kapujához, lehet, hogy nem tud bemenni, ismerni kell a személyt, aki azt ki tudja nyitni.

---

32 SAMODAI Éva – SOMORJAI Ádám OSB – SZABÓ Márton OSB: *Sólumos Szilveszter (1920–2006) egyháztörténész méltatása és publikációi*, in: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 28 (2016/1–4) 231–238.

33 Trnava/Nagyszombat érseksége történetileg az Esztergomi Érsekségnek a Dunától északra fekvő területeit egyesítette. Az esztergomi érsek a török időkben Nagyszombatba (és Pozsonyba) menekült, a 19. század folyamán tért vissza, de Nagyszombat székhellyel érseki helynök kormányzott az esztergomi érsek nevében. Csehszlovákia határainak megvonását követően az Apostoli Szentszék Nagyszombat székhellyel önálló apostoli kormányzóságot létesített, 1977. december 30-án pedig ezt érseki rangra emelte.

FÜGGELÉK

I.

A „Magyar Bencés Kongregáció” és a „Pannonhalmi Szent Benedek-rend” elnevezés rövid története

A „Magyar Bencés Kongregáció” kifejezés nem ősi, csak kb. száz éves

A 2014-ben ötszáz éves Magyar Bencés Kongregáció névhasználata nem tekint vissza olyan múltra, mint azok a monostorok, amelyek hozzá tartoznak. Ez a név csak 1920 után használatos, és alternatív kifejezésként felváltotta a „Pannonhalmi Szent Benedek-rend” megnevezést. Ezt az indokolta, hogy XIII. Leó pápa 1893-ban megalapította a Bencés Konföderációt,³⁴ amely kongregációkból áll, így a „Magyar Bencés Kongregáció” kifejezés a keretein belül értelmezhető. A Bencés Konföderáció öt évente megjelenő katalógusaiban először 1920-ban jelenik meg. Korábban a kongregációk sorrendje a maitól eltérő volt, Pannonhalma monostora a függő házakkal együtt az 1869., 1880., 1898., 1905. és 1910.³⁵ évi első egyetemes bencés katalógusokban az egyéb kategóriában, a katalógusok végén volt megtalálható. Csak 1920 óta szereplünk ezekben úgy, mint „Congregatio Hungarica”.³⁶

34 *Summum semper* bulla, 1893. július 12. A Bencés Konföderáció fontosabb dokumentumainak latin és német nyelvű kiadása: Suso MAYER OSB: *Confoederatio Benedictina. Fontes (in textu originali et in versione Germanica) ad historiam et ius vigens Confoederationis Benedictinae – Die Benediktinische Konföderation. Quellen (Originaltext in deutscher Übersetzung) zu Geschichte und geltendem Recht der Benediktinischen Konföderation*, Beuron 1957. – Lásd még: Viktor DAMMERTZ OSB: *A bencés kongregációk alkotmányjoga* (Bencés rendtörténet 2.), Pannonhalma 2015.

35 Utolsó kiadása: *SS. Patriarchae Benedicti Familiae Confoederatae Catalogus Monasteriorum O.S.B. Monachorum*, Editio XXII. Romae 2015. A korábbi kiadások listáját lásd i. h. 547sk.

36 Nem ismerjük ennek okát. 1920 előtt a katalógusokban Pannonhalma nem mint kongregáció, hanem mint önálló monostor szerepel, a katalógus végén. Föltehető, hogy az 1917. évi *Codex Iuris Canonici* vetette föl az érdeklődést, hogy az egyes kongregációkat – alapításuk szerint – sorrendbe, precedenciába sorolják. Nem elhanyagolható az a körülmény, hogy ez idő szerint Serédi Jusztinián volt Pannonhalma prokurátora és a Szent Anzelm Egyetem kánonjog-professzora, akinek érdemei voltak a CIC forrásainak kiadása kapcsán, így őt is megkérdőjelehetjük.

II. BENCÉSEK KOMÁRNÓBAN 1919–1929 KÖZÖTT

Kiemelve a házfőnökök és igazgatók, valamint azok,
akik a periódusban elejétől végig a ház lakói voltak

1919/20 ¹	1920/21	1921/22	1922/23 ²	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29
Horváth Kristóf házfőnök³	Mórocz Emilián házfőnök	uó	uó ⁴	Gidró Bonifác Házfőnök	uó	uó	uó	uó	uó
Mórocz Emilián igazgató⁵	uó ⁶	Gidró Bonifác igazgató⁷	uó	és igazgató	uó	uó	uó	uó	uó
Berta Orbán	uó	uó	uó	uó	uó ⁸				
Bódiss Jusztin	uó ⁹								
			Biró Lucián ¹⁰	uó	uó	uó	uó	uó	uó
					Csapó Antonin	uó	uó	uó	uó
Egler Dózsa	uó	uó	uó	uó ¹¹	uó	uó	uó	uó ¹²	
Gácsér Kalazant József ¹³	uó ¹⁴	uó	uó	uó	uó	uó ¹⁵			
Gidró Bo- nifác	uó								

1 Az 1920. évi bencés tanárokról lásd a fényképfelvételt in: *A Komáromi Szent Benedek-rendi Kat. Gimnázium Értesítője az 1938/39. tanévről*, közlésezi Gidró Bonifác igazgató, Komárom 1939. 16.

2 Az 1923. évi bencés tanárokról lásd a fényképfelvételt in: i. h.

3 Korábban igazgató is, 1920-tól Zalaapátiban nyugalomban, meghalt 1931-ben.

4 1923. május 4-i dátummal kiutasították. Celldömölki bencés apátságban perjel, 1928-tól házgondnok is. Meghalt 1930-ban.

5 1912-ben került az intézet élére.

6 1921. január 21. dátummal lemondásra kényszerítették.

7 1921. február 3-i dátummal főapáti kinevezéssel igazgató.

8 1925. februárjában eltiltották a tanítástól, kénytelen volt Magyarországra távozni, a győri bencés gimnázium tanáraként működött.

9 Kiváló filológus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Meghalt 1921. július 31-én.

10 Főapáti dispozicióval érkezett 1922-ben.

11 1925. június 28-ig működhetett tanárként. Ezt követően házgondnok Komáromban.

12 1928-tól gimnáziumi tanár Győrött, meghalt 1935-ben.

13 A deáki és füssi bencés uradalom jószágkormányzója volt, ettől a csehszlovák hatóságok eltiltották.

14 1921. július 1-i dátummal eltiltották a tanítástól. Ezt követően házgondnokként működött Komáromban.

15 1926-tól perjel és a komáromi kerület jószágkormányzója, Pannonhalmán, stb.

1919/20 ¹	1920/21	1921/22	1922/23 ²	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29
Gödör Kapisztrán János	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Gosztonyi Nándor	uó	uó	uó	uó ¹⁶					
		Hajdu Lukács ¹⁷	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Horváth Cézár	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
							Panghy Özséb	uó	uó
Karle Sándor	uó	uó	uó	uó	uó ¹⁸				
		Pataki Maurus ¹⁹	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Sárosy Etel	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Sólymos Ede	uó	uó ²⁰							
Szúnyogh Xavér Ferenc ²¹			Szívós Donát ²²	uó ²³					
			Vlasics Róbert ²⁴	uó ²⁵					
			4 világi tanár		5 világi tanár	7 világi tanár	7 világi tanár	9 világi tanár	9 világi tanár

A rendi sematizmusok feltüntetik Epölyi Mainrádot is, aki 1915–1928 között Deáki (Diakovce) lelkésze volt, meghalt Deákiban 1928. december 20-án.

16 A Jókai Egyesület és a Magyar Tanító Egyesület titkára, a Magyar Tanító társszerkesztője, a Legényegylet elnöke, a katolikus iskolaszék tagja, a Komáromi Lapok egyik főmunkatársa. 1923. május 4-i dátummal kiutasították. Különböző magyarországi bencés munkakörökben működött. Meghalt 1950. október 21-én.

17 Főapáti diszpozícióval érkezett 1921-ben.

18 1924. augusztusában eltiltották a tanítástól. 1925. januárjában kénytelen volt Magyarországra távozni. Különböző magyarországi bencés munkakörökben működött. Meghalt 1945-augusztus 9-én.

19 Főapáti diszpozícióval érkezett 1921-ben.

20 1925. június 27-én nyitrai egyházmegyes pap lett.

21 Tanári munkáján kívül a Katolikus Legényegylet elnöke, az „Órálló” c. hetilap szerkesztője, a keresztényszocialista párt megszervezője. 1920. július 31-i dátummal kiutasították.

22 Főapáti diszpozícióval érkezett 1922-ben.

23 Másfél év után eltiltották a tanítástól.

24 Főapáti diszpozícióval érkezett 1922-ben.

25 Másfél év után eltiltották a tanítástól.

BENCÉSEK KOMÁRNÓBAN 1929–1939 KÖZÖTT

1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36 ¹	1936/37	1937/38 ²	1938/39
Gidró Bonifác Házf. ig.	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Biró Lucián	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Csapó Antonin	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó ³		
								Czuczor Menyhért	uó
									Dallos Marián
							Fehér Damáz	uó	uó
Gödör Kapisztrán János	uó	uó	uó	uó	uó ⁴				
Hajdu Lukács	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
Horváth Cézár	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
		Nemcsik Valter ⁵	uó	uó	uó	uó ⁶			
Pataki Maurus	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
									Sághegyi Medárd
Sárosy Etel	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó	uó
					Zsilinszky Kázmér	uó	uó	uó	uó
6 világi tanár	7 világi tanár	8 világi tanár	6 világi tanár	8 világi tanár	8 világi tanár	8 világi tanár	8 világi tanár	8 világi tanár	10 világi tanár

1927-ben csatlakozott a komáromi bencés közösséghez Panghy Özséb bencés atya, nyugalmazott főiskolai tanár és rendi főpénztáros, aki 1935-ben bekövetkezett haláláig Komárnóban élt.

1 Az 1936. évi bencés közösségről lásd a fényképfelvételt in: *A Komáromi Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium Értesítője az 1938/39. tanévről*, közzeteszi Gidró Bonifác igazgató, Komárom 1939. 19.

2 Az 1938. évi tanári karról lásd a fényképfelvételt in: i. h. 18.

3 Meghalt Komáromban, 1937. okt. 8-án.

4 1936. január 1-jén nagyszombati egyházmegyés pap lett és kinevezték állami tanárnak.

5 Főpáti dispozicióval érkezett 1931-ben. Csak fél évig taníthatott hittant.

6 1936–1941 között Komáromfűssön bencés plébános, majd 1945-ig magyarországi bencés munkakörökben, 1945–1949 között ismét Komáromban, 1949 őszén lelkesz Znióváralán, meghalt Turócszentmártonban, 1949. december 31-én. Gölnicbányán, a Szepességben született, ezért fölvette a Szepesy nevet.

1928-ban Herczegh Frigyes csak plébános lehetett.

1929-ben érkezett Boldoghy Máriusz, nem kapott tanítási engedélyt.

Komárnóban fölvetett novíciusok, akik Pannonhalmán töltötték novícius éveiket, majd a prágai cseh egyetemen végezték a teológiát, utána pedig részint Prágában, részint Pozsonyban tanulták a bölcseletet: 1929 Zsilinszky Kázmér, majd időrendben Szapucsek (Serédi) György, Danczi Villebald, Fehér Damáz, Czuczor Menyhért, Ruzicska Henrik, Hrotkó Kristóf, Könözsy Regináld, Riszdorfer Benignusz, Hajdu Tibor (1936-ban meghalt).

Adatainkat részben a Komáromi Szent Benedek-rendi Katolikus Gimnázium értesítőiből vettük, részben a Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtáraiból. Előbbiek évenként megjelentek és elérhetők az interneten: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/iskolai_ertesitok_komarom_szent_benedek_rendi_katolikus_gimnazium/ Utóbbiakra bibliográfiai adatok:

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1919/20. tanévre, Győr 1919. 15 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1920/21. tanévre, Győr 1920. 83 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1922/23. tanévre, Győr 1922. 95 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1924/25. tanévre, Győr 1924. 31 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1925/26. tanévre, Győr 1925. 32 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1926/27. tanévre, Győr 1926. 39 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1927/28. tanévre, Győr 1927. 66 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára az 1929/30. tanévre, Győr 1930. 72 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend és a Pannonhalmi Egyházmegye Névtára az 1930/31. tanévre, Pannonhalma, Vác, 1930. 70 p.

Catalogus Omnium religiosorum Congregationis Hungaricae O.S.B. Ad Annum schol. 1934/35, Jaurini [s. a.] 18 p.

Catalogus Omnium religiosorum Congregationis Hungaricae O.S.B. Ad Annum schol. 1935/36, Jaurini [s. a.] 20 p.

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend és a Pannonhalmi Egyházmegye Névtára az 1936/37. iskolai évre, Győr 1936. 93 p.

Congregatio Hungarica Ordinis Sancti Benedicti 1938

Belső címlapon: Schematismus Religiosorum Archiabbatiae, Dioecesis Nullius S. Martini de S. Monte Pannoniae (Pannonhalma) et Congregationis Hungaricae Ordinis Sancti Benedicti ad annum scholarem 1937/38, Pannonhalma 1937. 103 p.

Congregatio Hungarica Ordinis Sancti Benedicti 1939., Jaurinensis [s. a.] 3 p.

A Szent Benedekrend Magyar Kongregációja 1940., Győr 1939. 91 p.

A Pannonhalmi Szentbenedekrend és a Pannonhalmi Egyházmegye Névtára az 1939/40. iskolai évre, Győr 1939. 94 p.

Mindezeket kiegészítettük a rendi névtárból, amely életrajzokat is tartalmaz: *A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára 1802–1986*. Összeállították: Berkó Pál és Legányi Norbert, Győr 1987. Interneten: https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/6766/default/doc_url/egyeb_adattar_04.pdf

A bencés gimnázium épületegyüttese a „Biskupa Királya” (Király püspök) utca felől

A bencés gimnázium 2018-ban

Komárom, egykori bencés gimnázium, ma Selye János Gimnázium

Az egykori bencés tanárok emléktáblája a Nádor utcai rendház falán

*Az itt közölt felvételeket készítette a szerző
2018-ban*

*Király püspök szobra a komáromi Selye
János Gimnázium bejáratánál.
A Király Püspök Alapítvány évtizedeken át
számos szegénysorsú diáknak biztosított
tanulási lehetőséget.*

SZESZTAY ÁDÁM

1956 RÖVID- ÉS HOSSZÚ TÁVÚ HATÁSA A FELVIDÉKI MAGYARSÁGRA

Nem tudományos igénnyel kívánok 1956 felvidéki hatásairól beszélni, ugyan- is kb. 15 év óta egyáltalán nem foglalkoztam tudományosan a kérdéskörrel, de alaposabban inkább csak több mint 20 évvel ezelőtt foglalkoztam vele.¹ Kutatásaim emlékein kívül elsősorban azt a lényegében „antropológiai tanulmányt” veszem alapul, amelyet kétszeri szlovákiai diplomáciai szolgálatom idején végezhettem ezen a téren, értve alatta azt, hogy már 1956-ban is élt, illetve fiatalabb felvidéki magyaroktól, illetve, ritkábban bár, de szlovákoktól is érdeklődtem: mit tudnak, mire emlékeznek 1956 felvidéki hatásai kapcsán.

Tíz felvidéki magyarból legalább nyolc erre a kérdésre azt válaszolta, hogy „itt nem történt semmi”, „a felvidékiek túlságos megfélemlítettségben éltek ahhoz, hogy bármit is tettek volna”. Azt mondhatjuk, hogy a felvidéki magyarság közemlékezetében saját közösségük teljes passzivitásának képe él 1956 kapcsán. Ez azonban nincs teljes összhangban azzal, amivel doktori disszertációmhoz végzett kutatásaim során találkoztam.

A források és néhány ember visszaemlékezése szerint nagyon szórványosan bár, de voltak spontán szolidaritásvállalások a magyar forradalommal, például voltak olyanok, akik át akartak szökni Magyarországra, hogy támogassák a forradalmat. Voltak itt-ott kokárda-kitűzések, Himnusz-éneklések, sőt még a sajtóban is megjelent egy-két erősen áthallásos írás. Ezek azonban valóban annyira elszigetelt és titokban tartott jelenségek voltak, hogy nem csoda, ha a közemlékezetben semmi sem maradt meg belőlük.

Számszerűen is viszonylag sok embert érintett azonban, hogy a forradalom alatt és az azt követő pár hónapban a csehszlovák kommunista hatalom munkás-kollektívákból, kulturális szervezetekből és középiskolai diákokból is megpró-

---

¹ Akkori kutatásaim eredményeit legrészletesebben ld. *Nemzetiségi kérdés a Kárpát-medencében 1956–1962. Az ötvenhatos forradalom hatása a kelet-közép-európai kisebbségpolitikára* című könyvemben. MTA KKI, Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2002.

bált kikényszeríteni olyan hűségnyilatkozatokat, amelyek elítélik a magyar forradalmat, üdvözik a Kádár-rendszert, és lojalitásuk felől biztosítják a csehszlovák kommunizmust. Ez számos esetben sikerült is, de több helyen ellenkezést váltott ki. A Csemadok-archívum szerint 1956 végén, 1957 elején számos Csemadok-évfűzést nem lehetett az ezzel kapcsolatos konfliktusok miatt megtartani, és a szervezet országos állásfoglalása ellen tiltakozva több ezren léptek ki a szervezeten kívül. Visszaemlékezések szerint a komáromi (értve alatta a Csehszlovákiához tartozó Észak-Komáromot) gimnázium dísztermében órákig ültek a diákok étlen-szomjan, mert meg akarták velük – vagy legalább egy részükkel – szavaztatni a magyarországi szovjet beavatkozást támogató nyilatkozatot, de végig kibírták, hogy senki se emelje fel a kezét a nyilatkozat megszavazására. Még a hivatalos ifjúsági szervezet diákvezetői sem tették ezt meg.

A lázadó anyaország elítélésére felszólító állami nyomásgyakorlást valamilyen formában elutasítók tehát a felvidéki magyarok „saját ötvenhatosainak” a másik kategóriája. Az ebben résztvevők – számításaim szerint – kb. háromezren lehetnek, tehát a korabeli felvidéki magyarság kb. 0,5%-át alkották, ami ugyan erős kisebbség a kisebbségben, de már van akkora tömeg, hogy viszonylag sokaknak kellett róla tudnia. A közemlékezetből azonban szemmel láthatólag ez is törlődött.

Akik hallottak is mindezek kapcsán erről-arról, azok is azt mondják, hogy „igen-igen, de messze nem volt semmi olyan hatalmas esemény, mint Magyarországon vagy Erdélyben”. Ez teljesen igaz: Erdélyben, sőt egész Romániában tényleg se szeri se száma a mindenféle megmozdulásoknak, nemcsak a magyarok, hanem a románok körében is. Romániában legalább egy tucat embert kivégeztek, és sokakat kényszermunkára vagy hosszú börtönbüntetésre ítélték, esetleg öngyilkosságba kergettek 1956. októberi-novemberi fellépésük miatt. Szlovákiában ilyesmiről nem tudunk, azaz legalábbis a romániaihoz hasonló mértékű megtorlásra nem került sor, legfeljebb állásukból mozdítottak el, vagy ezzel fenyegettek meg embereket. Pedig például a hatalom melletti hűségnyilatkozatok aláírásának való ellenállás olyan magatartás volt, ami Romániában, ahol szintén voltak hűségnyilatkozatok és ellenállás is velük szemben, brutális megtorlást vont maga után.

Az azonban, hogy Felvidéken kevesebb megmozdulás történt, és ami mégis történt, azt is enyhébb megtorlással büntették, nem von le ezeknek a cselekedetnek a történelmi és erkölcsi értékéből. Ne feledjük el egyrészt, hogy időben 1956 annyira volt a második világháború utáni jogfosztottságtól, mint a mostani időszak a Gyurcsány-Bajnai kormányváltástól. Az etnikai alapú kollektív bűnösség és ennek jegyében alkalmazott üldöztetések emléke tehát még elevenen élt az emberekben.

Ráadásul nemcsak félni, hanem féltetni valója is volt a felvidékieknek: ekkor még csak pár éve múlt, hogy a jogfosztottság után visszakapták iskoláikat, illetve létrehozták számukra a Csemadokot, amelyik hatalmas jelentőségű, országos nemzetiségi szervezet volt, a maga nemében egyedülálló a teljes szovjet blokkban. A Csemadok hivatalosan is megtestesítette a közösséget, és tényleges, saját kulturális cselekvésre is lehetőséget adott, még ha a kommunizmus korlátai között is, helyi és országos szinten egyaránt. 1956-ban viszont sokan még ezzel a szervezettel is szembe fordultak, mert annyira fontos volt számukra, hogy a szervezet ne lépjen fel Magyarország ellen a nevükben. Ennek az erkölcsi jelentőségét nem lehet túlértékelni.

Indokolt lenne tehát, hogy a felvidéki magyarság büszkébb legyen saját 1956-jára, illetve az egész magyarság büszkébb legyen a látszólag kevéske, valójában azonban nagy erkölcsi értéket képviselő felvidéki eseményre.

Kárpátalja jó összehasonlítás. Ott az a kevés is, ami történt, egyfajta hőstörténetként él a közemlékezetben, és – ellentétben a felvidéki eseményekkel – viszonylag alaposan feldolgozásra került, jóllehet számában és arányaiban jóval kevesebb embert érintett, mint a Felvidéken. Főként azért érintett kevesebbet, mert ott nem kényszerített ki a hatalom – legalábbis nem olyan nagy méretekben, mint Felvidéken – hűségnyilatkozatokat, illetve a Csemadoknak megfelelő szervezet sem működött, amellyel szemben ellenállásra nyílt volna lehetőség. Azt a kevés megmozdulást viszont, ami történt, a hatalom keményebben torolta meg, mint Csehszlovákiában, ha nem is olyan keményen, mint Romániában.

Érdekes talány Csehszlovákiában a hatalom viszonylag visszafogott reagálása, ami sem az akkori hatalom kommunista természetéből, sem nacionalizmusából nem következett. Mindkettőből logikusan annak kellett volna következnie, hogy durván megtorolják még azt is, ami nem történt, hát még azt a keveset, ami történt. (Romániában több példa is volt olyanokkal szembeni 56-os felelősségre vonásra, akik valójában ennek kapcsán semmit sem tettek.) Mi több, számos jel utal arra, hogy a hatalom berkeiben bőven akadtak, akik egy újabb kollektív nemzeti büntetésre készültek a magyarok ellen. Meg is vádolták a magyar forradalmat területi revíziós törekvésekkel, teljesen alaptalanul, de nem teljesen hatástalanul, annak érdekében, hogy a szlovák közvéleményt szembe fordítsák vele. Valaki valamiért – aminek okát jelenlegi ismereteim alapján nem tudom pontosan megnevezni – mégis leállította azt, hogy a felvidéki magyarokon érdemben megtorolják akár a magyarországi forradalmat, akár saját megmozdulásaikat.

A hűségnyilatkozatok kikényszerítése is ezt a koncepciót tükrözte: azt volt hivatott bizonyítani, hogy a szlovákiai magyarok kollektíven „jó magyarok” voltak, akik nem lázadtak a rendszer és a szovjet fennhatóság ellen, mint az anyaországi „rossz magyarok”. Ezt a koncepciót a hatalom a hűségnyilatkozatokkal szemben

mutakozó ellenállás ellenére keresztülvitte. A csehszlovák kommunista hatalom 1956-os koncepciójának a lényege tehát, hogy azt mondjuk, hogy nálunk, Csehszlovákiában minden rendben van: mi is ezt mondjuk, ti is ezt mondjátok, annak ellenére, hogy mindkét fél tudja, hogy ez így nem teljesen igaz, de annak fejében, hogy ezt együtt mondjuk, nem bántunk titeket, annak ellenére, hogy nyugodtan bánthatnánk.

A felvidéki magyarság történetében ekkor először fordult elő ilyen alkuajánlat a hatalom részéről. Ilyen értelemben valamelyest korszakhatárnak tekinthető ez az időszak a közösség saját történelmében. Korábban – akár a két háború között, akár a második világháború után – a felvidéki magyarságot akkor is kollektív felelősséggel terhelték, ha nem ellenállt: a húszas-harmincas években a történelmi Magyarország nemzetiségpolitikájára, a negyvenes évek végén pedig a visszacsatolásra hivatkozva történt ez. A felelősségre vonás mindkét időszakban egyrészt a közösséget sújtotta: a közösségi intézményeket, jogokat korlátozták, akár ellenállt a közösség, akár nem. Másrészt az egyéneket sújtotta: például sokaktól elvették vagyonukat, akár ellenálltak, akár nem. 1956-ban ennek lényegében a fordítottja történt.

A nem lázadás 1956-ban ellentételezéssel járt, amelynek a lényege az volt, hogy ti nem lázadtok, és mi ezért nem bántunk titeket. Nem hurcolunk meg, legalábbis nem nagyon, sőt iskoláitokat, Csemadok-szervezeteiteket, mi több, még templomaitokat is megtarthatjátok. Még tömegrendezvényt is engedünk számotokra. 1957 nyarán tartották az első nagyobb méretű zselízi néptáncfesztivált. Háromnegyed évvel a magyar forradalom után több ezer magyart hívtak össze az eseményre. Élesre töltött fegyverrel felügyelték, de megtartották az eseményt, amely utána még évtizedeken keresztül fennmaradt. A felvidéki magyarság 1956-ban és azt követően a gyakorlatban tapasztalhatta, hogy a „nem lázadásért” a „békén hagyás” jár, mint ellentételezés.

Szerintem 1956 teljes „elfelejtésének” a Felvidéken az egyik oka pont ez a koncepció (amellett, hogy tényleg viszonylag kevés dolog történt, illetve amellett is, hogy 1968 felülírta az 1956-os élményt.) Egyénileg az embereket, de közösségként is a magyarokat érdekeltté tették a felejtésben.

Nyilván nemcsak ez az 1956-os tapasztalat az oka annak, de az 1956-os tapasztalat is hozzájárul, hogy ez az attitűd a felvidéki magyarság széles köreiben jelen van: ha passzívan közreműködünk annak a benyomásnak a biztosításában, hogy alapvetően minden rendben van, akkor nem fognak bántani csak azért, mert magyarok vagyunk, és ez a legfontosabb. Sőt még valamennyit magyarkodhatunk is, ha nem is annyit (mondjuk, egy autonómia létrehozása formájában), amennyi a teljes szabadságérzetünkhöz és megmaradásunkhoz szükséges.

Ez a biztonságpercepció erősen hozzájárul a felvidéki magyarok megosztottságához. A társadalom széles rétegei ugyanis ma is egyéni és közösségi egzisztenciális érdekek tartják, hogy a közösség ne rúgja fel a hatalom által kínált egyezséget. Nem akarják veszélyeztetni a problémák artikulálásával a „békén hagyottság” állapotát. Eközben van a felvidéki magyaroknak egy olyan rétege is, amelyik számára kulcskérdés a szabadság és a megmaradás, és ennek érdekében nemcsak személyesen készek kisebb-nagyobb kockázatot vállalni, hanem úgy gondolják, hogy a közösségnek is ezt kellene tennie. Az ő gondolkodásuk és cselekvésük lényegében az ötvehatosok attitűdje, azzal a különbséggel, hogy 10 évvel a jogfosztottság időszakának a tömegbázisa, mint ma és különösen a rendszerváltáskor. A kommunizmus alatt nagyon sokan várták a szabadságot, hogy kinyilváníthassák a nemzetiségi jogérvényesítéssel kapcsolatos állásfoglalásukat, és amikor lehetőség nyílt rá, akkor ezt meg is tették. Ennek volt egyfajta csúcseménye 1994-ben a közjogi státusú magyar önkormányzati szövetség (de facto autonómia) megteremtésére kísérletet tevő, komáromi nagygyűlés.

Hangsúlyozom, hogy mindez nem kizárólag, sőt nem is elsősorban 1956-ra vezethető vissza, de meggyőződésem, hogy 1956 is hozzájárult ehhez a megosztottsághoz. Annyi mindenképpen elmondható az 1956-os tapasztalat alapján, hogy a megosztottság nagyon mély és nagyon eleven történelmi tapasztalatokra, lélektani helyzetekre, félelmekre vezethető vissza. Éppen ezért nagyon nehéz felülemelkedni rajta, és lényegében parancsszóra tényleges, működőképes egységet kialakítani a felvidéki magyarság körében. Akkor is nehéz, ha egyébként minden magyarnak szüksége lenne rá: a „nem bántás” kiérdeklését előtérbe helyezőknek és a szabadságért akár közösségi kockázatvállalásra is készeknek egyaránt. A kétféle attitűd tűz és víz, és elég nehéz egy politikai elitnek a kétféle elvárásának egyszerre megfelelnie. Ezt mindig vegyük figyelembe, amikor értékítéletet mondunk a felvidékiek megosztottságáról, vagy azt gondoljuk, hogy a megosztottságot alapvetően a magyarországi politikai elit exportálja hozzájuk!

A szabadságot és megmaradást (szinte) minden áron első helyen számon tartóknak a felvidéki magyarságon belüli pozíciói szempontjából az egyik kulcskérdés, hogy milyen anyaországra támaszkodhatnak. 1956-ban is ez volt a lényeg. Büszkéek lehettek az anyaországra: volt miről úgy éreznie a több száz komáromi gimnazistának és a szervezetből való kilépést vállaló Csemadok-tagnak, hogy ezt akár kockázatok árán sem hajlandóak elítélni.

Az anyaország milyenségének egyik összetevője, hogy hogyan viszonyul a határon túli magyarokhoz. Hogyan viszonyul a hatalom és hogyan viszonyulnak az emberek? 1956-ban ebből a szempontból más volt a helyzet, mint ma. A forradalom napjaiban senki sem várta el, hogy a forradalmi szervek különöseb-

ben foglalkozzanak a határon túliak kérdésével, mert nyilvánvalóan voltak ennél sürgősebb prioritások. A magyarországi társadalomban pedig alig több mint 10 évvel a visszacsatolások után még elevenen élt az összetartozás érzete. Úgyhogy, akik az 1956 nyara és ősze közötti utazási szabadság keretében az anyaországban jártak, azok ebből a szempontból nagyjából olyannak találták az ottani társadalmat, amilyennek elképzelték, hogy lennie kell.

1956-nak azonban ezen a téren is fontos következményei voltak. 1957 novemberében a szocialista tábor vezetői Moszkvában kiértékelték az előző év tanulságait, és arra jutottak, hogy a lázadások egyik fő oka a csatlós országok „burzsoá nacionalizmusa”, azaz hagyományos nemzettudata, amit le kell rombolni, és „szocialista internacionalizmussal” kell helyettesíteni.² Nyíltan nem mondták ki, de nyilvánvaló volt, hogy ezen a téren a fő problémát és ezért a „burzsoá nacionalizmus” elleni harc fő célpontját is Magyarország képezte. (Fő, de nem kizárólagos célpontot. Például a szlovákok önállóságtudata ellen is újabb fellépés indult az ötvenes évek végén Csehszlovákiában.³) Magyarországon a Kádár-rendszer tehát – nem sokkal születése után – a véres megtorlások mellett azt a feladatot is kapta, hogy rombolja le a hagyományos magyar nemzettudatot. Ennek végrehajtásaként két magyar párthatározatot hoztak. 1958-ban a párthoz viszonylag közel álló, de 1956-ban vezető szerepet játszó nemzeti vonalat, a népi írókat fegyelmezték meg⁴, 1959-ben pedig általános határozatot hoztak a „burzsoá nacionalizmusról és proletár internacionalizmusról”, amelyben többek között azt is kimondták, hogy a lerombolandó nemzettudat egyik ismertetőjele a határok feletti közösségvállalás.⁵ 1960-ban perben ítélték el olyan írókat, akik személyesen Kádár segítségét kérték az erdélyi magyar nyelvű egyetem megszüntetése ellen.

Később ez a durva hozzáállás valamelyest enyhült, nem utolsósorban a prágai tavasznak köszönhetően. Ennek alighanem geopolitikai okai lehettek: ekkor éppen Csehszlovákia és Románia lázadt fel a szovjet szupremácia ellen. A magyar nemzeti összetartozás elismerésének lehetőségére való kisebb-nagyobb utalások engedése valószínűleg olyan – feltételezem, hogy soha komolyan nem gondolt –

---

2 Vö. *A szocialista országok kommunista és munkáspártjai képviselőinek 1957. november 14-16-i moszkvai tanácskozásán elfogadott nyilatkozat*. Társadalmi Szemle 1957/7–8.

3 Vö.: *Az SZLKP KB határozata*. = Dokumentumok a moszkvai tanácskozásról. A CSKP KB politikai irodájának és az SZLKP KB határozatai. Szlovákiai Politikai Könyvkiadó, Pozsony, 1958.

4 *Az MSZMP KB Kulturális és Elméleti Munkaközösségének állásfoglalása a népi írókról*. = A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Kossuth, Budapest, 1972.

5 *A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról. Tézisek*. Társadalmi Szemle, 1959/8-9.

üzenetet hordozhatott magában a szovjetek részéről, hogy a két ország túl messze menő önállósága ellen akár kisebbségvédelmi ürügyön is fel lehet lépni.

1974-ben a magyar állampárt olyan párthatározatot hozott, amelyik hivatalosan is a tiltottból a túrt kategóriába sorolta át a hagyományos nemzettudatot, ismét kimondva, hogy ez a határok feletti közösség érzetére is vonatkozik.⁶ A támogatott identitás azonban a határozat szerint továbbra is a kis-magyarországi nemzettudat maradt, amelynek középpontjában a „szocialista építés eredményeinek” – tehát az anyaország gazdasági helyzetének – kellett állnia.

A magyarországi identitást tehát 1956 következményeként a Kádár-korszakban kettéosztották. Réteggkulturaként, muzeális folklórelemként megmaradhatott ugyan a hagyományos magyar nemzettudat, de a társadalom túlnyomó része olyan gondolat- és érzésvilágban szocializálódott, amelyik vagy nem is vett tudomást a határon túli magyarok létezéséről, vagy ellenérzésekkel tekintett a velük való összetartozás hangoztatására. A bársonyos forradalom felvidéki magyarsága a nemzeti összetartozás szempontjából már egy másfajta szabad Magyarországgal találta magát szembe, mint amilyen az 1956-os volt: egy olyan Magyarországgal, amelyen máig is sokan megkérdik őket, hogy honnan tudnak magyarul.

A kétféle magyarországi nemzettudat totális összeütközésére került sor a 2004. decemberi népszavazáson. Bár a határon túliak számára kedvező, közel másfél millió szavazat a hagyományos nemzettudat megerősödését jelezte a Kádár-korszakhoz képest, ezzel együtt is kisebbségben maradt a közömbösökkel szemben, és ez a határon túli magyaroknak csalódást okozott. Ekkor pont Felvidéken dolgozhattam, úgyhogy személyesen láthattam: milyen rettenetes lélektani károkat okozott a kialakult helyzet. Szemtanúja lehettem, ahogy még egyszer valakinek meg kellett fizetnie az 1956 árát. Meggyőződésem szerint ennek elszenvedése a felvidékiek utolsó – és lehet, hogy legnagyobb – részvénye az 1956-os magyar szabadságban és ennek folytatán általában véve a magyar szabadságban.

*

Előadásom témájához nem túl szorosan kapcsolódva, hadd tegyek végül egy rövid kitérőt, abból az indíttatásból, hogy az előttem szóló nem volt más, mint Géresi Róbert református püspökhelyettes. Ha nem is ötvenhat kapcsán, de kassai diplomáciai szolgálatom során ő is része volt annak az „antropológiai” tájékozó-

---

⁶ Vö. *A szocialista hazafiságról és a proletár nemzetköziségről. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Kulturpolitikai Munkaközösség állásfoglalása.* Kossuth, Budapest, 1974.

dásomnak a felvidéki magyarság körében, amelyre mondandóm elején utaltam. Őrajta keresztül a felvidéki magyar reformátusság életébe és teológiai gondolkodásába láthattam bele: másfél éven át családommal lényegében a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház részét képezhettük. Azt tapasztaltam, hogy mindazok a kérdések, amelyekről itt 1956 kapcsán említést tettem: a kisebbségi sorshoz, a kisebbségi közösség saját identitásához, a mindenkori hatalomhoz és az anyaországhoz való viszonyulás nagyon komoly teológiai gondolkodás tárgyát – és persze viták tárgyát is – képezik a felvidéki református egyházvezetés körében. Más magyar keresztény közösségekben is előfordul, hogy utalnak nemzeti identitásukra, sőt a határok feletti összetartozásra is, ám ez mintegy párhuzamosan történik a hitélettel: hiszünk Istenben, és vállaljuk, ápoljuk nemzeti identitásunkat, eleget teszünk az egyház nemzetmegtartó funkciójának is. A szlovákiai magyar református hitélet fő áramlatában azonban ez nagyon átgondoltan és biblikusan összekapcsolódik: hiszünk Istenben, *ezért*, illetve *ennek megfelelően* vállaljuk, ápoljuk nemzeti identitásunkat, ami nemzetmegtartó misziót is ad az egyháznak. Eszerint a gondolkodás szerint nincs az embernek külön vallási és külön nemzeti identitása, hanem csak egy identitása van, és abban a vallási és a nemzeti (és mindenféle egyéb: családi, nemi stb.) komponens csak együtt, egymással egységben lehet a helyén, azaz egészséges. Istennek egész énünkkel tartozunk, amelynek része, még hozzá meghatározó része az identitás, ezért az identitás ellen éppúgy lehet vétkezni, mint emberi valóságunk bármely más komponense ellen, és az ilyen vétkekre éppúgy van megbocsátás, mint a többi vétkekre, mert Krisztus ezekért a vétkeinkért is életét adta. Az a benyomásom, hogy a trianoni helyzetnek ez a teológiai feldolgozása egyedülálló és hiánypótló a magyar kereszténységen belül, és ezért a felvidéki magyarság egyik legjelentősebb hozzáadott értékét jelenti a magyarság egésze számára. Trianonról kialakult helyzetünk teológiai összefüggéseiről ugyanis nemcsak Felvidéken és nemcsak a többi határon túli területen, hanem az anyaországban is nagyon fontos gondolkodni, hiszen ez történelmünk egyik legfontosabb adottsága, és történelmünk nyilvánvalóan az Élő Isten színe előtt játszódik. Milyen jó, hogy, itt, az ország déli végein, a szegedi püspökség szárnyai alatt kicserélhetjük gondolatainkat az északi magyar közösség történelméről! Fel szeretném azonban vetni a gondolatot, hogy nem lenne-e indokolt egyszer egy közös teológiai gondolkodást is tartani? Részletekbe menően és minden magyar felekezet szempontjából, de közösen végiggondolni azt, hogy hitünknek mi a viszonya hazánk és nemzetünk határok feletti összetartozásához, és mik ennek a bibliai alapjai. Mondhatni: közösen gondolkodni Trianon teológiájáról.

GÉRESI RÓBERT

A FELVIDÉKI MAGYAR REFORMÁTUSSÁG ÉLETE A KOMMUNISTA DIKTATÚRA ALATT

TRIANON UTÁN

Az első világháború utáni trianoni diktátum nehéz helyzetbe hozta a Felvidék magyarságát és reformátusságát. A Magyarországi Református Egyház testéről leszakított gyülekezeteknek meg kellett magukat szervezniük. Három egyházkerület alakult meg: komáromi központtal a dunántúli, kassai központtal a tiszáninneni és munkácsi központtal a kárpátaljai egyházkerület. Az egyház megnevezése Csehszlovákiai Református Egyetemes Egyház lett, melyben 10 egyházmegye területén 492 gyülekezetben 216 662 egyháztag élt (1930-as népszámlálási adatok). A gyülekezetek közül 449 magyar, 12 vegyes és 31 volt szlovák. Az állammal való viszony éveken keresztül rendezetlen maradt. Az 1923-as lévai zsinat kiegészítette a Magyarországi Református Egyházalkotmányt, aktualizálta az új helyzetre és a felvidéki református egyház életére. Az államhatalom azonban soha nem erősítette meg a benyújtott törvényt.

A bizonytalan helyzet ellenére az egyház lelkiekben gyorsan fejlődött. Ébredési mozgalom jellemezte az egyházközségeket, intézmények születtek. 1925 szeptemberében megnyílt a losonci református teológia, 1935-ben az egyház Révkomáromban református tanítóképzőt létesített, melynek nyilvánossági jogát a csehszlovák állam hosszabb huzavona után elismerte. A szlovák gyülekezetek nemzeti alapon való szerveződése létezése óta először csak 1928-ban kezdődött el. Ján Tomašul'a, az Amerikából hazatért fiatal lelkész kezdeményezésére létrejött a Szlovák Kálvinisták Szövetsége, melynek célja a Csehszlovákiában élő szlovák reformátusok érdekeinek képviselése volt.

Az I. bécsi döntés után a felvidéki reformátusok visszakerültek az anyaországhoz. Néhány magyar gyülekezet maradt csak a Szlovák Köztársaságban (Pozsony, Nyitra, Zólyom és Horhi), valamint keleten 21 szlovák nyelvű egyházközség. A három felvidéki egyházkerület közgyűlése 1939-ben kimondta megszűnését, és a gyülekezetek visszatértek a régi egyházkerületekhez.

A Szlovákiában maradt 25 egyházközség kis létszáma és az országban való szétszórtsága miatt nem tudott a hagyományos struktúrában működni. Viszont a 2. világháború idején létező önálló Szlovákia számára a szlovák reformátusok váltak az államhatalom szövetségeseivé. Bár a Szlovák Kálvinisták Szövetsége társadalmi szervezet volt, mégis ez lett a szlovák államhatalom tárgyaló partnere. 1939-ben Nagymihályban találkoztak a szlovák gyülekezetek képviselői, és megalapították a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Szervező Bizottságát, melynek feladata az volt, hogy a nagymihályi találkozó határozatait megvalósítsa. A Szervező Bizottság tagjai többnyire a Szlovák Kálvinisták Szövetségének vezetői lettek. Ennek a testületnek a tevékenysége másfél évtizedre, tehát az önálló Szlovákia létén messze túlmutatva meghatározta a felvidéki reformátusság, főleg a református magyarság életét.

A HONTALANSÁG ÉVEI (1945–48)

A második világháború után a felvidéki magyarság és reformátusság ismét kisebbségi sorba került, és a két háború közötti időszaknál is lényegesen nehezebb sors lett az osztályrésze.

Dekrétumok

Az 1945. április 5-én megjelent kassai kormányprogram által biztosított elnöki rendeletek léptek érvénybe. Ezek a rendeletek (143 dekrétum született, ebből 13 közvetlenül érintette a két kollektívan bűnösnek tekintett népcsoportot, a németet és a magyart) megfosztották a magyarokat az állampolgárságuktól. Ez azt is jelentette, hogy állami hivatalt nem tölthettek be, nyugdíjat és más állami járulékot sem kaphattak. Betiltották a magyar nyelv közéleti alkalmazását, az egyetemekről a magyar hallgatókat kizárták, a magyar egyesületeket feloszlatták, lehetővé tették a magyarok földjeinek elkobzását.

Kitelepítés (lakosságcsere-egyezmény)

1946. február 27-én aláírt egyezmény alapján kezdetét vette a lakosságcsere, melyet mi erőszakos kitelepítésként értékelünk. A végleges adatok szerint a Magyarországról Szlovákiába önként áttelepült 60 257 szlovákkal szemben 76 616 magyar volt kénytelen a szülőföldjét elhagyni. Óriási különbség mutatkozott

azonban a hátrahagyott vagyonban. Mivel a szlovák hatóságok általában a módosabb gazdákat jelölték ki az áttelepülésre, a szlovákok által Magyarországon hagyott 15 ezer kataszteri holddal s 4400 lakóházzal szemben a Magyarországra áttelepített magyarok 160 ezer holdat és 15 700 lakóházat hagytak maguk mögött. A kitelepítés 1949 nyaráig tartott.

Deportálások Csehország területére

A csehszlovák hatalom a felvidéki magyarság Csehországba való deportálása által is nyomást akart gyakorolni Magyarországra, hogy az a „lakosságcsere” hathatósabban hajtsa végre. Csehszlovák adatok szerint 17 járásból, 393 községből 9 610 családot, tehát 41 666 személyt telepítettek át Csehországba 1946-47 folyamán. Ezek az adatok azonban vitatottak.

Reszlovakizáció

A lakosságcserevel és a deportálásokkal párhuzamosan folyt a reszlovakizáció, tehát a „visszaszlovákosítási” program. Az indoklás ennél a kampánynál az volt, hogy a Szlovákia területén élő lakosság főleg a 19. században lett szlovákból magyarrá, és az elmagyarosodott szlovákoknak lehetőséget adnak a szlováksághoz való visszatérésre. A kampány eredménye az volt, hogy az 1930-as népszámlálási adatokat alapul véve a felvidéki magyarok 62%-a eleget tett a reszlovakizációs felhívásnak. El kell mondanunk azonban, hogy a túlnyomó többség nem identitásváltás miatt döntött így, hanem abban a reményben, hogy mentesül az üldözések alól.

A református egyház helyzete a hontalanság évei alatt és a diktatúra kezdetén

Az 1946. év kezdetén a magyar egyházközségek (hasonlóan mint a hívek maguk) tömegesen kaptak mezőgazdasági vagyon konfiskálásáról szóló értesítést és végzést. Az egyházi konfiskációt azzal indokolták, hogy „az egyház vezetősége célzatosan szolgálta a háború ellenséges vezetését”. Olyan túlkapások is előfordultak, hogy Losonc és Léva esetében a végzésen a templom, a lelkészlak és a temető helyrajzi száma is szerepelt, tehát ezeket is mint mezőgazdasági területet elkobozták. Az egyházi intézményeket is utolérte a konfiskáció. Elnöki dek-

rétum rendelte el a magyar egyesületek feloszlását és vagyonának elkobzását is. Erre a sorsa jutott a kiskoszmályi árvaház, a komáromi Timóteus Árvaház és a kisújfalusi Béthel is. A gyülekezetek elveszítették vagyonuk jelentős részét. A legtöbb közösség iskolát is működtetett, és ezen épületeket is elvette a hatalom. Gyakorlatilag általánosan elmondható az, hogy a templom, a parókia és ezek kertjei maradtak meg csupán egyházi használatban a felvidéki reformátusok tulajdonában. Az iskolák államosításával az egyházi tanítók elveszítették állásukat, magyar oktatókat pedig nem vették fel állami szolgálatba. (Nem is volt nagyon hova, hiszen 1945-től 1949-ig bezárták az összes magyar iskolát, és 1950-ben nem indult újra minden 1945-ben bezárt magyar oktatási intézmény.)

A lakosságcsere keretében a magyar lelkészek nagy többsége 1946-ban megkapta az úgynevezett „fehér lap”-ot, mely „háborús bűnös”-nek minősítette az érintetteket. Több esetben nem csupán azon személyek esetében volt ez így, akiket a népbíróság elítélt, hanem azoknál is, akiket nem kívánatos magyarokként a magyarországi áttelepítésre szerettek volna rávenni. Magyarország azonban csak azokat a személyeket vette át, akiket a népbíróság valóban el is ítélt, s ezek száma csupán néhány száz volt. Az anyaország tudatosan fékezte a felvidéki magyarság kitelepítését.

A „Szervező Bizottság” mint az államhatalom meghosszabbított keze

A szlovák államhatalommal együttműködő „Szervező Bizottság” azonnal érvényesíteni akarta szándékát. Az 1946-ban megindított reszlovakizációs kampányt kihasználva kötelezően be akarták vezetni a szlovák nyelvű istentiszteleteket azokban a gyülekezetekben, ahol az emberek félelemből és a szlovák nyelv ismerete nélkül hoztak döntést. Léván ez a próbálkozás kudarcot vallott, de Kassán és Pozsonyban a magyar nyelvű istentiszteletek mellett bevezették a szlovák nyelvű istentiszteleteket. Több keleti falusi közösségben a magyar nyelvű istentiszteleteket néhány év leforgása alatt teljesen megszüntették.

Egy viszonylagos konszolidációs folyamat 1948 nyarán kezdődött el. Magyarország és Csehszlovákia megegyezett abban, hogy folyó év végén a kitelepítést befejezik. A kitelepítés által sok gyülekezetben a létszám a felére vagy harmadára csökkent. Változott az evangélikus-református arányszám is. A Felvidék esetén ez a reformátusok arányának csökkenését jelentette. 1949 első negyedévében nyílt arra lehetőség, hogy a felvidéki magyarok megkaphassák a csehszlovák állampolgárságot. A lelkészi javadalmakat, díjlevelet az új egyházpolitikai törvény megszüntette. A lelkészi fizetéseket 1949. november 1-jétől az egyházügyi hatóság folyósította. Az egyházi földek teljes elkobzása az 1950. évi aratás után

történt meg. Az állam „felvásárolta” a földeket, de semmit sem fizetett, hanem az ár fejében elengedte az 1947-ben kirótt vagyondézsztát. A szlovák államhatalom egy külön hivatalt hozott létre, mely az egyházakkal foglalkozott, melynek megnevezése Szlovákiai Egyházügyi Hivatal volt.

A REFORMÁTUS EGYHÁZ HELYZETE A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

A felvidéki református egyház 1950 decemberében jutott el arra a pontra, hogy összehívja az Alkotmányozó Zsinatot. A Zsinat 1951-53-as években hozta meg azokat a törvényeket és szabályrendeleteket, melyek az új helyzetben lehetővé tették az egyház életét. Az állam az egyház és az egyházmegyék megszervezésénél nem a történelmi határokat támogatta, hanem belekényszerítette közösségeinket abba, hogy az állami kerületi-közigazgatási határok legyenek a mérvadók az egyházmegyék kialakításánál. Ennek a döntésnek is az volt a célja, hogy történelmi gyökereitől elszakítsa a református közösségeket, és a csehszlovák államhatalom kereteibe helyezze azokat.

Az egyházban a lelkészi ellátottság kritikus lett. A kitelepítések, deportálások és a kárpátaljai egyházrész elcsatolása felére csökkentette a reformátusság létszámát. Az egyház területéről ebben az időszakban 59 lelkész távozott. A teológusképzés a háború után megoldatlan maradt. A Szervező Bizottság 1946 júliusában arról döntött, hogy akik Magyarországon kezdték el tanulmányaikat, azok a prágai Husz Evangéliumi Teológiai Karon folytassák, akik pedig Pozsonyban, az evangélikus teológián voltak, ott is fejezzék be tanulmányaikat. A szándék az volt, hogy akik a teológiai tanulmányok befejezése után az egyházban lelkészként akarnak szolgálni, a prágai intézményben szerezzék meg képesítésüket. A prágai intézményben az oktatás cseh nyelven folyt, viszont két oktatói állást biztosítottak a magyar református hallgatók számára a gyakorlati teológia szakterületén. Az egyház pedig a tanulmányok után lelkésztovábbképzésekkel igyekezett a lelképásztorokkal foglalkozni. A lelkészhiány azonban állandósult, és a kommunista diktatúra évtizedeiben folyamatosan 70-80 lelkészi állás betöltetlen maradt, így egy-egy lelkész több gyülekezeztől is gondoskodott.

Az egyház megszervezését és működését a kommunista államhatalom folyamatosan ellenőrizte. Az 1952-es tisztújítás során a presbiterek és gondnokok névsorát hivatalos iratként be kellett nyújtani az Egyházügyi Hivatalnak. Ez a rendelkezés már önmagában elrettentő volt. Azon értelmiségiek, akik az oktatásban vagy a műszaki pályán szerettek volna maradni, nagy részben nem vállalhatták az egyházzal való szoros kapcsolattartást. A városi közösségekben ez nagy gondot

jelentett a presbitériumok összeállításánál. A megfélemlítés az egész gyülekezeti életre hatással volt. Az anyakönyvek tanúsága szerint a vasárnapi istentisztelet keretében történő keresztelesek száma megcsappant, és helyette szombaton, zárt családi körben, sok esetben nem is a templomban, hanem a lelkészi hivatalban keresztelték a gyermekeket. Az anyakönyvek is hiányosak, hisz sok család a lehető legnagyobb titokban adta keresztelni a gyermekét, és az egyházi anyakönyvezés mellőzését kérték. Nagyon sok esetben nem is a helyi gyülekezetben, hanem személyes kapcsolatok útján más lelkészt megkérve szolgáltatták ki a keresztség sákramentumát. A gyülekezetek és a lelkészek megfélemlítve élték mindennapjaikat. Csak a legkitartóbb családok vállalták fel nyíltan, hogy a református egyházhoz tartoznak.

Különös jelenség volt a XX. század 50-es éveiben jelentkező megújulási mozgalom. A pietista kegyességgel élő lelkészek és gyülekezeti tagok elsősorban az egyház nyugati felében erőteljes missziói munkát végeztek és végezhettek. Hogy ez a szolgálat mennyire volt megtűrve a kommunista hatalom és a kézben tartott hivatalos egyház által szintén további kutatás tárgya lehet.

1953-ban megtartották az egyházmegyéék alakuló közgyűléseit, és ezzel befejeződött a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház megszervezése. A felvidéki református egyház püspöke 1953-tól Varga Imre rimaszombati lelkész lett. Püspöksége több évtizeden keresztül, egészen 1980-ig tartott. Varga Imre püspökségének ideje az egyházban feltárára vár még, alapos történelmi kutatás ebben tudomásom szerint még nem született meg. Annyit el lehet mondani, hogy Varga Imrét keménykezű, határozott vezetőként tartja számon az emlékezet. A kommunista hatalom elfogadta püspökségét, és Varga Imre annyi teret engedett az egyház szolgálatának, amit a hatalom lehetővé tett.

A kommunista rendszer az ötvenes évek közepén igyekezett egy bizonyos fokú konszolidációra az egyházak kapcsán. Ennek az eredménye az lett, hogy 1956-ban megszüntették az Állami Egyházi Hivatalt és az Iskolaügyi és Kulturális Minisztérium hatáskörébe utalták az egyházak ügyét. Ez az alaphelyzet azóta sem változott. Csehszlovákiában, majd a későbbi Szlovákiában is a kulturális tárca érintett az egyházak dolgaival foglalkozni.

ZÁRÁS

A szlovák államhatalom a felvidéki református egyházon belül az egyház 15%-át kitevő szlovák reformátusságnak néhány vezetőjével akarta elvégeztetni azt, hogy a felvidéki magyar közösségek identitást váltsanak. Ez a szándék azonban nem járt sikerrel. Mert bár valóban hatalmas veszteségeket okozott a tomboló

nacionalizmus és a kommunista diktatúra közös tevékenysége, gyülekezeteink túlnyomó többsége megőrizte hitét, reménységét és anyanyelvét. A rendszerváltás óta a református egyház az eltelt három évtizedben jelentős eredményeket ért el. Gyülekezeti élet mellett intézményeket, iskolákat tart fenn. Szervezetten folyik egyházunkban az ifjúsági munka, a romamisszió és a börtönmisszió. A Selye János Egyetem egyik kara a református teológia. Egyházunkban két idősek otthona működik, a diakónia a házigondozás útján 53 alkalmazottal segít a betegeken és az időseken. A budapesti Pető Intézet Kassára, egyházi ingatlanunkba hozza a kezeléseket. 2016-tól pedig Magyarország Kormánya által meghirdetett óvodaprogram stratégiai partnere a református egyház. Huszonkét helyszínen hozunk létre intézményt, ahol 1005 gyerek számára nyújtunk majd lehetőséget, hogy magyar óvoda után remélhetőleg magyar általános iskolába tanuljon tovább. Ki kell mondanunk, hogy a felvidéki református egyház a legnagyobb létszámú, magyar vezetés alatt működő szervezet Szlovákiában.

SZEMELVÉNYEK:

A Csehszlovákiai Egyetemes Református Egyház Szervező Bizottságának Szabályrendeletei

részletek

Kassa, 1945. május 24.

„A csehszlovákiai E.R.E. elnöksége bármely lelkészt bármikor megfoszthat állásától, hogyha bizonyítást nyer, hogy működése az egyházban ártalmára van nemcsak az egyház, de a CSR érdekének is”

„Ha valamely ref. lelkész sovén magyar politikája miatt lelkészi ténykedésétől felfüggesztetnék, és a működése helyét elhagyni nem akarná, áll. Hatóságok vétessenek igénybe, hogy e rendelkezésnek érvény szereztessek”

„Minden ref. lelkésznek és segédlelkésznek, aki a csehszlovákiai egyet. Ref. egyházban működni kíván, tudnia kell az államnyelvet szóban és írásban”

„A szlovák államnyelv elsajátítására idősebb lelkészeknek három évi, fiatalabb lelkészeknek és s.lelkészeknek két évi határidő adatik.”

„Az E.R.Egyház szervező bizottsága négy tagú bizottságot alakít..., akiknek kötelessége lesz megvizsgálni, hogy a ref.lelkészek és s.lelkészek a megszabott határidőre elsajátították-e az államnyelvet”

„Ezen vizsgáló bizottságba a Szlovák Nemzeti Tanács megbízottai is két képviselőt kiküldhetnek”

PUSKÁS IMRE

A RÓMER FLÓRIS TERV EREDMÉNYEI A FELVIDÉKEN

Megújuló magyar műemlékek a Kárpát-medencében

„Ha egy falu, kisváros vagy nagyobb település képeslapot, prospektust készített, amelyen látványosan akar üzenni magáról az „idegennek”, akkor biztosra vehetjük, hogy templomot, kastélyt, műemlék épületet látunk majd a lapokon. Nemcsak azért, mert a közösség is a szép oldalát akarja mutatni magáról, hanem azért is, mert ezek az épületek az ott élők történelméről mesélnek. A kövek, a romok, az épületek az önazonosságunk kapaszkodói. Egy család, egy közösség, egy nemzet sorsáról árulkodnak.

Amikor beázik a falu temploma, akkor nem csak a fedélszék roskad meg. Amikor az egykor társadalmi, gazdasági és kulturális központként szolgáló főúri kastély magtárrá, majd omladozó szellemházzá változik, akkor nem csak az arisztokrácia dicsősége szűnik meg. A szándékos pusztítás, vagy pusztulás tehetetlen elfogadása a közösség erejét, pontosabban erőtlenségét, önfeladását mutatja. Ha a közösség gyengül, vagy feloldódik, akkor megszűnik a valahova tartozás lehetősége. Ilyen helyzetben könnyen kiszolgáltatottá válunk.

Magyarország „képeslapjára” gyönyörű épületeket fényképezhetünk. De jól tudjuk, hogy kollektív és egyéni önazonosságunk számos kapaszkodója határainkon kívülre került. Sőt, túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a magyar történelem épített emlékeinek jelentős része ma nem Magyarország területén található. Maradt-e mégis felelőségünk és érdekünk, hogy részt vegyünk ennek az épített örökségnek a megőrzésében?

A legnagyobb közösség, amelyhez tartozunk, és amely identitásunk talapzata, a magyar nemzet. Ez a nemzet azonban nem csak magyarországi, hanem Kárpát-medencei. Ha Alvincon, Igazfalván, Hontvarsányban, vagy Técsőn pusztul a templom, akkor ezzel Nyíregyházán, Budapesten és Nagykanizsán is veszteséget szenvedünk. Nem dönthetünk úgy, hogy gondoskodjon ezekről a műemlékekről az az állam, amelynek a területén ma találhatóak. Hiszen, ami nekünk a lelkünk egy mozaikja, az másnak legfeljebb csak művészettörténeti érdekesség. Azzal sem áltathatjuk magunka, hogy a helyi közösségek kötelessége óvni értékeiket, mert ehhez gyakran már nem csak az anyagi erő, de a közösség is hiányzik.

Felelősség és kötelesség önmagunkért, mindannyiunkért. Ez hívta életre a Rómer Flóris Tervet, amely a határainkon túli, Kárpát-medencei épített örökségünk megóvását szolgálja. A Magyar Kormány elhatározása, hogy egy-egy helyszínen néhány millió forintos támogatásból megőrizzük a jövőnek, évszázados értékeinket.

Amikor ezeket a műemlékeinket védjük meg a pusztulástól, akkor lelkünk egy-egy mozaikját is a helyére illesztjük.”

Ezekkel a gondolatokkal indítottam a Rómer Flóris Terv honlapjának blog rovatát 2016 júniusában. A Terv népszerűsítését – és sokkal inkább a program során végzett munka bemutatását – szolgáló honlap köszöntőjében Magyarország Miniszterelnöke, Orbán Viktor hívta fel a figyelmet arra, hogy a Kormány 2015-ben azért hozta létre ezt a programot, hogy az Alaptörvényben leírt kötelezettségének eleget téve feltárja, megmentse és megóvja a magyar épített örökséget a Kárpát-medencében.

A határon túli, Kárpát-medencei értékeink megóvása már megkezdődött az első Orbán kormány idejében. Az első polgári kormány támogatásával 1999-ben indult el a határainkon túli magyar vonatkozású épített örökség kutatását, dokumentálását és felújítását célzó program. A Teleki László Alapítvány lebonyolításában mintegy 300 műemléken folytak munkálatok, összesen 1,3 milliárd Ft értékben.

A programot 2006-ban a Gyurcsány-kormány megszüntette. A Teleki László Alapítvány szervezésében 2012-ben újra indultak a határon túli magyar vonatkozású emlékek megóvására irányuló projektek. 2012-ben a KIM Nemzetpolitikai Államtitkársága, az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága, Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága, a Balassi Intézet, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Teleki László Alapítvány között együttműködési megállapodás született, amelynek keretében összehangolt tevékenység indult a közös felelősségi területet jelentő célok elérése érdekében. 2012 és 2016 között 32 helyszínen folytak munkálatok, összesen 100 millió forint felhasználásával.

A Kárpát-medencei épített örökségünk megóvásának küldetése azonban ennél nagyságrendekkel nagyobb forrást igényel, még akkor is, ha Magyarország nem vállalkozhat arra, hogy hazai költségvetési forrásból valamennyi magyar vonatkozású épített örökségünk teljes megújítását elvégezze a határainkon túl. A Miniszterelnökség kulturális örökségvédelemért felelős államtitkárságának előterjesztésre azonban a Magyar Kormány a 1549/2015 (VII. 7.) számú kormányhatározat elfogadásával, a Rómer Flóris Terv elindításáról döntött. Ez lehetővé tette, hogy évről-évre bővülő forrásokkal, pontosan meghatározott célok megvalósítása érdekében, szabályozott feltételek mellett történjen az értékeink felkutatása, megóvása és bemutatása.

A Program névadója azért lett Rómer Flóris, mert azon kívül, hogy 2015-ben ünnepeltük születésének 200. évfordulóját, benne tisztelhetjük a magyar régészet és műemlékvédelem úttörőjét. A Rómer Flóris Terv hivatalos, határon túli bemutatása Nagyváradon történt 2016. március 7-én, azon a konferencián, amit a nagyváradi katolikus püspökség szervezett Rómer Flóris tiszteletére, aki pályája végén nagyváradi kanonokként szolgált.

A Kormány döntése szerint 2016-ban 200 millió forint állt rendelkezésre a program végrehajtására. Ez az összeg 2019-ben már 500 millió forint. A rendelkezésre álló forrás több célt is szolgál. Az épített örökségünk megóvására, megújítására fordítják a legtöbb pénzt, de ezen túlmenően szükség van ezeknek az értékeknek a felkutatására, megismerésére is. A munka harmadik eleme a megújított, a jövő számára megmentett értékek nyilvánosság számára való bemutatása, ami lehetséges konferenciák, kiállítások rendezésével, és kiadványok elkészítésével. A célok általános meghatározásán túl – ami a kormányhatározatban szerepel – a Kormány létrehozott egy szakmai testületet, amelynek az a feladata, hogy eldöntse a három fő célkitűzés megvalósítására felhasználható források arányát, továbbá, hogy pályázatot írjon ki a megújításra szoruló műemlékek tulajdonosai számára.

Arról a program indulásakor döntenie kellett a testületnek, hogy nagyszabású, több tíz- vagy százmilliószoros rekonstrukciókat nem lehet finanszírozni a Rómer Flóris Terv keretében, továbbá, elsősorban az egyházak tulajdonában lévő szakrális épületek megújítását szolgálhatja a magyar költségvetésből biztosított forrás. A program végrehajtásában – ahogy az a kezdetektől történt – a Telek László Alapítvány volt a közreműködő szervezet, amelynek munkatársai és szakértői pótolhatatlan ismerettel rendelkeznek a Kárpát-medence magyar vonatkozású épített örökségét illetően, továbbá az elmúlt évtizedekben kiváló kapcsolatokat alakítottak ki az egyházak képviselőivel, valamint az érintett műemlék épületek szakszerű felújításában szakértelemmel rendelkező vállalkozások körében.

Ennek a szakértői munkának és Magyarország támogatásának köszönhetően a Rómer Flóris Terv 2016-os indulása óta, az elmúlt három évben 584 millió Ft támogatásból 140 helyszínen folytak kutatási, dokumentálási, restaurálási és felújítási munkálatok, amelyből 14 esetben teljes körű helyreállítás történt.

A Felvidéken a magyar épített kulturális örökségünkhöz tartozó huszonöt épület újult meg 2016 és 2018 között, összesen 57 millió forint felhasználásával.

A mai Szlovákia területén található Borsi község, ahol 1676 márciusban született II. Rákóczi Ferenc, a családi kastélyban. A magyar kormány – nem a Rómer Flóris Terv keretein belül – számos lépést tett annak érdekében, hogy a leromlott kastély épület megújuljon és méltó emléket állítson a magyar történelem egyik kiemelkedő államférfijának. Az események akkor gyorsultak fel, amikor a Kor-

mány döntött arról, hogy több, mint 800 millió forintot biztosít a rekonstrukcióra. A tervek szerint a kastély felújítását követően a Fejedelem életét és korát bemutató kiállítás kap helyet az épületben.

A magyar kormány a fent röviden ismertetett programokon túlmenően, összességében sok milliár forintot biztosított annak érdekében, hogy a jövő számára nyoma maradjon annak a számtalan épített emléknek, amelyet a magyarság létrehozott a Kárpát-medencében.

Bodrogszentés

Borsi

Borsi

Hontvarsány

Hontvarsány

Hontvarsány

Iske

Iske

DR. SZILI KATALIN

EURÓPA, MINT A JOGSZŰKÍTÉSEK TEREPE – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FELVIDÉKI MAGYARSÁGRA¹

Tisztelt Államtitkár Úr, Mélyen Tisztelt Főapát Úr, Igazgató Úr! Hölgyeim és Uraim!

Megköszönöm a megtisztelő felkérést a mai előadásra. Én a címet kissé önkényesen –különösen néhány aktuális kérdésre is figyelemmel – 1938–2018-ra változtattam. Ez lehetőséget nyújt arra, hogy egynéhány sajátos jogszűkítést idéző és fenntartó intézkedésre is utalhassak. A kiindulópont számomra egy személyes élmény, amikor is házelnökként a Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) elnökével, Hrusovszky Úrral egy megbékélésről szóló közös határozat elfogadását kezdeményeztük, de annak napirendre vételét a szlovák parlament nem támogatta. Ez már az EU-s tagságunkat követően történt, majd egy 2007-es újabb megbékélési kísérlet mégis a Beneš-dekrétumok megerősítéséhez vezetett. De mielőtt ezt a fonalat tovább gombolyítjuk, tegyünk egy kis történelmi kitekintést.

Az első bécsi döntés (1938. november 2.) értelmében a trianoni Magyarországhoz visszacsatolták a Csehszlovákiához tartozó határ menti tömbmagyarság túlnyomó részét. Kivételt képzett a csehszlovákiai Tótföld (Slovensko) és Ruszinföld (Podkarpatská Rus), Pozsony és Nyitra magyar környéke. A döntést követő időben (1938. december 15-én és 1939. július 15-én) pontosan 12.012 km²-nyi területsávon 1,056.657 fő került vissza a Magyar Államhoz. A népszámlálás területi adatai csak 11.927 km²-t újabb kiigazítást követően növekedett meg végül 12.012 km²-re.

1918-ban a csehszlovák kormány beleegyezett a nemzeti kisebbségek jogainak szavatolásába a Népszövetség Tanácsának védelme alatt. Sohasem tartotta be!

1938. december 1. az önmagát kinevező Beneš elnök, akit csak 1946. május 11-én választottak meg újra, azonnal Prágába érkezésekor megkezdte a kegyetlen rendeletek kiadását 3.5 millió német és 800,000 magyar ellen, akiket a XX.

---

1 Dr. Szili Katalin előadása elhangzott 2019. február 26-án Szegeden.

században másodszor dobtak oda cseh és szlovák uralom alá. Az 1945. április 5-én közzétett kassai kormányprogramban Beneš köztársasági elnök egyértelműen leszögezte, hogy a csehek és a szlovákok végérvényesen eldöntik és már el is döntötték, hogy a németekkel és a magyarokkal a mostani körülmények között egy államban nem tudnak és nem fognak együtt élni. E háború után már nem lesznek az első világháború utáni régi rendszer szerinti kisebbségi jogok. „Mind- den bűnös megbüntetése után a németek és a magyarok nagytöbbségének el kell mennie ebből az államból.”

1945. május 14. és október 27. között a 143 dekrétumból 13 közvetlenül, 20 pedig közvetve német és magyarelles rendeletet alkotott a köztársasági elnök. Szlovákia 1991-ben még új rendeletek kiadásával tovább is ment a beneši rende- letek megőrzésében.²

Érdemes ide egy áttekintését adnunk a beneši dekrétumokról, illetőleg a Szlo- vák Nemzeti Tanács kollektív bűnösséget kimondó rendelkezéseiről, amelyek egy részét helyezték csak hatályon kívül.

A beneši dekrétumok és a Szlovák Nemzeti Tanács kollektív bűnösséget kimondó rendelkezései:

- 5/1945. sz. dekrétum az elnyomás idején kötött egyes vagyoni jogi ügyletek ér- vénytelenességéről, továbbá a németek, magyarok, az árulók, a kollaborán- sok, valamint egyes szervezetek és intézetek vagyonának nemzeti gond- nokság alá helyezéséről.
- 12/1945. sz. dekrétum a németek, magyarok, árulók és a cseh és szlovák nem- zet ellenségei földtulajdonának elkobzásáról és gyorsított ütemben történő elosztásáról.
- 16/1945. sz. dekrétum a náci bűnösök, árulók és segítők megbüntetéséről és a rendkívüli népbíróságokról.
- 27/1945. sz. dekrétum a belső telepítés egységes igazgatásáról (hatályon kívül helyezte a 18/1950. sz. törvény).
- 28/1945. sz. dekrétum a németek, magyarok és az állam más ellenségei mezőgaz- dasági földjének cseh, szlovák, valamint más szláv földművesekkel való betelepítéséről.
- 33/1945. sz. alkotmánydekrétum a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezéséről.
- 59/1945. sz. dekrétum az állami közalkalmazottakról.
- 67/1945. sz. dekrétum a megbízhatatlan közalkalmazottak átvilágításáról.

---

2 <http://www.hunsor.se/dosszie/ahrmcetanulmanyabenesidekretumokrol.pdf>

- 71/1945. sz. dekrétum a csehszlovák állampolgárságukat elveszített személyek munkakötelezettségéről (hatályon kívül helyezte a 65/1965. sz. törvény).
- 81/1945. sz. dekrétum az egyesületek ügyében hozott intézkedésekről.
- 88/1945. sz. dekrétum az általános munkakötelezettségről (hatályon kívül helyezte a 65/1965. sz. törvény).
- 95/1945. sz. dekrétum a bankbetétek és egyéb megtakarítások kifizetéséről.
- 108/1945.sz. dekrétum az ellenséges vagyon elkobzásáról és a nemzeti újjáépítési alapokról 137/1945. sz. alkotmánydekrétum az állami szempontból megbízhatatlan személyek forradalmi időszakban történő őrizetbevételéről.³

Ahogy látható, egy jó részük esetében nem történt meg a hatályon kívül helyezés, tehát ma is érvényesek! A dekrétumok alapvető emberi jogokat sértettek, nemzetiségi alapon diszkrimináltak. De facto, kizárta e közösségeket a társadalomból.

Most tekintsük át a rendszerváltozást követő különböző európai szinten született határozatokat.

EP 175/1993 határozati javaslatlalt a magyar – és németellenes szabályok visszavonására hívta fel a prágai kormányt. Magyar Koalíció Pártja azzal a feltétellel léphetett be a kormányba, (1998–2002), hogy lemond a beneši rendeletek visszavonásának a követeléséről. 1999. április 19-én Brüsszel határozati javaslatban kérte a dekrétumok eltörlését. 2000. október 4-én az EP üdvözölte a cseh kormány készséget a felülvizsgálatra. A szlovák kormány kijelentette, nincs szándékában megváltoztatni a beneši rendeleteket. Milan Tokar szerint a szlovák jogrendszer összeesnék, ha változások történnének a beneši rendeletekben. 1999. április 28-án Eduard Kukan szlovák külügyminiszter kijelentette, hogy a szlovák kormány nem foglalkozik a beneši rendeletek problémájával az elkövetkező három és fél év alatt, ha csak a prágai kormány vagy az EU nem fogja kezdeményezni.

2001. május 23-án Habsburg Ottó, a Pán-Európai Unió elnöke és az EP volt tagja, egy konferencia utáni sajtóértekezleten Pozsonyban felszólította a szlovák kormányt a beneši rendeletek hivatalos visszavonására.

2001. június 4-én elfogadásra került a közigazgatási reform törvény Szlovákiában, melynek következménye a magyar lakosságárány 20% alá csökkenése volt megyei szinten. Ez a jogszabály az EU szabályaival egyértelműen ellentétes. Megjegyzem az elfogadás időpontja – június 4. – elég cinikus.

---

3 HORVÁTH Attila: *A beneš-dekrétumok és a hozzá kapcsolódó diszkriminatív intézkedések Csehszlovákiában 1945 és 1948 között.* 27–28. o. http://real.mtak.hu/34847/7/benes_dekretumok.pdf

A szlovák parlament 2007. szeptember 20-án fogadott el egy határozatot (1483/2007.), mely a II. világháborút lezáró politikai és törvényi rendelkezések sérthetlenségét, megváltoztathatatlanságát mondta ki. („a Csehszlovákiai képviselő szervek, és a Szlovák Nemzeti Tanács háború utáni határozatai nem eredményeztek diszkriminációt, s ma is alapnak tekinthetők és nem eltüntethetők újabb szabályokkal, a határozatok által létrehozott jogi és vagyoni viszonyok megkérdőjelezhetetlenek, sérthetetlenek, és megváltoztathatatlanok”)

2012. május 22-én egy magánszemély petícióban (0070/2012) kérte a fenti határozat hatályon kívül helyezését vagy Szlovákia uniós tagságának felfüggesztését. Tájékoztatást kért a Bizottságtól.

A 2012. augusztus 30-án a Bizottság által megfogalmazott válasz a következő: nem uniós jog végrehajtását érinti. Uniónak nincs hatásköre a beavatkozásra. A Beneš-dekrétumok úgynevezett, történelmi szabályok, csatlakozás előtt születtek, következésképp nincs az uniós joggal ellentétes hatásuk. (sic!) Tehát nem úgy tűnik, hogy a szóban forgó ügy az uniós jog végrehajtásával kapcsolatos. A Beneš-dekrétumok történelmi jogszabályok, amelyeket a korábbi Csehszlovákia hatóságai hoztak az uniós csatlakozás előtt, és amelyeknek már nincs az uniós joggal ellentétes joghatásuk. Ebben az ügyben ezért az érintett tagállam feladata annak biztosítása, hogy az alapvető jogokkal kapcsolatban felmerülő kötelezettségeinek – amelyek a nemzetközi megállapodásokból és saját belső jogszabályaiból fakadnak – megfeleljen. A fenti petíció tárgyalását az EP Petíciós Bizottsága 2018. október 8-án újra elővette a brüsszeli Szlovák Állandó Képviselő 2018. október 22-én keltezett levelében Antonio Tajani EP elnököt értesítette a Szlovák Nemzeti Tanács Alkotmányjogi Bizottsága 2018. október 10-én hozott 447-es számú a 0072/2012 petíciót érintő határozatáról, amely megerősíti a SZNT 2007-ben hozott határozatát.”⁴

A határozat szerint a szlovák társadalomban nem áll fenn sem politikai, sem társadalmi, sem kulturális vita az adott kérdésről. Azonosul a háború után keletkezett dokumentumok érinthetlenségének elvével, mivel a kérdés megnyitása konfliktusokhoz vezetne Európában, gyűlöletkeltést terjesztene és megkérdőjelezné az uniós tagállamok szuverenitását és területi egységét. Egyetért a háború utáni dokumentumok érinthetlenségéről szóló 2007-es határozat időszerűségével.”⁵

---

4 Közlemény a képviselők részére. Tárgy: Juhász Imre magyar állampolgár által benyújtott 0070/2012. számú, 2 aláírást tartalmazó petíció a szlovák nemzeti tanács által a Beneš-dekrétumok sérthetlenségéről hozott 1487/2007. számú határozat hatályon kívül helyezéséről. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/peti/cm/911/911602/911602hu.pdf

5 <https://parameter.sk/dekretumok-ugye-egyre-fokozodik-kit-es-mit-kepvisel-csaky>

Most tekintsük át, mit tartalmaznak a legfontosabb nemzetközi szabályok. Az ENSZ dokumentumaiban a kisebbségi jogok a következőképpen kerültek elfogadásra:⁶

Dokumentum	Nevesített kisebbségi jog
Közgyűlés 1514 (XV sz. Nyilatkozat a gyarmati országok és népek függetlenségéről) (1960)	önrendelkezés
Nevelésügyi, Tudományos, és Kulturális Szervezet: Egyezmény az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről (1960)	Saját oktatási tevékenység folytatása, iskolák fenntartása, anyanyelv használata, anyanyelvű oktatás
Polgári és Politikai jogok Nemzetközi Nyilatkozata (1969)	diszkrimináció tilalma, saját kultúra, vallásgyakorlás és nyelvhasználat, csoportjuk más tagjaival együttesen
Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 1989. évi 169. számú Egyezménye	A független államokban élő őslakos és törzsi népek joga: részvétel az őket közvetlenül érintő területfejlesztési politikák és tervek elkészítésében, illetve azokon a területeken, ahol hagyományosan élnek, rendelkezhetnek a természeti erőforrások és a föld tulajdona felett
Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól (1992)	nemzeti, nyelvi, kulturális, vallási identitás elismerése és védelme, a részvétel joga a nemzeti regionális szintű döntésekben, a nemzeti kisebbségek joga a kapcsolattartásra: a határokon kívül élő, más állam polgáraival, akikhez nemzeti vagy etnikai, vallási vagy nyelvi szálak kötik, nyelvi és kulturális jogok

Az Európai Unió az Emberi Jogok Európai Egyezménye a 14. cikkben a megkülönböztetés tilalmát rögzíti: a jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nem-

⁶ *Joggal Európában. A Kárpát-medencei magyar autonómiatörekvések 25 éve.* Szerk: MILE Balázs. L Harmattan, 2016. 24. o.

zeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.

Végül az EU-s szabályozás sorában a Lisszaboni Szerződés 3. cikke bekezdései értelmében az „Unió küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét. Előmozdítja a gazdasági, a társadalmi és a területi kohéziót, valamint a tagállamok közötti szolidaritást. Az Unió tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét, továbbá biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását.” Ugyanezen cikk az ötödik bekezdésében így fogalmaz: „A világ többi részéhez fűződő kapcsolataiban az Unió védelmezi és érvényre juttatja értékeit és érdekeit, és hozzájárul polgárainak védelméhez. Hozzájárul a békéhez, a biztonsághoz, a Föld fenntartható fejlődéséhez, a népek közötti szolidaritáshoz és kölcsönös tisztelethez, a szabad és tisztességes kereskedelemhez, a szegénység felszámolásához és az emberi jogok, különösen pedig a gyermekek jogainak védelméhez, továbbá a nemzetközi jog szigorú betartásához és fejlesztéséhez, így különösen az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt alapelvek tiszteletben tartásához.”

Mindezekből jól látható, hogy hiába bármilyen konkrét nemzetközi szabályozás, ahogy idéztem az Unió is elhárítja a közbelépés felelősségét azzal – ismét idézem – „Uniónak nincs hatásköre. A Beneš-dekrétumok úgynevezett, történelmi szabályok, csatlakozás előtt születtek, következésképp nincs az uniós jogokkal ellentétes hatásuk.” Ezzel az okfejtéssel „csupán” az a baj, hogy már a csatlakozási tárgyalások során kellett volna az EU-nak konstalálnia, hogy olyan szabályok vannak hatályban, melyek az unió alapelveibe ütköznek. Hogy tarthat ma is hatályban kollektív bűnösséget kimondó törvényt egy európai uniós tagország? Hogy lehet, hogy a Szlovák Nemzeti Tanács teljes jogú tagként meg is erősíthette e szabályt? Olyannyira, hogy – ahogy láttuk – az illetékes bizottsága 2018 októberében ismét megerősítette a 2007. évi határozatot. Bár megjegyzem, a szlovákiai magyar politikusok legutóbb a *ius murmurandi*val sem nagyon éltek e tárgyban. Félő, hogy közösségünk immunrendszere már olyannyira legyengült, hogy ilyen behatásokra már alig reagál.

Itt még mindig nincs vége!

Kitekintéssel a jelenbe 2019 tavaszán a Szlovák Nemzeti Tanács egy olyan törvényt szavazott meg, amelynek értelmében május 15-től büntetendő külföldi ország himnuszának énekelése abban az esetben, ha annak hivatalos küldöttsége nincs jelen a rendezvényen. Kílóg a lóláb! Nyilvánvaló, hogy ezt a törvényt a DAC mérkőzéseken elhangzó magyar himnusz miatt alkották, bár ezzel ellehetetlenítik a Szlovákiában élő magyarság számára, hogy nemzeti ünnepein, össze-

jövetelein, egyházi rendezvényein felhangozzék az összetartozást jelentő himnuszunk.

Felháborító, hogy ezt a javaslatot parlamentben ülő magyar képviselők is megszavazták!

Ki kell mondani, hogy ez a szabályozás több nemzetközi jogszabályt sért, így a többi között az ENSZ különböző dokumentumaiba foglaltakat is, amelyek egyrészt az identitás védelmét, másrészt a közösségi jogok gyakorlásának lehetőségét tartalmazzák.

Az ENSZ a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbséghez tartozó személyek jogairól szóló 1992-ben elfogadott nyilatkozata első cikke rögzíti, hogy *„Az államok a saját területükön védik a kisebbségek létezését és nemzeti vagy etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitását, valamint ösztönzik ezen identitás előmozdításának feltételeit. Az államok megfelelő törvényhozási és egyéb intézkedéseket fogadnak el ezen célok megvalósítása érdekében.”*

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kifejezetten a kisebbségekre vonatkozó jogszabályt tartalmaz és a 27. cikkében rögzíti, hogy *„Olyan államokban a nemzeti vallási vagy nyelvi kisebbségek élnek az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni, hogy csoportok más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják, vagy, hogy saját nyelvüket használják.”*

Következésképpen megállapítható, hogy a himnusz elhangzása az a csoport-identitás gyakorlásának része, és mint ilyen, nemzetközi szabályokba ütközik ennek lehetőségének korlátozása, no pláne büntetése.

Különösen sajnálatos ez a lépés is azzal együtt, hogy 2018 októberében a Szlovák Nemzeti Tanács illetékes bizottsága megerősítette a 2007-ben megalkotott és a Beneš-dekrétumok megerősítését célzó, kollektív bűnösséget kimondó határozatát!

Felháborító!

Összefoglalva: mi ez, ha nem nemzeti kisebbségi farkasvakság az egyes őshonos nemzetiségi jogok tekintetében. Nevezetesen, ha nem egy otromba, feltűnő jogsértésről van szó, mint amilyen az ún. Himnusz-törvény, akkor már fel sem háborodik a közösség, a megszokott, szürkés színek a félhomályban már nem is igazán láthatóak. Sajnos! Összehasonlítva a bevándorló kisebbségekkel szembeni mérhetetlen toleranciával, megértéssel, ki meri azt állítani, hogy ez nem kettős mérce!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

A magyar lakosság száma és aránya Szlovákiában 1921–2011 között⁷

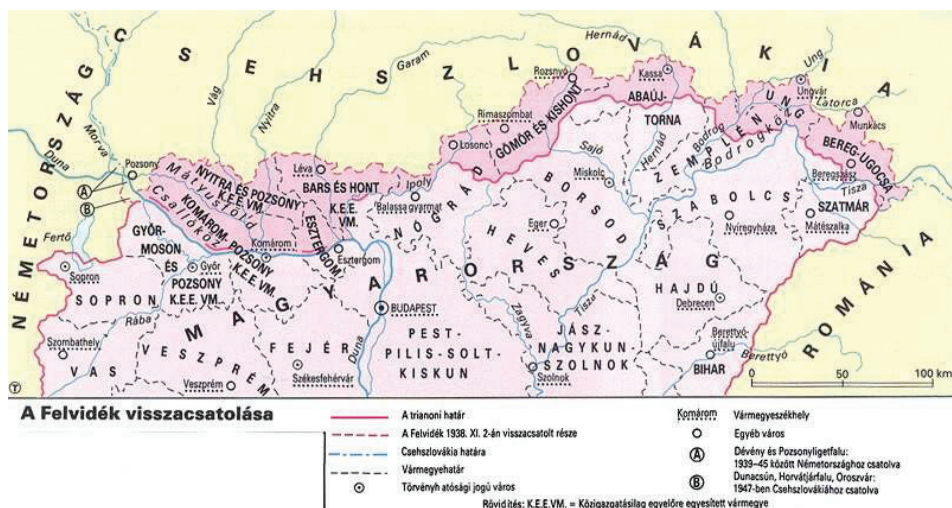
Év	Összesen	Ebből magyar nemzetiségű		Ebből magyar anyanyelvű	
	Fő	Fő	%	Fő	%
1921	3 000 870	650 597	21,7		
1930	3 329 793	592 337	17,8		
1950	3 442 317	354 532	10,3		
1960	4 174 046	518 782	12,4		
1970	4 537 290	552 006	12,2	600 249	13,2
1980	4 991 168	559 490	11,2		
1991	5 274 335	567 296	10,8	608 221	11,5
2001	5 379 455	520 528	9,7	572 929	10,7
2011	5 397 036	458 467	8,5	508 714	9,4

Lakosság alakulása a Felvidéken 1938-ban⁸

Nemzetiség	Országos összeírás 1938		Népszámlálás 1940	
	Fő	%	Fő	%
Szlovák	2 260 894	85,1	2 214 475	86,2
német	128 347	4,8	129 552	5,0
zsidó	28 763	1,1	74 438	2,9
russzin	69 106	2,6	61 762	2,4
magyar	57 897	2,2	46 689	1,8
cigány	26 265	1,0	37 098	1,4
cseh	77 488	2,9	3 024	0,1
egyéb	7 666	0,3	517	0,0
Összesen	2 656 426	100,0	2 567 555	100,0

⁷ <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/obrazslovenska.pdf> 139.o.

⁸ uő.

A KÖTET SZERZŐI

Potápi Árpád

nemzetpolitikai államtitkár, Budapest

Molnár Imre

történész, diplomata, Budapest

Várszegi Asztrik OSB

püspök, ny. főapát, Pannonhalma

Somorjai Ádám OSB

emeritus vatikáni levéltáros, Pannonhalma

Dániel Erzsébet

Limes-Anavum Reg. Honismereti Társulás elnöke, Párkány

Szesztay Ádám

történész, diplomata, Budapest

Géresi Róbert

református püspök-helyettes, Abaújszina

Szili Katalin

miniszterelnöki megbízott, Budapest

Puskás Imre

helyettes államtitkár 2014–2018, Budapest–Bátaszék